

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
ORTAÇAĞ BİLİM DALI

BEYLİKLER DÖNEMİNDE SİNOP

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMANI

Prof. Dr. Abdülhalik BAKIR

HAZIRLAYAN

Muhammet BERBEROĞLU

ELAZIĞ / 2010

**T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
ORTAÇAĞ BİLİM DALI**

BEYLİKLER DÖNEMİNDE SİNOP

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Bu tez / / tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

Danışman

Üye

Üye

Bu tezin kabulü, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun / / tarih ve sayılı kararıyla onaylanmıştır.

**Prof. Dr. Erdal AÇIKSES
Enstitü Müdürü**

ÖZET**BEYLİKLER DÖNEMİNDE SİNOP****Muhammet BERBEROĞLU****Fırat Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Tarih Anabilim Dalı
2009; Sayfa XIII + 119**

“Beylikler döneminde Sinop” adlı tez çalışmamızda, Sinop’ta kurulan Parvaneoğulları ve Candaroğulları Beylikleri dönemini; siyasi, iktisadi, sosyal ve kültürel açıdan ele alıp incelemeye çalıştık.

1243 sonrası Anadolu’da meydana gelen Moğol istilası Anadolu’da ikinci Beylikler dönemi adı verilen yeni bir dönemin ortaya çıkmasını sağlamıştır. 1214 yılında Selçuklu topraklarına katılan Sinop, belli bir süre sonra Trabzon Rum Devletinin idaresine geçmiştir. Ancak Rumların Sinop’taki varlıkları çok kısa süreli olmuştur. Muinuddin Pervane tarafından tekrar geri alındığında Sinop, yeni bir dönemin başlangıcına tanıklık etmiştir. 1322 yılına kadar Pervaneoğulları Beyliğinin idaresinde kalan şehir bu tarihten sonra Kastamonu’da varlığını devam ettiren Candaroğulları Beyliğinin egemenliğine girmiştir. Candaroğulları Beyliği dönemi de Osmanlı devletinin muktedir hükümdarı Fatih Sultan Mehmet’in 1461 yılında Sinop’u almasıyla son bulmuştur.

Sinop şehri sahip olduğu doğal limanları, stratejik mevki ve muhkem coğrafyası ile tarihin ilk çağlarından itibaren hep cazibe merkezi olmuştur. Bu durum Sinop’un bir ticaret merkezi olmasının yanında askeri bir üst olarak da önem kazanmasını sağlamıştır. Farklı milletlerin egemenliğinde kalan Sinop; Selçuklu, Trabzon Rum Devleti, Venedik ve Cenevizliler gibi önemli güçlerin çatışma noktası olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Sinop, Karadeniz, Pervaneoğulları, Candaroğulları, Ticaret

Summary

Sinop During the Period of Beyliks

Muhammet BERBEROĞLU

**Firat University
Institute of Social Science
The Department Of History
2009; Page; XIII + 119**

In our thesis study during named the “Period of the Beyliks”, we have tried to examine the period of pervaneoğulları and Canderoğulları beyliks that have been founded in Sinop from political, economical, social and cultural aspects.

Mongol invasion which has occurred in Anatolia after 1243, has provided the emergence of a new period which has been called the Period of Second Beyliks in Anatolia. Sinop which has been added to seljuk lands in 1241 after a certain time has been administered under the control of Trabzon Greek state. However , the existence of Greeks in Sinop has been for a very short time. When Sinop was recaptured again by Muinuddin Pervane, the city was testifying the beginning of new period .The city which has been under the control of pervanoğulları beyliks until 1322, then has became a city under the reign of candaroğulları beyliks which was pursuing its exitence in Kastamonu after this time. The period of candaroğulları beyliks came to an end when the conqueror sultan Mehmet, competent sovereign of the Ottoman empire , took Sinop in 1461.

With natural harbors, a strategic location and a firm geography ,Sinop has always been a attraction center. Besides being a trade center, this situation also provided to Sinop to gain importance as a military base. Sinop which has stayed under the reign of different nations, has became the center of conflict of powerful states such as seljuks, Trabzon Greek Empire, Venitian and Genoese.

Key words: Sinop, Blacksea, Pervaneoğulları, Candaroğulları, Trade

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	I
ABSTRACT.....	II
İÇİNDEKİLER.....	III
TABLO/HARİTA VE RESİMLER LİSTESİ.....	VI
ÖNSÖZ.....	VII
KISALTMALAR.....	VIII
KONU VE KAYNAKLAR.....	IX

GİRİŞ

1. Sinop şehrinin Coğrafi yapısı.....	1
2. Beylikler Öncesi Sinop Şehri Tarihi.....	5
2. 1. Sinop Adı.....	5
2. 2. Türk Fethi Öncesi Sinop Şehri Tarihi.....	6
2. 3. Emir Kara Tekin ve Sinop'un Türk Varlığı İle İlk Danışması.....	9
2. 4. Sinop'un Fethi ve Selçuklu İdaresi Dönemi.....	12

BİRİNCİ BÖLÜM

BEYLİKLER DÖNEMİNDE SİNOP ŞEHİRİ SİYASİ TARİHİ

1. Pervaneoğulları İdaresinde Sinop Şehri.....	18
1. 1. Muinuddin Süleyman Pervane Dönemi.....	17
1. 2. Muinuddin Mehmet Bey Dönemi.....	21
1. 3. Mühezzebuddin Mesut Bey Dönemi.....	25
1. 4. Gazi celebi Dönemi.....	27
2. Candaroğulları İdaresinde Sinop Şehri.....	30
2. 1. I.Süleyman Paşa Dönemi.....	31
2. 2. I.İbrahim Bey Dönemi.....	33
2. 3. Adil Bey Dönemi.....	35
2. 4. Celalüddin (Kötürüm) Bayezid Dönemi.....	37
2. 5. İsfendiyar Bey Dönemi.....	39
2. 6. II. İbrahim Bey Dönemi.....	43
2. 6. İsmail Bey Dönemi.....	43

İKİNCİ BÖLÜM

BEYLİKLER DÖNEMİNDE SİNOP'TA SOSYAL VE İKTİSADİ HAYAT

1. Sosyal Hayat.....	48
1. 1. Demografik Yapı ve Nüfus.....	48
1. 2. Toplum Hayatı.....	54
2. İktisadi Hayat.....	59

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SİNOP'UN TARİHİ MİMARİSİ

1. Pervaneoğulları Döneminde İnşa Edilen Eserler.....	66
1. 1. Sinop Kalesinin Onarımı.....	66
1. 2. Alaaddin Camisi.....	69
1. 3. Süleyman Pervane Medresesi.....	73
1. 4. Seyyid Bilal Türbesi.....	75
1. 5. Gazi Celebi Türbesi.....	76
1. 6. Çeçe Sultan Türbesi.....	77
1. 7. Aslan Çeşmesi.....	78
1. 8. Yukarı Hamam.....	79
2. Candaroğulları Dönemine Ait Mimari Eserler.....	80
2. 1. Saray Camisi.....	80
2. 2. İbrahim Bey Cami.....	81
2. 3. Aslan Camisi.....	82
2. 4. Fatih Baba Mescidi.....	82
2. 5. Kadı Mescidi.....	84
2. 6. Hatunlar Türbesi.....	85
2. 7. Sultan Hatun Türbesi.....	85
2. 8. İsfendiyaroğulları Türbesi.....	86
2. 9. Devlet Hatun Türbesi.....	91
2. 10. Ulubey Çeşmesi.....	92
2. 11. Şehabeddin Ağa Çeşmesi.....	92
2. 12. İsmail Bey (Demirli)Çeşmesi.....	94
2. 13. Aşağı Hamam(Tuzcular Hamamı).....	94

2. 14. Yalı / Varoş Hamamı.....95

SONUÇ.....96

KAYNAKLAR.....99

EKLER.....110

ÖZGEÇMİŞ..... 118

HARİTA /TAPLO VE RESİMLER LİSTESİ

Harita	1	Sinop'un Türkiye Üzerindeki Yeri
Harita	2	Anadolu Selçuklularında Ticari Yollar ve Kervansaraylar
Şekil	1	Pervaneoğulları Beyliği Şeceresi
Şekil	2	Candaroğulları Beyliği Şeceresi
Tablo	1	13. Yüzyılda Sinop'un Merkez Nüfusu
Tablo	2	1487 Tarihli Tahrire Göre Sinop'un Mahalleleri
Resim	1	Tarihi Sinop Kalesinden Bir Kesit
Resim	2	Sinop İç Kalesi
Resim	3	Alaaddin Camisinin Dıştan Görünümü
Resim	4	İsfendiyar Bey Döneminde Yenilenin Mimber
Resim	5	Süleyman Pervane Medresesi Giriş Kapısı
Resim	6	Pervane Medresesinin Avlu ve İç Görünümü
Resim	7	Seyyid Bilal Türbesinin İç Görünümü
Resim	8	Sinop Aslan Çeşmesi
Resim	9	Saray Camii
Resim	10	Fethi Baba Mescidinin Kesme Taştan İnşa Edilen Ön Yüzü
Resim	11	İsfendiyaroğulları Türbesinden İç Görünümü
Resim	12	Şehabeddin Ağa Çeşmesi

ÖNSÖZ

Sinop, Anadolu'nun tarihsel coğrafyası içerisinde kendisi küçük ancak önemi büyük olan şehirlerden birisidir. Tarihin ilk dönemlerinden itibaren farklı toplulukların egemenlik sürdürdüğü şehir, 13. yüzyılda Selçukluların Karadeniz'e açılan kapısı olmuştur. Stratejik konumu ve muhkem coğrafyasının yanında doğal limanları ile hem bir askeri üst, hem de Karadeniz ticaretinde önemli bir aktarım merkezi görevi görmüştür. Şehrin bu özelliklerinin yanında 4000 bin yıllık ortak bir kültürel mirasında izlerini barındırması açısından önemlidir.

Son yıllarda gelişim gösteren şehir tarihçiliği kentlerin tarihsel rollerini anlamamızda ve gelecek nesillere aktarımda önemli bir eksikliğin giderilmesi adına ümit vericidir. Ancak Anadolu tarihi açısından birçok yönüyle önem ittihaz eden Sinop şehri, tarihi araştırmalar açısından oldukça bakirdir. Bu noktadan hareketle yapmış olduğumuz mütevazı ve iddiadan uzak çalışmamız umuyoruz ki bu bakir alanın aydınlatılmasında küçük de olsa bir ışık kaynağı olur. Bu vesile ile yapmış olduğumuz araştırmada, öneri, destek ve katkılarını esirgemeyen pek muhterem hocam sayın Prof. Dr. Abdulhalik BAKIR beyefendiye, kaynak temininde yardımlarını gördüğüm Sinop Arkeoloji Müzesi Müdürü sayın Dr. Musa ÖZCAN'a, saha araştırması ve tercüme noktasında beni yalnız bırakmayan Derya BAKİ BERBEROĞLU ve Şükriye Eda BERBEROĞLU hanımefendilere teşekkürü bir borç bilirim.

Elazığ 2009

Muhammet BERBEROĞLU

KISALTMALAR LİSTESİ

a.g.e.	Adı geçen eser
a.g.m.	Adı geçen makale
a.g.t.	Adı geçen tez
a.g.r.	Adı geçen rapor
AÜDTCF	Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi
AÜDTCFD	Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi
Bkz.	Bakınız
BOA	Başbakanlık Osmanlı Arşivi
C	Cilt
Çev.	Çeviren
edt.	editör
H	Hicri
haz:	Hazırlayan
İA	İslâm Ansiklopedisi
DİA	Diyanet İslâm Ansiklopedisi

KONU VE KAYNAKLAR

Tarih araştırmacılığı içerisinde son yıllarda yoğunluk kazanan Şehir tarihi araştırmacılığı gelecek nesillere bırakacağımız kültürel anlamdaki tarih Őuuru açısından önemsenmesi gereken mit verici bir boyuttur. Genel tarihinin siyasi olaylara mahkm edilmiş boyutu kültürel bakış açısının oluşumunda önemli eksiklikler taşımaktadır. Bu yönü ile Şehir tarihçiliği alanında yapılan çalıŐmaların bu eksikliğinin giderilmesinde önemsenmesi gereken bir boyut olduğu kanaatindeyiz.

ÇalıŐmamıza konu olan Sinop Şehri 4000 yıllık tarihi ile devasa bir araştırma sahası olmakla birlikte, araştırma yaptığımız Beylikler dönemi kaynak noktasında oldukça fakirdir. Giriş bölümü hariç  bölüm olarak planladığımız çalışmamızın giriş bölümünde; Sinop adı, Şehrin kuruluşu, Sinop'un coğrafı yapısı ve Beylikler ncesinde Sinop Şehri tarihi konularını incelemeye çalıştık. Bu konular içerisinde Sinop'un Türkler tarafından fethi ve Anadolu Selçuklular dönemi üzerinde daha fazla yođunlaŐtık. Bu konuların incelenmesinde yararlanılan kaynaklar arasında vakayinamelerden olan ve erken dönemleri içeren Anna Kommena'nın "Aleksiad"¹ adlı eseridir. Bu eser özellikle 1071 yılı sonrasında Türklerin Anadolu'daki faaliyetleri açısından oldukça önemlidir. Dönemle ilgili olan ve birinci bölümümüz içerisinde de yoğunlukla kullandığımız bir diğer vakayiname İbn Bibi'nin "El-Evamirü'l-Ala'ıye Fi'l Umuril Ala'ıye (Selçukname)"² adlı eseridir. 1192-1281 yılları arasını kapsayan eser Anadolu Selçuklu tarihinin en önemli kaynağıdır. Çalışmamızda bu kaynaktan yeterince istifade etmeye çalıştık. Giriş bölümünde yararlandığımız bir diğer kaynak D.M. Robinson'un "Eski Sinop"³ adlı makalesi olmuştur. Nazlı Tengirşenk tarafından çevrili yapılan makale Sinop'un Dıranaz adlı dergisinde peyter pey yayınlanmıŐtır. Sinop Coğrafyasının anlatımında Erdoğan Akkan'ın "Sinop Yarımadasının Jeomorfolojisi"⁴ adlı eserinden istifade ettik. Ayrıca Besim Darkot'un İslam Ansiklopedisindeki "Sinop"⁵ maddesinden ve benzeri ansiklopedi maddelerinden de

¹ Anna Kommena, Aleksiad (Anadolu ve Balkan Yarımadası'nda İmparator Alexios Kommenos Devri) Malazgirt Sonrası, ev. Bilge Umar, İnkılâp Kitapevi, İstanbul 1996

² İbn Bibi, El-Evamirü'l-Ala'ıye Fi'l Umuril Ala'ıye (Selçukname) , I, haz. Mürsel ztrk, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1996

³ Robinson, T.M., "Eski Sinop", ev. Nazlı Tengirşenk, Dıranaz, Sayı 15, 23, 24, 25, Sinop 1937-1938

⁴ Akkan, E., Sinop Yarımadasının Jeomorfolojisi , Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya

Fakültesi Yayınları, Ankara. 1975

⁵ Darkot, B., "Sinop", İA, C.X,

yararlandık. Bu çalışmalardan ilerleyen bölümlerimizde de gerektiği kadar istifade ettik. Bir diğer yararlandığımız kaynak Bilge Umar'ın "Paflagonya"⁶ adlı çalışması olmuştur. Bunun yanında Sinop'la ilgili değerli bilgiler veren Strabon'un "Coğrafya (Anadolu)"⁷ adlı eserinden de yeterince yararlandık. Azer Yaran tarafından çevrili yapılan Vlatemir Gordlevski'nin "Anadolu Selçuklu Devleti"⁸, Osman Turan'ın "Selçuklular Zamanında Türkiye"⁹, Şemseddin Günaltay'ın "Yakın Şark"¹⁰ ve Cahen Claude'nin "Türklerin Anadolu'ya İlk Gelişi"¹¹ adlı eserlerinden yeterince istifade ettik. Ayrıca erken Sinop yerleşmeleri ile ilgili olarak Özdemir Koçak'ın "Erken Sinop Yerleşmeleri"¹² ve Şevket Dönmez'in "Yeni Arkeolojik Bulgular Işığında İÖ 2. Bin Yılda Sinop"¹³ adlı makalelerinden de yararlandık. Dönemin olaylarını Avrupa gözü ile değerlendiren Georg Ostrogorsky'in Fikret Işıltan tarafından çevrili yapılan "Bizans Devleti Tarihi"¹⁴ adlı eseri de başvurduğumuz önemli kaynaklar arasında yer alır.

Tezimizin birinci bölümünde ele almaya çalıştığımız Pervane ve Candaroğulları Beylikleri dönemleri ile ilgili yukarıda belirttiğimiz kaynakların yanında dönemin en önemli vakayinamelerinden olan ve bizim de çokça istifade ettiğimiz Aksarayî'nin "Müsâmmeretü'l-Ahbar"¹⁵ adlı eseri olmuştur. Farsça yazılan ve Mürsel Öztürk tarafından tercüme edilen eser 1323 yılına kadar olan

dönemde özellikle Pervaneoğullarının kuruluşu ile ilgili önemli bilgiler vermektedir. Adı geçen dönemle ilgili olarak Sinop'un siyasi, sosyal ve iktisadi tarihi açısından çok önemli bir diğer eser olan İbni Batuta'nın "Büyük Dünya Seyahatnamesi"¹⁶ adlı eserden yararlandık. Pervaneoğulları dönemi ile ilgili Ahmet Tevhid'in "Sinop'ta

⁶ Umar, B., Paflagonia, İnkılap Kitapevi, İstanbul, 2007

⁷ Strabon, Coğrafya (Anadolu), çev. A. Pekman, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, Antik Kaynaklar Dizisi, 1a, İstanbul, 1987

⁸ Gordlevski Vlademir, Anadolu Selçuklu Devleti, çev., Azer Yaran, Onur Yayınları, Ankara 1988

⁹ Turan, O., Selçuklular Zamanında Türkiye, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1993

¹⁰ Günaltay, Ş., Yakın Şark, TTK Yayınları, C.4, Ankara, 1992

¹¹ Claude, C., Türklerin Anadolu'ya İlk Gelişi, çev. Yaşar Yücel-Behiç Yediyıldız, TTK Yayınları, Ankara 1992

¹² Koçak, Ö., "Erken Sinop Yerleşmeleri", *Bellekten*, LXVII, s. 250, (Aralık 2003), Ankara, 2004

¹³ Dönmez, Ş., "Yeni Arkeolojik Bulgular Işığında İÖ 2. Bin Yılda Sinop" *Bellekten*, LXVIII, s. 251, (Nisan 2004), Ankara 2005

¹⁴ Ostrogorsky, G., Bizans Devleti Tarihi, çev. Fikret Işıltan, TTK Yayınları, Ankara, 1995

¹⁵ Kerîmuddin Mahmud-i Aksarayî, Müsâmmeretü'l-Ahbar, çev. Mürsel Öztürk, TTK Yayınları, Ankara, 2000

¹⁶ İbn Batuta, Büyük Dünya Seyahatnamesi, çev. Muhammet Şerif Paşa, Yeni Şafak Kültür Yayınları Serisi

Pervane Zedeler”¹⁷, Nejat Kaymaz’ın “Pervane “Mu’inüddin Süleyman”¹⁸, Muharrem Kesik’in “Muinuddin Süleyman Pervane”¹⁹ adlı makalelerinden istifade ettik. Yine bu dönemle ilgili Selçuklu – Memluk ilişkileri açısından önemli bilgilere yer veren “Baybars Tarihi”²⁰ çalışmamızda yararlanılan eserler arasındadır. Candaroğulları dönemi ile ilgili olarak Yaşar Yücel’in “Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar I”²¹ ve İ.Hakkı Uzunçarşılı’nın “Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri”²² isimli eserleri de önemli bilgiler içermektedir. Mevzu bahis dönemle ilgili olarak ele alıp incelediğimiz kaynaklar arasında 14. yüzyılın ikinci yarısı ile 15. yüzyılın başlarında yaşayan ve Mürsel Öztürk’ün çevirisini yaptığı Aziz b.Erdeşir-i Esterabadî’nin “Bezm u Rezm”²³ adlı eseridir. Kıymetli bilgiler vermesi açısından önemli olan bu eser yararlanılan eserler arasındadır. Yine bu dönemle ilgili Kemalpaşazâde’nin “Tevârih-i Âl-i Osman”²⁴ eseri, Münecimbaşı’nın “Sahaifü’l-Ahbâr Tercümesi”²⁵ ve “Aşık Paşaoğlu Tarihi”²⁶ birinci bölümde kullandığımız eserler arasında yer alır.

Çalışmamızın ikinci bölümünü Sinop’un beylikler dönemindeki sosyal ve iktisadi tarihine ayırdık. Bu bölümde yararlandığımız önemli kaynaklardan biri Tuncer Baykara’nın “Türkiye’nin Sosyal ve İktisadi Tarihi, (XI ve XIV. Yüzyıllar)”²⁷ adlı eseri olmuştur. Çalışma dönemimizle ilgili olarak M.Ali Ünal’ın sunduğu “XV ve XVI. Yüzyıllarda Sinop Kazası”²⁸ ve “Tahrir Defterlerine Göre Sinop Şehri”²⁹ adlı bildirimleri çok önemli ayrıntıları içermekte ve çalışmamızın mevzubahis bölümünde çokça yararlanılan kaynaklar arasında yer almıştır. Mustafa Akdağ’ın “Türkiye’nin İktisadi ve

¹⁷ Tevhid, A., “Sinop’ta Pervane Zedeler”, I/4, *TOEM*, İstanbul 1909

¹⁸ Kaymaz, N., “Pervane Mu’inüd-din Süleyman”, *AÜDTCF* Yayınları, Ankara 1970

¹⁹ Kesik, M., “Muinuddin Süleyman Pervane”, *DİA*, C.31, İstanbul 2006

²⁰ Baybars Tarihi, Al-Melik-Al-Zahir (Baybars) Tarihin İkinci Cildi, çev. Şerefuddin Yaltkaya, Ankara 2000

²¹ Yücel, Y., Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar I, TTK:Yayınları, Ankara 1991

²² Uzunçarşılı, İ.H., Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri, TTK.Yayınları, Ankara 2003

²³ Aziz b.Erdeşir-i Esterabadî, Bezm ü Rezm, çev. Mürsel Öztürk, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1990

²⁴ İbn Kemal (Kemalpaşazâde), Tevârih-i Âl-i Osman, VII Defter, Haz. Şerafettin Turan, TTK. Yayınları, Ankara 1991

²⁵ Münecimbaşı, Sahaifü’l-Ahbâr Tercümesi, III, İstanbul 1285

²⁶ Aşık Paşaoğlu Tarihi, haz. H. N. Atsız, MEB. Yayınları, İstanbul 1992

²⁷ Baykara, T., Türkiye’nin Sosyal ve İktisadi Tarihi, (XI ve XIV. Yüzyıllar), TDV. Yayınları, Ankara 2000

²⁸ Ünal, M. A., “XV ve XVI. Yüzyıllarda Sinop Kazası”, *XII. Türk Tarih Kongresi Bildirileri*, (12-16 Eylül 1994), Ankara 1995

²⁹ Ünal, M. Ali, “Tahrir Defterlerine Göre Sinop Şehri”, *İkinci Tarih Boyunca Karadeniz Kongresi Bildirileri* (1-3 Haziran 1998), Samsun 1990

İctimai Tarihi I³⁰ dönemin konu ile ilgili vazgeçilmez kaynakları arasında yer almaktadır. Sinop'ta yer isimleri ile ilgili konumuzun işlenişinde Başbakanlık Osmanlı Arşivi tapu defterlerinden de yararlandık. Ayrıca Vakıflar Genel Müdürlüğü arşivinden de edindiğimiz birkaç belgeyi kullandık.

Çalışmamızın son Bölümünü Sinop'un beylikler dönemine ait tarihi eserlerinin tanıtımına ayırdık. Bu yönü ile oldukça zengin olan Sinop, özellikle kitabelerin bir çoğunun varlığını koruyor olması ve hemen hemen hepsinin kayıt altına alınmış ve tercümesinin yapılmış olması önemli bir kazançtır. Bu bölümle ilgili olarak kullandığımız kaynakların başında M.Şakir Ülkütaşır'ın "Sinop'ta Selçuklular Zamanına Ait Tarihi Eserler"³¹, "Sinop Kitabelerinde Basılı Olmayan Birkaç Metin"³² ve "Sinop'ta Candaroğulları Dönemine Ait Tarihi Eserler"³³ adlı makaleleri olmuştur. Ayrıca Hüseyin Hilmi'nin "Sinop Kitabeleri"³⁴ adlı çalışması da yararlandığımız önemli çalışmalar arasında yer alır. Sinop tarihi eserleri ile ilgili yararlandığımız önemli çalışmalardan bir diğeri ise Deniz Esemeli'nin yapmış olduğu "Sinop İli Türk Dönemi Mimarisi"³⁵ adlı doktora çalışmasıdır. Esemeli'nin bu çalışmasından oldukça istifade ettik. Bu eserlerin yanında tezimizde bu eserlerin paralelinde birçok kitap, makale, tez ve bildiriden de faydalandık.

³⁰ Akdağ, M., Türkiye'nin İktisadi ve İctimai Tarihi I (1243-1453), Cem Yayınevi, İstanbul, 1995

³¹ Ülkütaşır, M.Şakir, "Sinop'ta Selçuklular Zamanına Ait Tarihi Eserler", *TTAED*, V, (1949)

³² Ülkütaşır, M. Şakir, "Sinop Kitabelerinde Basılı Olmayan Birkaç Metin", *TTAED*, I, (1933)

³³ Ülkütaşır, M. Şakir, "Sinop'ta Candaroğulları Dönemine Ait Tarihi Eserler", *TTAED*, V, (1949)

³⁴ Hilmi, H., Sinop Kitabeleri, Sinop, 1339

³⁵ Esemeli, D., Sinop İli Türk Dönemi Mimarisi, (İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul, 1990

GİRİŞ

1-SİNOP ŞEHRİNİN COĞRAFİ YAPISI

Sinop Karadeniz kıyı şeridinin ortasında, kuzeye doğru sivrilererek uzanmış bulunan Boztepe Burnu ve yarımadasının en dar kemsinde kurulmuş bir kenttir. Anadolu'nun Karadeniz'e en çok girdiği ve İnce Burun ile son bulunduğu bölümüne doğudan birleşen küçük yarım adanın iki liman oluşturduğu berzah üzerinde yer alır. Berzahın genişliği en dar noktasında üç yüz metreyi geçmez¹. Batı ve Doğu Karadeniz bölgeleri arasında bir geçiş bölgesinde yer alan il toprakları 41° 2 ve 43° 5 kuzey enlemleri ile 34° 5 ve 35° 5 doğu boylamları arasında yer almaktadır (Harita-1)

Harita-1: Sinop'un Türkiye Üzerindeki Yeri²

¹ Darkot, B., "Sinop", *İA*, C.X, s. 683

² Yılmaz, C., "Sarıkum Gölü Ekosistemi (Sinop)", Türkiye Kuvaterner Sempozyumu Bildirileri (2-5 Haziran 2005-İstanbul), İTÜ Avrasya Yer Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 2005, s. 220

Sinop 5862 km² lik yüzölçümüyle Türkiye topraklarının % 8'ini kaplar. İl doğudan Samsun'un Alaçam, güneyden Samsun'un Vezirköprü, Çorum'un Osmancık, Kargı, Kastamonu'nun Taşköprü, batıdan Kastamonu'nun Çatalzeytin ilçeleriyle çevrilidir. 475 km uzunluğundaki il sınırlarının 300 km sini kara, 175 km sini deniz sınırları oluşturmaktadır³.

Dağların denize paralel olarak uzandığı kentte Erfelek – Ayancık arasında yer alan dar kıyı düzlükleri hariç, denizden iç kısımlara doğru hızlıca yükselen bir fizyografya özelliği taşır⁴. İl topraklarının % 80 ini orta yükseklikteki dağlık alanlardan müteşekkildir. Bu bölümde üç sıra oluşturan Kuzey Anadolu Dağları'nın kuzeydeki ilk iki sırasının doğu kesimleri il sınırları içerisinde yer alır. İl topraklarının orta kesimini İsfendiyar (Küre) Dağları, güney kesimini ise Ilgaz Dağının doğu uzantıları engemelendirir. En yüksek tepeler, Ayancık'ta Çangal (1605 m), Erfelek Dağı (1763 m), Zindan Dağı (1876 m), Gerze'de Elma ve Köse Dağları (1270 m), Uzunören (850 m), Göktepe ve Soyuk (1200 m), Boyabat'ta Dıranaz (1345 m), Alaca (900 m), Karaağaç (850 m)'dir⁵. Küre dağları kuzeye doğru gidildikçe platoya dönüşür. Bu yönü ile sahil şehri olan Sinop'un hinterlandı ile ulaşımını güçleştirir⁶. Bu durum ilk çağlardan itibaren önem arz eden şehri Anadolu'nun dış satım limanı olma özelliğinde hep Amissos/Samissos/Samsun'un gölgesinde bırakmıştır⁷. Buna rağmen Sinop doğu-batı, güney-kuzey yönünde uzayan ticaret yollarında hep bir uğrak merkezi olmuştur. Ticaretin yanı sıra kalesi ve muhkem coğrafyası ile de askeri bir üs olma özelliği taşıyor olması önemini artırmıştır. Hiç şüphe yoktur ki Sinop'a bu özellikleri kazandıran iç kesimlerden gelen ticaret yollarının Karadeniz'e ulaşmasını sağlayan coğrafi konumu ve sahip olmuş olduğu korunaklı doğal limanıdır⁸.

³ Sinop Valiliği İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, "Sinop İli 2004 Yılı İl Çevre Durum Raporu", Sinop, 2005, s. 3

⁴ Sinop Valiliği İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, a.g.r., s. 4

⁵ Akkan, E., Sinop Yarımadasının Jeomorfolojisi, AÜDCF. Yayınları, Ankara, 1975, s. 4

⁶ "Sinop", *Türkiye İller Ansiklopedisi*, C.II, İstanbul, 2005, s. 377

⁷ Umar, B., Paplagonia, İnkılap Kitapevi, İstanbul, 2007, s. 74

⁸ Turan, Ş., "Karadeniz Ticaretinde Anadolu Şehirlerinin Yeri" *I. Tarih Boyunca Karadeniz Kongresi Bildirileri*, (13-17 Ekim 1986, Samsun), Samsun, 1988, s. 148

Dağlar arasında ve dağlarla sahil kesimi arasında kalan ova ve platolar geniş düzlük alanlar oluştururlar. Bunların en önemlileri Sinop ve Boyabat ovalarıdır. Boyabat ovasını; Gökırmak, Arım, Gazidere, Asarcık düzlük ve ova vadileri meydana getirmiştir. Sinop Ovası ise Erfelek, Aksaz, Sarıkum kıyı düzlüklerinden oluşmuştur. Gerze yöresinde Çalvanlar Çayının meydana getirdiği düzlüklerle, Güzelceçay boyunca uzanan vadi düzlükleri de kıyı ovalarına örnek gösterilebilir⁹.

Sinop Yarım adasında var olan akarsuların en büyüğü Gökırmak'tır. Uzun bir vadi boyu olan bu ırmak Taşköprü ve Boyabat Ovalarını sular. Karasu, Kapalı Çay, Gebelit Çayı, Karaköy Yalısı Deresi, Yenice Çay, Kırkgeçit Çayı, Sarımsak ve Erfelek Çayları diğer önemli akarsularıdır. Bu akarsular kaynaklarını yarım adayı güneyden çevreleyen Küre dağlarının kuzey yamaçlarından alır. Bu akarsulara eklenen irili ufaklı birçok kol mevcuttur. Bunların en önemlileri Değirmendağ, Arduşluk, Gidik, Hasan, Taşlaklar, Aşılık, Kındıralık, Haznedar, Korucuk dereleri ile Ispa Çayıdır. Sinop Şehrinin üzerinde yer aldığı dar berzahla ana karaya bağlanarak yarımada haline gelmiş olan Boztepe Yarımadası üzerinde akarsu ağı gelişmemiştir. Burada sadece yarımadanın güneybatı yamaçlarında oluşan birkaç küçük dere ile kuzeyinde yer alan geçici akarsuların oluşturduğu küçük yarıntılar mevcuttur¹⁰.

Sinop'ta bulunan başlıca göller Sarıkum Gölü, Aksaz Gölü, Karagöl, Sülük Gölü ve Akgöldür. Bu göller arasında Sarıkum Gölü Tabiat Koruma Alanı ilan edilmiştir. Sinop Yarımadası'nın büyük kısmında morfolojiye hâkim olan plato yüzeyi arasında, sonradan meydana gelen tektonik hareketler sonucunda oluşmuş çukur alanlardan biri üzerinde yer alır. Sarıkum Gölü'nün kuzeyinde platonun devamlılığını kesintiye uğratan ve tabakalarda kesiklik meydana getiren fay hatlarından birinin güney kısmının bir bölümünün deniz seviyesi altına düşmesi ile burada eski bir körfezin olduğu düşünülmektedir. Sarıkum Gölü işte bu eski körfeze akan derelerin önünün uzun yıllar boyunca hem

⁹ Sinop Valiliği İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, a.g.r., s. 5

¹⁰ Akkan, E., a.g.e., s. 21-24

dalgalar tarafından sürüklenen hem de karayel rüzgârlarının hareketlendirdiği kıyı kumulları ile kapanması sonucu oluşmuş bir kıyı set (lagün) gölüdür ¹¹.

Sinop'un Karadeniz kıyıları girintili ve çıkıntılı kıyılardır. Karadeniz kıyılarının hiçbir yerinde Sinop'taki kadar koy ve körfezlerle korunmuş limanlara rastlanmaz. Sinop kıyılarında, Köşk, Kayser, Karakum, Selamet, Boztepe, Sinop, Feryat, Bozburun, İnceburun, Güllüsu ve Usta adlarında birçok önemli burunlar bulunmaktadır. İnceburun aynı zamanda Anadolu'nun en kuzey noktasıdır. Sinop kıyıları, Doğu Karadeniz kıyılarına oranla dik ve sarp değildir. Yalnız Ayancık kıyıları engebeli, inişli çıkışlıdır. Dağlar burada kıyıya paralel uzanmakla beraber, doğudaki kadar denize yakın değildir.

Sinop'un girintili çıkıntılı kıyılarında oluşan burunların koruduğu doğal limanlar oluşmuştur. Bu limanlar derin ve demirlemeye müsait yapıları ile tarihin en eski dönemlerinden itibaren önem arz etmiştir. Boztepe yarımadasının güneydoğu ve kuzeybatısında yer alan iki doğal liman iç ve dış liman diye isimlendirilmiştir. Boztepe yarımadası iç limanın şark rüzgârından başka bütün rüzgârlardan korunmasını sağlar. Bu durum Sinop iç limanına Karadeniz sahilinde bulunan tek doğal liman olma özelliği kazandırır. Boztepe Yarımadasının kuzeyinde kalan bölümde ise dış liman yer alır. Ancak bu liman fırtınalara açık olduğu için pek fazla itibar görmez. Buna rağmen Sinop çifte limana sahip olma özelliği ile diğer Karadeniz sahil şehirlerinden ayrılır. İç ve dış limanların halk arasındaki isimlendirilişi ilginçtir. İç liman korunaklı olmasından mütevellî "Akdeniz" ismi ile anılmasının yanında, dış limanın rüzgârlara açık olması ve kullanılmaya pek de müsait olmayan özelliğinden dolayı "Karadeniz" ismi ile adlandırılmışlardır¹².

Sinop İlinin iklim özellikleri kıyı ve iç kesimlerde farklılık gösterir. Kıyı kesimlerde (Merkez, Dikmen, Erfelek, Ayancık ve Türkeli İlçeleri) tipik Karadeniz ikliminin özellikleri görülür. Yıllık sıcaklık ortalaması 14 C° olup yıl boyunca nemli ve yağışlı bir özellik taşır. Yıllık ortalama 679-1077 mm yağış

¹¹ Akkan, E., a.g.e., s. 54

¹² Darkot, B., a.g.m., s. 683

alır. İç kesimlerde ise (Boyabat, Durağan, Saraydüzü İlçeleri) dağların denize paralel uzanmasından dolayı kıyı ikliminin özellikleri görülmez. Burada daha ziyade ılıman Karadeniz iklimi ile karasal İç Anadolu ikliminin özelliklerini kısmi olarak taşıyan geçiş iklimi özellikleri görülür. Buranın yıllık sıcaklık ortalaması 10.9 C° olup yıllık yağış ortalaması 388-473 mm arasında değişir.

Sinop İlinin oldukça zengin bir doğal örtüsü vardır. İklimle bağlı olarak kıyı bölümünden yukarıya doğru farklılaşan bu doğal örtü içerisinde oldukça geniş ormanlık alanlar yer almaktadır. Bu ormanlar yaygın olarak çam, kayın, meşe, gürgen, dişbudak, karaağaç ve kavaktan oluşur. Yükseklik arttıkça buna bağlı olarak çeşitlilik de azalmaktadır. 800 rakımının üzerinde ormanlar ağırlıklı olarak köknarlardan oluşur. Oldukça sık bir orman yapısı görülen kent ormanları tarihin ilk çağlarından itibaren bölgenin ekonomik yapısında önemli rol oynamıştır. Strabon'a göre Halys¹³ nehrinin Karadeniz'e döküldüğü yerin batısında uzanan kıyı kesmi gerisindeki topraklarda gemi yapımı için olağanüstü elverişli olan ve kolayca ihraç edilebilen kerestelerden bahsedilmektedir¹⁴. Strabon'un "Ormanlık Denizi" adını verdiği bu ormanlık alanlardan elde edilen odunların Küre'de bulunan bakır madenin işletilmesi ile elde edilen cevherlerin eritilmesinde kullanıldığı düşünülmektedir¹⁵.

2. Beylikler Dönemi Öncesi Siyasi Tarih:

2. 1. Sinop Adı:

MÖ. 7. yüzyılda Miletoslular tarafından bir ticaret kolonisi olarak kurulan Sinop'un, adını bir amazon kraliçesi olduğu iddia edilen "Sinope" den aldığı söylenir.¹⁶ Mitolojiye göre ise şehre adını veren Yunan Irmak Tanrısı Asapos'un kızlarından "Sinope" dir.¹⁷ Hitit kaynaklarında "Sinuwa" adıyla kentten

¹³ "Halys", Kızılırmak'a ilk Çağlarda verilen isimdir.

¹⁴ Strabon, Coğrafya (Anadolu), çev. A. Pekman, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, Antik Kaynaklar Dizisi, 1a, İstanbul, 1987, s. 16

¹⁵ Baydil, E., *Gökırmak Havzasının Coğrafyası (Beşeri ve İktisadi Bakımdan)*, (İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul, 1994, s. 72

¹⁶ "Sinop", *Yurt Ansiklopedisi*, C. 9, İstanbul, 1982, s. 6760

¹⁷ Güner, İ., Ertürk, M., "Türkiye'de İl Merkezi Kent Adlarının Kaynakları Üzerine Bir Araştırma" *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 12, (Bahar 2004), Muğla, 2004, s. 52

bahsedilirken, Helen kaynaklarında “Sinòpè” şeklinde kullanılmıştır.¹⁸ Bir başka görüşe göre şehir ismini Asurluların ay ilahı olan ”Sin” den almaktadır.¹⁹ İslam kaynaklarında şehrin adı eski isminin okunuşunu hemen hemen değiştirmeyen birkaç şekilde yazılmıştır. Ebu’l- Fida’da ²⁰بونس, İbn Batuta’da ²¹صنوب, Saltuk-name’de ²²صينوب, Aşık paşazade ve daha sonraki Türk müelliflerde ²³سينوب şeklinde geçer.

Sinop adının ortaçağın batılı müelliflerinde de farklı şekillerde kullanıldığını görmekteyiz. Selçuklular döneminde Rusya’ya gitmek üzere Sinop’tan geçen seyyah Rubruguis şehirden “Sinopolis” diye bahsetmektedir²⁴. Sinopolis ismini Yunan müelliflerin kullanımında da görmekteyiz²⁵. Sinop isminin en farklı kullanıldığı dönem Romalılar döneminde General Pompeius’un M.Ö. 64 yılında Anadolu’da oluşturmuş olduğu idari örgüt içerisinde görmekteyiz. Zira Pompeius Paflagonya bölgesini on bir vali emrine vermiş, bu valiliklerden Sinop şehri “Teium” adıyla gösterilmiştir²⁶.

Sinop isminin yukarıda ifade edilen kullanımları yanında Osmanlı hükümdarı Fatih döneminde de aşıklar adası anlamında “Ceziretü’l-Uşşak” adıyla anıldığı ve bu ismin geçtiği bir kitabenin Sinop müzesinde bulunduğu bilinmektedir²⁷.

2. 2. Türk Fethi Öncesi Sinop Şehri Tarihi:

Sinop şehrinin ne zaman ve kimler tarafından kurulduğu kesin olarak bilinmemektedir. Ancak Sinop şehrinin coğrafik ve stratejik konumu şehrin kuruluşunun ilkçağ yerleşimlerine dayandığı düşüncesini hâkim kılmaktadır²⁸.

¹⁸ Umar, B., a.g.e, s. 73

¹⁹ Başoğlu, B., Sinop İli Tarihi, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1978, s. 6

²⁰ Ebu’l Fida, Takvimü’l-Buldan, Editör: Fuat Sezgin, Yayına Hazırlayan: Farid Benfeghoul, Carl Ehrig, Eggert, Eckhard Neubauer, Frangfurt, 1992, s. 63

²¹ İbn Batuta Seyahatnamesi, M.Şerif tercümesi, İstanbul, 1325, s. 355

²² Saltuk-Name, Tıpkı Basım, Hazırlayan: Fahir İz, Harvard, 1984, s. 1118

²³ Darkot, B., a.g.m., s. 685

²⁴ Darkot, B, a.g.m., s. 684

²⁵ Başoğlu, B., a.g.e., s. 33

²⁶ Yaman, T.M., Kastamonu Tarihi, XV. Asrın Sonlarına Kadar, Kastamonu Halkevi Dil, Edebiyat ve Tarih Şubesi, Kastamonu, 1935, s. 33

²⁷ Başoğlu, B., a.g.e., s. 6

²⁸ Umar, B., a.g.e, s. 74

Erken Sinop yerleşmeleri üzerine Özdemir Koçak'ın yaptığı araştırmalarda Sinop'taki yerleşimin kalkolitik döneme dayandığını ortaya koymaktadır²⁹. Sinop ili içerisinde 1950 li yıllarda ilk önemli arkeolojik kazıyı yapan A.Gökoğlu'nun bulguları ve sonrasında yapılan kazı ve yüzey araştırmaları da Sinop'taki yerleşimin M.Ö 2. bin yılları öncesine dayandığını göstermektedir³⁰. Bossert'in Samsun ve çevresinde yaptığı kazılarda Miken dönemine ait çanak ve çömlekler bulması, Sinop kent merkezi içinde bulunan kız öğretmen okulunun temel kazısı sırasında ele geçen metal bir mızrak ucu ile bir iğinenin Ö.Bilgi tarafından MÖ.2 binle tarihlendirilmiş olması bölgedeki yerleşimin tarihleniş hakkındaki görüşleri doğrulamaktadır³¹.

Kentin Hititler döneminde, Karadeniz kıyılarının en önemli kenti olma olasılığı yüksektir. Çünkü o dönemde Anadolu'nun doğu-batı ekseninde ulaşım sağlayan anayolu başkent Hattuşaş'tan geçip, karabel üzerinden denize ulaşmakta idi³². Ancak yapılan arkeolojik kazılarda Hititler dönemini ve Assur Ticaret kolonileri dönemini aydınlatacak ölçüde bulgulara ulaşılamamıştır. Bu döneme ait kalıntıların bölgesel şartların getirisi olarak mimaride ahşabın ağırlıklı olarak kullanılması nedeniyle günümüze kadar ulaşamadığını düşündürmektedir³³.

Yunan efsanelerinde şehrin kuruluşu meşhur Argonaut'lardan teselyalı Autolykos'a atfedilir ve adını bir amazon kraliçesinden aldığı söylenir³⁴. MÖ.11. yüzyılda bölgeye Pelasgoslardan olan seyyahlar boğazlardan geçerek Sinop üzerinden Trabzon'a gitmişlerdir. Bu tarihten sonra bölgeye Ege kavimlerinin gelmeye başladığı belirtilir³⁵. M.Ö. VIII. Yüzyıl ortalarında Sinop'a Batı Anadolu'dan gelen Miletoslu tacirler yerleşmiş ve kent bir ticaret kolonisi olarak

²⁹ Koçak, Ö., " Erken Sinop Yerleşmeleri", *Bellekten* , LXVII, Sayı 250, (Aralık 2003), Ankara, 2004 s. 697-719

³⁰ Dönmez, Ş., " Yeni Arkeolojik Bulgular Işığında İÖ 2. Bin Yılda Sinop" *Bellekten*, LXVIII, Sayı 251, (Nisan 2004), Ankara, 2005, s. 2

³¹ Gökoğlu, A., Paflagonya, Kastamonu, 1952, s. 14

³² Umar, B., a.g.e., s. 74

³³ Dönmez, Ş., a.g.m., s. 12

³⁴ Strabon, a.g.e., s. 47

³⁵ Özalp, A.C., "Sinop Tarihi hakkında Bir Mütalaa", *Dıranaz*, Sayı 7, 1936, s. 3

teşekkül etmiştir³⁶. Bu dönemde şehir önemli ölçüde değer kazanmıştır. Kırımdan gelerek İskenderun'a doğru güney yönünde ilerleyen yol ile, doğudan gelen yol arasında bir kavşak noktası oluşturmuştu³⁷. Dönemin şartları içerisinde Sinop doğudan gelen kervanların son noktası, kuzeyde Kırım'a ve batıda Yunan Şehirlerine yapılan ticaretin de başlangıç noktasını oluşturmakta idi³⁸. Anadolu'nun önemli bilim, kültür ve ticaret merkezlerinden biri olan Milet, bilindiği üzere Karadeniz sahilleri boyunca birçok koloni kurmuşlardır. Bu kolonilerin doksanı aşkın olduğu belirtilmektedir³⁹. Milet ten gelen tacirler bir taraftan Anadolu üzerinden Mezopotamya, diğer taraftan da Karadeniz çevresiyle yaptıkları ticaret için kenti tahkim bir üs olarak kullanmışlar, aynı zamanda yakın çevrede bulunan ormanlardan elde ettikleri iyi cins çam kerestesi ile donanmalarını güçlendirmişlerdir⁴⁰. Miletlerin M.Ö. 430 yıllarında "Sinope" de gümüş para bastırmaları⁴¹, Sinop'un uzun yıllar Miletlerin egemenliğinde kaldığının ve güçlü bir yönetimin varlığının göstergesi olarak kabul edilmelidir. Miletlilerin Sinop'ta ki varlıkları zaman zaman kesintiye uğramıştır. Kırım'da yerleşik bulunan kimmerlerin şehre dönük akınları bu kesintinin sebebini oluşturmakta idi⁴²

Sinop şehri M.Ö. 183 yılında Pontus Kralı Mitridates'in oğlu Mitridat Farnak tarafından ele geçirilmiş⁴³ ve Pontus devletinin başkenti yapılmıştır⁴⁴. Sinop'taki Pontus varlığı M.Ö.47 yılında Roma Generali Pompeipolis tarafından sona erdirilmiş ve Sinop'ta Roma İmparatorluğu dönemi başlamıştır⁴⁵. Roma İmparatorluğunun M.S. 395 yılında ikiye ayrılmasından sonra, Anadolu'nun tamamı Bizans toprakları içinde kalmıştır. Böylece Bizans sınırları içerisinde

³⁶ Günaltay, Ş., Yakın Şark IV, TTK. Yayınları, Ankara, 1992, s. 28

³⁷ Üstün, G., "Anadolu'dan Geçen Kadim Transit Yolları", *Dıranaz*, Sayı 18, 1937, s. 4-5 ; Robinson D.M., "Eski Sinop (Üçüncü Bab- Sinop Ticareti)", çev. Nazlı Tengirşenk, *Dıranaz*, Sayı 15, 1937, s. 5-6

³⁸ Ramsey, W., "Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası(Devlet Yolu)", *Dıranaz*, Sayı 17, 1937, s. 5

³⁹ Tarkan, H., "Tarihte Sinop", *Dıranaz*, Sayı 49, Sinop, 1941, s. 5

⁴⁰ Darkot, B., a.g.m., s. 684

⁴¹ Dikmen, F., Sinop Tarihine Ait Derleme Bilgiler, Karınca Matbaası, İstanbul, 1958, s. 6

⁴² Makridi, "Milattan Evvel Sinop", *Dıranaz*, Sayı 48, 1941, s. 39

⁴³ Başoğlu, B., a.g.e., s. 46; Robinson D.M., a.g.m., s. 6; Umar B., Karadeniz Kapadokiası (Pontus), İnkılap Kitapevi, İstanbul, 2000, s. 36

⁴⁴ Özsait, M., "İlk Çağ Tarihinde Trabzon ve Çevresi" *Trabzon Tarihi Sempozyumu Bildirileri* (6-8 Kasım, 1998- Trabzon), Trabzon Belediyesi Kültür Yayınları, Trabzon, 1999, s. 40

⁴⁵ Gököğlu, A., a.g.e., s.13

kalan Sinop XII. Yüzyıla kadar Türk fethi öncesinde bu devletin egemenliği altında önemini korumuştur⁴⁶.

2. 3. Emir Kara Tekin ve Sinop'un Türk Varlığı İle İlk Danışması:

Türklerin Anadolu'yu yurt edinmeye yönelik akınları 1018'de Çağrı Beyin Anadolu seferi ile başlamıştır. Bu keşif seferinin neticesinde Anadolu'nun Türklerin yaşamasına elverişli ve fethinin kolaylıkla yapılabileceği düşüncesinin olgunlaşmasına müteakip seferler artırılmıştır. Özellikle Büyük Selçuklu Devletinin Kuruluşundan Malazgirt Savaşına kadar (1040-1071) geçen süre içerisinde bu seferlerin yoğunluğunun arttığını görmekteyiz. Bizans ülkesine karşı yapılan bu akınlar Anadolu'da siyasi bütünlüğünü korumakta zorlanan Bizans'ı daha da güç duruma sokmakta ve yıpratmakta idi⁴⁷. Malazgirt Savaşından (1071) sonra Büyük Selçuklu Sultanı Alparslan, komutanlarını Anadolu şehirlerini fetihle görevlendirmiştir. Buna göre Emir Saltuk'a Erzurum ve çevresini; Emir Melik Danişmend Gazi'ye Kayseri, Sivas, Tokat, Niksar, Amasya ve çevrelerini; Artuk Bey'e Mardin, Malatya, Harput ve çevrelerini; Emir Çavuldur'a Maraş, Saros ve çevrelerini; Mengücek Gazi'ye Erzincan, Kemah, Şarkikarahisar ve çevrelerini vermiştir⁴⁸. Türk Beyleri cihat anlayışı ile kendilerine verilen yerlerin fethine girişmiş ve fethettikleri yerlerde kılıç hakkı adı altında kendi bağımsız beyliklerini kurmuşlardır. 10 yıllık bir süre içerisinde Türkler Adalar denizi ve Marmara'ya kadar olan yerleri fethettiler⁴⁹. Böylece Anadolu'nun Türkleşme ve İslamlaşma süreci yoğun bir şekilde başlamıştır. Anadolu'nun içlerine doğru hızlıca ilerleyen Türk Alperenleri Bizans'ın asayişsiz topraklarında yaşayan ezilmiş Anadolu halkından çok fazla direniş görmeden 1072 yılında Kapadokya bölgesinin doğusunda kalan müstahkem yerleşim yerleri hariç birçok yeri ele geçirmişlerdi⁵⁰. Aynı dönem içerisinde Büyük

⁴⁶ Dargot, B., a.g.e., s. 684

⁴⁷ Turan, O., Selçuklular Tarihi ve Türk İslam Medeniyeti, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1996, s. 281-282

⁴⁸ Yınanç, M.H., Türkiye Tarihi Selçuklular Devri, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1944, s. 73

⁴⁹ Sümer, F., Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri- Boy Teşkilatı- Destanları, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 1992, s. 117

⁵⁰ Claude, C., Türklerin Anadolu'ya İlk Gelişi, çev. Yaşar Yücel-Behiç Yediyıldız, TTK. Yayınları, Ankara 1992, s. 25

Selçuklu Hükümdarı Alparslan'la girişmiş olduğu taht mücadelesini kaybeden Kutalmışoğulları da Anadolu'ya geçerek faaliyetlerine başlamışlardı. Beşkardeş olduklarını bildiğimiz Kutalmış'ın çocuklarından Süleyman Şah Batı Anadolu'da yaptığı fetihlerle kısa sürede cazibe merkezi haline gelmiş ve 1080 yılından sonra Sultan unvanı ile anılmaya başlanılmıştı⁵¹. Süleyman Şah'ın hızlı yükselişi ve merkezi otoriteyi pek te umursamaz hali sultan Melikşah'ı rahatsız etmişti. Porsuk Beyi Süleyman Şah'ın üzerine gönderen Melikşah Bizans'la Antlaşma yoluna gitti⁵². Yapılan Drakon Çayı antlaşması ile Türkler Marmara sahillerinden çekiliyor⁵³, ancak daha önce fethedilen yerlerin Türklere ait olduğunu Bizans resmen kabul ediyordu⁵⁴. Böylece Sinop'un da içinde bulunduğu Karadeniz bölgesi Türklerin eline geçmiş oluyordu.

Sinop'un Türkler tarafından ilk olarak ele geçirilmesi Çankırı fatihi olarak ta bilinen Emir Kara Tekin tarafından gerçekleştirilmiştir. Osman Turan'a göre Kara Tekin Anadolu'ya gelen ilk Türk toplulukları arasında yer almıştır. Selçuklulardan önce Anadolu'ya gelerek İç Anadolu'nun ve Karadeniz bölgesi sahillerinin fethini gerçekleştirmiştir⁵⁵. Anadolu'da kaleme alınmış ilk Türkçe eserlerden olan "*Danışmendname*" de özellikle Çankırı'nın fethiyle ilgili bölümde verilen bilgiler de Osman Turan'ın bu görüşünü doğrular niteliktedir⁵⁶.

⁵¹ Claude, C., a.g.e., s.76

⁵² Laurent J, Rum (Anadolu) Sultanlığının Menşei ve Bizans, çev., Yaşar Yücel, *Bellekten*, L II, Sayı 202, (Nisan 1988), Ankara, 1988, s. 223

⁵³ Anna Komnena, *Aleksiad* (Anadolu ve Balkan Yarımadası'nda İmparator Alexios Komnenos Devri) Malazgirt Sonrası, çev. Bilge Umar, İnkılap Kitapevi, İstanbul, 1996, s. 124

⁵⁴ Turan, O., *Selçuklular Zamanında Türkiye*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1993, s. 56- 57

⁵⁵ Turan, O., a.g.e., s. 242

⁵⁶ *Danışmend-name*'ye göre Danışmendlilerden Artuhi'nin eşi Efrumiye bir savaş sırasında esir düşmüş ve Çankırı kalesine hapsedilmiştir. Artuhi, Efrumiye'yi kurtarmak için Mankuriyye (Çankırı)'ye gitmektedir. Yolda Hz. Peygamber tarafından Artuhi'ye yardım etmek için görevlen dirilmiş Kara Tekin isminde birisiyle karşılaşır. Bu şahsın babası çok önceleri gelip Çankırı'ya yerleşmiş bir müslümandır. Artuhi ve Kara Tekin, Çankırı yakınlarındaki Tamasun köyünde buluşurlar ve birlikte yola koyularak akşam vaktinde Çankırı'ya ulaşırlar. Şehir halkı Danışmendliler'in Çankırı'yı fetih için geldiklerini öğrenince Kaleye kapanırlar. Artuhi ve Kara Tekin şehirde biraz dolaştıktan sonra bir kadın ve iki erkeğe rastlarlar. Erkekleri öldürürler. Kadın ise Hz. Peygamber tarafından yardımcı olarak gönderilmiş olan Meryem Hatun'dur. Meryem Hatun onları yanına alıp hile ile kaleye sokar ve gece yarısı Efrumiye'ye ulaştırır. Çankırı kalesinde bulunan Efrumiye'yi ve tutsak bulunan diğer Müslümanları kurtarır. Kalenin deposundan silahları alır ve kaleyi ateşe verirler. Bir yandan da savaşıma başlarlar. Kale beyi ile birlikte çok sayıda kâfir öldürürler. Kaledeki kâfirlerden bir kısmı yangını söndürmeye uğraşırken, gazilerin işi daha da kolaylaşır. Sonunda kâfirler teslim olur ve yangında söner. Çankırı fethedildikten ve şehir sakinleştikten sonra Artuhi, Kara Tekin ile Meryem Hatunu evlendirir. Kara Tekin'i kale beyi olarak Çankırı Kalesinde bırakır. (Necati Demir, *Danışmendname*, Part Two, (Turkis

Kara Tekin'in Malazgirt Savaşına katılan komutanlar arasında ismi yer almadığı gibi, Sultan Alparslan'ın Anadolu'nun fethiyle görevlendirdiği isimler arasında da görülmemektedir⁵⁷. Bu durum kanaatimize göre Kara Tekin'in Anadolu'ya gelişinin Selçuklular öncesinde olduğunun bir kanıtıdır. Kara Tekin Gazi, 1071 yılından önce Çankırı ve Kastamonu'yu Türk topraklarına katmıştır⁵⁸. Kara Tekin Selçuklular Anadolu'ya geldikten sonra Süleyman Şah'ın emrine girmiş ve Süleyman Şah'ın valilerinden bir olmuştur⁵⁹.

Süleyman Şah Antakya seferine çıktığı zaman Kara Tekin, Bizans hazinesine ait yüklü miktardaki altın ve gümüşün Sinop'ta bulunduğunu öğrenmiş ve Sinop şehri üzerine sefer düzenleyerek Sinop şehrini ele geçirmiştir⁶⁰. Bu fetihle birlikte yüklü miktarda altın ve bükçe bir imparatorluk hazinesi de Kara Tekin'in eline geçmiştir (1085) ⁶¹. Bu sırada Büyük Selçuklu Hükümdarı Melikşah Bizans İmparatoru Aleksis'e bir antlaşma önermişti. Bu antlaşmanın önemli maddelerinden biri de Kara Tekin'in Sinop'tan çekilmesini içeriyordu. Süleyman Şah Antakya seferinde iken Melikşah Bizans İmparatoru Aleksis'e Siyavuş adında bir elci ve yanında da isteklerini ve antlaşma şartlarını taşıyan bir mektup göndermişti⁶². Aleksis ise siyasi bir oyun düzenleyerek annesi Gürcü olan Siyavuş'u pahallı hediyeler ve vaat edilmiş makamlar karşılığında alıkoymuş ve Melikşah'ın Sinop'un boşaltılmasını içeren mektubu ile birlikte Kara Tekin'e göndermiştir⁶³. Anna Kommena'nın Aleksiad adlı eserinde Kara Tekin'in Sultan'ın tepkisinden korkarak şehri hazinesinden tek kuruş almadan terk ettiğini belirtmesine rağmen, Osman Turan Kara Tekin'in mektup ile belirtilen emri yerine getirmediği, bunun üzerine Porsuk ve Bozan idaresinde gönderilen ordunun müdahalesi sonucunda Sinop'tan çekilmek

Translation), Published at The Department of Near Eastern Languages and Civilizations Harvard University, Harvard, 2002, s. 120-139)

⁵⁷ Yınanç, M. H., a.g.e., s. 80

⁵⁸ Yınanç, M. H., a.g.e., s.126

⁵⁹ Sevim, A., Anadolu'nun Fethi (Selçuklular Dönemi), TTK. Yayınları, Ankara 1993, s. 101; Turan, O., a.g.e., s. 67

⁶⁰ Turan, O., Selçuklular Tarihi ve Türk İslam Medeniyeti, Boğaziçi Yayınları, İstanbul,1996, s. 289; Sevim, A., a.g.e., s. 101; Yınanç, M.H., a.g.e., s. 126

⁶¹ Merçil, E., " Türkiye Selçukluları", *Türkler Ansiklopedisi*, C. 6, Ankara, 2002, s. 506

⁶² Turan, O., Selçuklular Zamanında Türkiye, s. 77; Claude C., Osmanlılardan Önce Anadolu'da Türkler, çev., Berna Moren, E Yayınları, İstanbul 1979, s. 94

⁶³ Anna Kommena, Aleksiad, s. 195-196; Merçil, E., a.g.m., s. 506

zorunda kaldığını belirtmektedir⁶⁴. Kara Tekin Sinop'tan çekildikten kısa bir süre sonra rahatsızlanarak ölmüştür⁶⁵. Kanaatimizce sara hastası olan Kara Tekin'in, ölümünden sonra (1090'da ?) Çankırı Kalesi içerisinde bir türbe inşa edilerek buraya gömülmüştür.

Kara Tekin'in Sinop'tan çekilmesinden sonra Sinop şehri tekrar Bizanslıların egemenliğine girmiştir. Dolayısı ile Türklerin Sinop'taki bu ilk varlığı çok kısa süreli olmuştur.

2. 4. Sinop'un Fethi ve Selçuklu İdaresi Dönemi:

Sinop'ta Kara Tekin'le başlayan bu ilk Türk varlığından sonra şehir, yüz yılı aşkın bir süre tekrar Bizans egemenliğinde kalmıştır. Haçlıların 1204 de İstanbul'u işgali ve Latin krallığını kurmalarından sonra Venedikliler ve Franklar başta olmak üzere Bizans topraklarını paylaşmışlardı. Bu paylaşımında Paflagonya, Sinop, Samsun ve Trabzon Latin Krallığına bırakılacaktı⁶⁶. Ancak IV. Haçlı Seferinin akabinde İstanbul'dan ayrılan Komnenos'lu Aleksios ve David Karadeniz'in güney doğu kıyısında bulunan Trabzon'a giderek, Trabzon Rum Devletini kurmuşlardı⁶⁷. David kısa bir süre sonra Karadeniz'in batı sahillerine doğru ilerleyerek Sinop'u ele geçirmişti. Ancak bu durum Theodoros Laskaris tarafından İznik'te kurulan yeni Bizans devleti ile egemenlik çatışmasına girmelerine zemin hazırlamıştı⁶⁸. Bu durumun Sinop'un, A.Selçukluları tarafından fethini kolaylaştırdığından şüphe yoktur.

XIII. Yüzyılın başlarında İstanbul'da Latin Krallığının kurulması, Trabzon'da Trabzon Rum Devletinin ortaya çıkışı, Ceneviz ve arkasından Venediklilerin Karadeniz'in kuzey ve güney sahillerine yerleşerek koloniler kurması Karadeniz havzasına önemli bir canlılık ve ticari bir yoğunluk

⁶⁴ Turan, O., a.g.e., s. 133.

⁶⁵ Bizans kraliçesi olan Aleksiad'ın yazarı, Kara Tekin'in Sinop şehrini terk ederken burada yer alan kutsal bir kiliseye pislediğini ve bundan dolayı Tanrının gazabına uğrayarak ağzından salyalar aktığı halde yere yığılmıştır der. (Anna Kommena, Aleksiad, s. 196)

⁶⁶ Miller, W., Son Trabzon İmparatorluğu, Heyemola Yayınları, İstanbul, 2007, s. 12

⁶⁷ Ostrogorsky, G., Bizans Devleti Tarihi, çev. Fikret İşıltan, TTK. Yayınları, Ankara, 1995, s. 393

⁶⁸ Ostrogorsky, G., a.g.e., s. 397

kazandırmıştı⁶⁹. Anadolu'da ticari hayatı canlandırmayı adeta kendilerine hedef seçen Anadolu Selçuklu devleti Karadeniz'deki bu ticari potansiyelden yararlanmak arzusunda idi. Bunun için Karadeniz'in tek doğal limanı olan Sinop'un alınması gerekiyordu. Ayrıca Kırım'a ulaşmanın en kısa yolu yine Sinop'un ele geçirilmesi ile mümkün olabilirdi. Bu dönemde Trabzon Rum Devleti ile İznik'te Laskaris'in yeni Bizans Devleti arasındaki mücadele Kayseri Sivas güzergâhı ile Samsun ve Sinop limanlarına ulaşan ticaret yolunu işlemez hale getirmiş ve A.Selçukluları bu durumdan ciddi anlamda maddi zarar görmeye başlamışlardı⁷⁰. Ayrıca Cenevizliler Trabzon'da üstlenerek Kuzey Karadeniz kıyılarındaki limanlara baskınlar düzenlemekte idiler⁷¹. Bütün bu sebepler yan yana koyulduğunda Sinop'un alınması A. Selçukluları için bir zorunluluk olmuştu. Ayrıca Sinop'un alınması iki Rum Devleti arasındaki sınırı ortadan kaldıracığından bölge barışı sağlanabilirdi. İznik'teki Laskaris'in Rum Devleti de Trabzon Rum Devletinden gelecek saldırılardan korunacağından dolayı Sinop'un A.Selçukluları tarafından alınmasından rahatsızlık duymayacağı da aşikârdı⁷².

Anadolu'da ticaretin gelişiminde büyük katkıları olan İzzeddin Keykavus Ocak 1214'de Kıbrıs kralı Hugue ile ticaretin geliştirtmesini ve dostluğun devamını içeren bir antlaşma⁷³ imzaladıktan sonra, uluslar arası ticarete önemli bir liman şehri olan ve yukarıda bahsettiğimiz sebeplerden mütevellî alınması A. Selçukluları açısından bir zorunluluk haline gelmiş Sinop'un fethi için harekete geçmiştir. Sivas'ta bulunan İzzeddin Keykavus kuşatma öncesi Sinop'la ilgili ayrıntılı bilgi toplamak üzere bir öncü birliğini Sinop üzerine gönderdi. Bu sırada Pontus Rum Devletinin tekfuru I.Alexios Komnenos (10204-1222) 'un bu bölgede beş yüz adamıyla birlikte avlanıldığı haberi gelmiştir. Ani bir baskınla

⁶⁹ Turan, Ş., Türkiye-İtalya İlişkileri I, Selçuklulardan Bizans'ın Sona Erişine, Metis Yayınları, İstanbul, 1990, s. 101

⁷⁰ Turan, O., Selçuklular Tarihi ve Türk İslam Medeniyeti, s. 280

⁷¹ Bayram, M., "Fatih Sultan Mehmed'in Trabzon'u Fethedişinin Gerekçeleri", Trabzon Tarihi Sempozyumu Bildirileri (6-8 Kasım 1998-Trabzon), Trabzon Belediyesi Kültür Yayınları, Trabzon, 2000, s. 138

⁷² Claude C., a.g.e., s. 69

⁷³ Bu antlaşma ile Akdeniz ticaretinin güvenliği sağlanılmıştır. Benzer bir antlaşmamda Venediklilerle yapılmıştı (Sevim, A., Mercil, E., Selçuklu Devletleri Tarihi; Siyaset, Teşkilat ve Kültür, TTK. Yayınları, Ankara, 1995, s. 456)

Alaksios ve adamları yakalanarak sultana getirilmişlerdir⁷⁴. Bu olay sonrası üç gün süre ile hazırlıklarına devam eden sultan Aleksios'u da yanına alarak Sinop'a doğru yola çıkmıştır. Sultanın amacı Aleksios'u kullanarak şehri savaş yapmadan ele geçirmektir⁷⁵. Bunun için Aleksios'un güvendiği adamlarından bir grup elçi şehre gönderildi. Şehir ileri gelenleri şehri teslim etmeyeceklerini ve imparatorun yerine oğlunun geçebileceğini söylediler. Elciler ikinci kez gönderildiğinde aynı cevapla geri döndüklerinde Sultan tekmuru (Aksios) zincire vurdurarak kaleye yakın bir yerde işkence yaptırmıştır⁷⁶. Bu sırada Behram isimindeki bir Selçuklu kumandanı bin kişilik bir kuvvetle limanda bulunan gemileri yakarak şehrin deniz bağlantısını kesmesi⁷⁷ ve Aleksios'un durumunun şehir halkı üzerinde oluşturduğu psikoloji sonucu şehrin daha fazla direniş gösterilmeden teslim edilmesini kolaylaştırmıştır. Gönderilen elçilerle Aleksios'un Trabzon'a gitmesine ve isteyen şehir halkının şehri terk etmelerine müsaade edilmesi garantisi verilmesi halinde şehrin teslim edileceği isteği sultan tarafından kabul edilmiştir⁷⁸. Aynı zamanda İmparator Aleksios Selçuklu tabiliğini kabul etmenin yanında her yıl vergi vermeyi ve lüzumu halinde asker göndermeyi de kabul etmiştir⁷⁹. Bu şartların kabulü ile şehri teslim alan (3 Kasım 1214) Sultan I. İzzeddin Keykavus hedefine ulaşmış ve Karadeniz ticaretinde A. Selçuklularına yeni bir kapı açmıştır.

Sultan fetihten sonra birkaç gün şehirde kalarak şehrin yönetimi, imarı, kültür ve ticaret işlerinin düzene konulması hususlarında bir dizi yenilikler yapmıştır. İbn Bibi'nin eserinde bu yeniliklere ait birçok ayrıntı yer almaktadır. Buna göre Sultanın emriyle çevre bölgelerde bulunan ilim adamları ve efradı şehre getirilmiş, şehirde bulunan bir kilise camiye dönüştürmüştü, kadı, kâtip, hatip ve müezzinler tayin edilmiştir. Şehrin korunması ve asayişin sağlanması

⁷⁴ Sümer, F., "Keykavus I", *DİA*, C.25, Ankara, 2002, s. 352 ; Sevim, A., Mercil, E., a.g.e., s. 456

⁷⁵ Sevim, A., Yücel, Y., *Türkiye Tarihi (Fetih, Selçuklu ve Beylikler Dönemi)*, TTK. Yayınları, Ankara, 1989, s. 150

⁷⁶ Gordlevski V., *Anadolu Selçuklu Devleti*, çev., Azer Yaran, Onur Yayınları, Ankara, 1988, s. 279

⁷⁷ Sevim, A., Mercil, E., a. g. e., s. 456

⁷⁸ İbn Bibi, *El-Evamirü'l-Ala'ıye Fi'l Umuri'l Ala'ıye (Selçukname) I*, haz. Mürsel Öztürk, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1996, s. 168-72

⁷⁹ Uzunçarşılı, İ. H., *Osmanlı Tarihi I*, TTK. Yayınları, Ankara, 1988, s. 5

için kale komutanı ve muhafız birliği görevlendirilmiş olup, tahrip olan surların onarılması ve iç kalenin inşası için de emir verilmiştir⁸⁰.

Şehrin ilk valisi (serleşker) hakkında kaynaklarda farklı bilgiler verilmektedir. İbn Bibi ilk vali hakkında bilgi vermesine rağmen ismini açıkça zikretmemiştir. Sinop Kitabeleri hakkında önemli araştırmaları olan Ülkütaşır, 615 tarihli bir kitabeyi kaynak göstererek şehrin ilk valisinin Bedreddin Ebubekir isminde fethe katılmış olan bir komutan olduğunu zikretmektedir⁸¹. Cahen ise bu konu da farklı görüş belirterek şehre ilk olarak atanan valinin ermeni asıllı Hetum adında bir Müslüman'ın olduğunu belirtir⁸². Osman Turan ise bu kadar nemli bir merkezin yabancı uyruklu birinin eline bırakılmayacağını, ilk valinin muhtemelen Samsun hâkiminin olabileceğini belirtmektedir⁸³.

Sultan İzzeddin Keykavus fethin hemen akabinde bir fetihname çıkartarak Sinop'un fethedildiğini halifeye bildirmiş⁸⁴ ve halifede bu önemli fethin fatihine Galip Sultan (Sultanü'l Galip) unvanını vermiştir⁸⁵.

Selçukluların ele geçirmiş olduğu Sinop'un ticari anlamda taşıdığı önem dışında askeri anlamda da önemli bir üst görevi görmüştür. Bir uç şehri olan Sinop aynı zamanda kale kent özelliği ile de önemli bir askeri üst görevi görmüştür. İslam kaynaklarında şehir; inanmayanlara karşı bir cihat üssü ve mükemmel bir sınır şehri olarak anlatılır. Kırım'a İslam'ın götürüldüğü yer yine Sinop'tur⁸⁶. Bütün bu özellikleri ile bir Türk kenti olarak Anadolu tarihinde hep önemini korumuştur. Çünkü Sinop Karadeniz'i batıdan doğuya veya güneyden kuzeye, İstanbul'dan Trabzon'a veya Türkiye'den Kırım'a gidecek yolcuların, tüccarların uğradıkları bir liman, bir ticaret pazarı idi⁸⁷.

⁸⁰ İbn Bibi I, s. 174-175

⁸¹ Ülkütaşır, M. Ş., "Sinop'ta Selçukiler Zamanına Ait Tarihi Eserler", *TTAED*, 5, Ankara,1949, s. 122

⁸² Claude, C., a.g.e., s. 70

⁸³ Turan,"Keykubat I", *IA*, C.6, İstanbul, 1988, s. 652

⁸⁴ İbn Bibi I, s. 176-79

⁸⁵ Sevim, A., Mercil, E., a.g.e., s. 456

⁸⁶ Peacock, Andrew, "Sinop: Orta Çağ'da Müslüman bir sınır şehri", *Sinope; On beş Yıllık Araştırmanın Sonuçları, Özetler*, (7-9 Mayıs 2009-Sinop), Sinop 2009, s. 65

⁸⁷ Turan, Ş., a.g.e, s. 48

Sinop tarihinin önemli olaylarından biri de 1223 'de Sinop merkez alınarak Kırımı gerçekleştirilen Suğdak seferidir. Moğolların Kıpçak ülkesine ve Kırım'a akınları bölge ticaretini önemli derecede etkilemiştir. Özellikle Kırımdan gelen tüccarların yağmaya uğramaları Suğdak seferinin temel sebebini oluşturmuştu⁸⁸. İstiladan ve yağmadan kaçan birçok tacirin başta Sinop olmak üzere Anadolu'ya sığınması⁸⁹ Selçuklu hükümtarı I. Aladdin Keykubatı harekete geçirmişti. Ayrıca Bölge üzerindeki Trabzon Rum devletinin baskısının da kırılması bu seferde önemli rol oynamakta idi⁹⁰. Suğdak'ın fethi için gönderilen Kastamonu uç beyi Hüsameddin Coban'ın mücadeleleri neticesinde Suğdak fethedilerek kısa bir süre de Türk İslam beldesi haline dönüştürülmüştür⁹¹. Böylece Selçuklular hem kırım yarım adasına açılmış hem de Karadeniz ticaretinde önemli bir taraf haline gelmiştir. Ayrıca Suğdak seferi Trabzon Rum Krallığı ile Anadolu Selçuklu Devleti arasındaki ilişkilerde yeni bir döneme girilmesini de sağlamıştır⁹².

Suğdak seferinden kısa bir süre önce gerçekleşen bir olay Rumların Selçukluların Karadeniz'deki varlıklarından ne kadar rahatsızlık duyduklarının önemli bir göstergesidir. Sinop'un Türklerin eline geçmesinden hep rahatsızlık duyan, Selçuklu tabiiyetini kabul etmiş Trabzon Rum Devleti Sinop'u tekrar geri almak için fırsat kollamaktadır. 1222 yılında meydana gelen bir olay bu mücadelenin başlangıcını oluşturmuştur. Kırımda ki Rum idarecilerinden olan Alaksio Paletars'a ait olduğu belirtilen ve içinde önemli miktarda ganimet olan gemi Sinop limanına yakın bir noktada batmış ve dalgaların etkisi ile Sinop sahiline sürüklenmiştir. Gemi ve içindekilere Sinop valisi Hetum el koymuştur. Trabzon Tekfuru Anronikos Gidos Selçuklu Sultanının da seferde olmasından yararlanarak Sinop sahilini ve kaleye kadar olan bölgeyi işgal ederek yağmalamıştır. Şehir halkının baskısı ile Hetum gemiyi ve içindekileri vermek

⁸⁸ Gül, M., "XIII.-XV.Yüz Yıllarda Anadolu Türkleri İle Trabzon İmparatorluğu Arasındaki İlişkiler", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.3, Sayı 2, Elazığ, 2003, s. 425

⁸⁹ İbn'ül Esir, *El Kamil Fi't-Tarih XII*, çev. Ahmet Ağırakça - Abdülkerim Özaydın, İstanbul, 1987, s. 346

⁹⁰ Turan, O., "Keykubat I", s. 649

⁹¹ İbn Bibi I, s. 315-336

⁹² Aşan, M. B., " Bazı Anadolu Türk Beyliklerinin Trabzon İle Olan İlişkileri" *Trabzon Tarihi Sempozyumu Bildirileri* (6-8 Kasım 1998-Trabzon), Trabzon Belediyesi Kültür Yayınları, Trabzon, 2000, s. 128

sureti ile barış imzaladığı belirtilir⁹³. Cahen'in eserinde anlattığı bu olay İslam tarihçisi İbnü'l- Esir'de daha farklı olarak anlatılır. İbnü'l Esir şehrin tekrar geri alınmasının Selçuklu hükümdarı Alaaddin Keykubat tarafından gerçekleştirildiğini ve Trabzon Rum Devletinin bu pervasız girişimini cezalandırmak için Trabzon üzerine bir sefer düzenlediğinden de bahseder⁹⁴. Osman Turan'ın da eserinde yer alan bu sefere Sinop emiri Hatum'da donanması ile birlikte katılmıştır. Şehir uzun süren kuşatmaya rağmen alınamamış olumsuz hava koşullarının da etkili olmasından dolayı kuşatma kaldırılmıştır⁹⁵.

Selçuklu tabiiyeti altında yıllık vergisini vermeye devam eden Rumlar Harizmlilerle anlaşma yoluna gitmiş ve Selçuklu-Harizmliler arasındaki çatışmasından yararlanarak yıllık vergilerini ödememeye başlamışlardı. 1230 yılında gerçekleşen Yassıçemen savaşında Harizmlilerin yenilgiye uğraması ile müttefiklerini kaybeden Rumlar tekrar Selçuklulara vergi vermeye başlamışlardır⁹⁶.

1243 yılında Anadolu'nun büyük felaketi olarak nitelenen Köseadağ Savaşı neticesinde Moğollar karşısında yenilgiye uğrayan Selçukluların merkezi idaresindeki zayıflama ve Anadolu'daki Moğol hâkimiyeti Trabzon Rum devletinin konumunu güçlendirmiştir. Özellikle yaşanan taht mücadeleleri iktidarı elinde bulundurmak isteyenleri Moğol kuklası haline dönüştürmüştü⁹⁷. Bu durumdan yararlanmak isteyen Trabzon Rum devleti Sinop üzerine sefer düzenleyerek 1259 yılında şehri ele geçirmiştir. Şehirde bulunan camiler kiliseye dönüştürülmüş ve şehrin yöneticiliğine tanınmış sülalelerden biri olan Gabraslardan bir zat atanmıştır⁹⁸. Böylece Sinop'ta yedi yıl devam edecek Rum idaresi dönemi başlamıştır.

⁹³ Claude, C., a.g.e., s. 74-75

⁹⁴ İbn'ül Esir XII, s. 442

⁹⁵ Turan, O., a.g.m., s. 649; Turan, O., Anadolu Selçukluları Hakkında Resmi Vesikalar, TTK. Yayınları, Ankara, 1986, s. 93

⁹⁶ Savvidis, Alexis, Bizantinoturkika Meletimata, Atina, 1991, s. 175

⁹⁷ Gordlevski, V., a.g.e., s. 71

⁹⁸ Kaymaz, N., "Pervane Mu'inüd-din Süleyman", AÜDTCF.Yayınları, Ankara, 1970, s. 112-113

BİRİNCİ BÖLÜM

BEYLİKLER DÖNEMİNDE SİNOP ŞEHİRİ SİYASİ TARİHİ

1. Pervaneoğulları idaresinde Sinop Şehri:

1. 1. Muinuddin Süleyman Pervane Dönemi:

Muinuddin Süleyman Pervane II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in veziri olan Mühezzebuddin Ali ed-Deylemi'nin oğludur⁹⁹. 1243 tarihinde yaşanan Köseadağ Savaşı sonrasında Moğollarla barış yapmak üzere Mugan'a giden babası Mühezzebuddin Ali ed-Deylemi¹⁰⁰ ve kardeşleri ile birlikte yolculuk yaptıkları belirtilir. İlk resmi görevi olarak Tokat emirliği ve sonrasında uğruna dönemin önemli isimlerinden Seyfeddin Torundayla giriştiği mücadelenin neticesinde sahip olduğu Erzincan Subaşı olmuştur¹⁰¹. II. İzzeddin Keykavus döneminde emir-i hacib görevinde önemli başarılar gösteren Muinuddin Süleyman¹⁰², IV Kılıç Arslan döneminde Pervanelik¹⁰³ görevine getirilmiştir¹⁰⁴. Muinuddin Süleyman zekâsı ve siyasetteki maharetini kullanarak kısa sürede Anadolu Selçuklu devletinde Sultandan sonra ikinci kişi, hatta sultanı bile kullanacak kadar etkili bir kimliğe kavuşmuştur. Yetkilerini kullanarak kendisine yakın isimleri merkez ve taşrada önemli görevlere getirerek kendi konumunu sağlamlaştırmış ve uygulayacağı siyasete zemin hazırlamıştır.

IV. Kılıçarslan ile Süleyman Pervane 1265 yılında İlhanlı tahtına geçen Abaka Han'ı kutlamak ve bağlılıklarını bildirmek üzere değerli hediyelerle birlikte yanına gittiler. Tebriklerini ve bağlılıklarını sunduktan sonra Abaka Handan babası döneminde ellerinden çıkın bir takım yerlerin tekrar geri verilmesini ayrıca Anadolu'nun karışıklık durumundan yararlanılarak Trabzon Rum

⁹⁹ Kesik, M., "Muinuddin Süleyman Pervane", *DİA*, C. 31, İstanbul, 2006, s. 91.

¹⁰⁰ İbn Bibi II, s. 75.

¹⁰¹ Kesik, M., a.g.m., aynı yer

¹⁰² Kaymaz, N., a.g.e., s. 59-60.

¹⁰³ Pervanelik Anadolu Selçuklularında ikta , mülk gibi arazi işleri ile uğraşan "Divan-ı Pervaneği" adlı kurumun başında bulunan kişiye verilen bir unvandır.(Uzunçarşılı, İ.H., Osmanlı Devleti Teşkilatına Medhal, TTK. Yayınları, Ankara, 1988, s. 95)

¹⁰⁴ Kaymaz, N., a.g.e., s. 65-66.

Devletin ele geçirdiği Sinop üzerine sefer düzenlenmesine müsaade edilmesi talebinde bulundular¹⁰⁵. İstedikleri müsaadeyi aldıktan sonra Anadolu'ya dönen IV. Kılıçarslan ile Süleyman Pervane vakit kaybetmeden savaş hazırlıklarına başladı. Sinop'un müstahkem mevkinin ve surlarla çevrili mahfuz kılınan şehrin kolaylıkla alınamayacağını bilen Muinuddin Süleyman Niksar ve Danişmendiye vilayetlerinden tam teçhizatlı dört bin asker temin etti. Bu sırada Canit (Samsun) bölgesinden çok sayıda Frenk askeri Sinop halkına yardım amacı ile şehre gelerek savunmaya destek oldu¹⁰⁶. Muinuddin Süleyman kuşatmayı başlattığında şehrin savaş yapılmadan teslim edilmesi için şehrin yöneticisi olan Gaydan'dan şehri teslim etmesini istemiş, ancak olumsuz cevap almıştır. Kuşatma başladığında beklenmedik ölçüde bir dirençle karşılaşmış ve bu durum kuşatmanın oldukça uzun sürmesine sebep olmuştur¹⁰⁷. Kara kuşatmasının yalnız başına sonuç vermeyeceğini gören Muinuddin Süleyman kuşatmayı deniz yönünden gemilerle takviye etme kararı aldı. Kuşatma esnasında her iki taraftan da çok sayıda asker ölmüştü. Deniz yönünden de kuşatma takviye edilince şehre girilmiş ve Rum valisi Gaydan öldürülerek şehrin tekrar eski sahibi olan Türklerin eline geçmesi sağlanmıştır¹⁰⁸.

Sinop'un Rumlardan geri alınmasından sonra Muinuddin Süleyman, başta Abaka Han olmak üzere sultan ve emirlere fetihnameler göndermişti. Var olan gücünü Sinop'un fethiyle daha da güçlendiren Pervane bu gücüne dayanarak Sinop'un kendisine temlik edilmesini istedi. Abaka Han'ın desteğini almış olan Pervaneyi karşısına almak istemeyen Kılıçarslan Sinop'un kent isine temlik olarak verildiğini bildirdi. Hatta bu temliknameyi dönemin meşhur tarihçisi İbn Bibi kaleme almıştır¹⁰⁹.

Muinuddin Süleyman şehirde var olan kiliseleri tekrar camiye dönüştürmüş ve şehrin imarı için hızlı bir çalışma içerisine girmiştir. Günümüzde

¹⁰⁵ İbn Bibi II, s. 165.

¹⁰⁶ Kerimuddin Mahmud-i Aksarayî, Müsâmmeretü'l-Ahbar, çev. Mürsel Öztürk, TTK. Yayınları, Ankara, 2000, s. 63.

¹⁰⁷ İ.H.Uzunçarşılı bu kuşatmanın iki yıl devam ettiğini ancak bunun sonucunda ele geçirilebildiğini söyler (Uzunçarşılı, İ.H. Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri, s. 148.)

¹⁰⁸ Aksarayî, a.g.e., aynı yer; İbn Bibi, II, s. 165.

¹⁰⁹ Kesik, M., a.g.m. , s. 92. ; İbn Bibi, II, aynı yer

şehirde halen varlığını koruyan Pervane medresesi bu dönemde inşa edilmiştir¹¹⁰. İmar faaliyetlerinin yanında şehrin güvenliği ile ilgili tedbirlerin alındığı bu dönemde Trabzon Rum Devletinin bölgede bulunan on iki kalesinin ele geçirilerek yıkıldığı veya kullanılmayacak şekilde tahrip edildiği bilinmektedir¹¹¹. Ancak sayısı belirtilerek verilen bu kalelerin kesin olarak nerede olduğuna dair kaynaklarda her hangi bir malumat verilmemiştir.

Muinuddin Süleyman Pervane'nin bu fetih sürecinde merkezi yönetimle yani Rükneddin Kılıçarslan'la arasının açık olduğunu birçok kaynakta görmek mümkündür. Hatta yeni fethedilen Sinop'ta inşa edilen Pervane medresesinin kitabesinde Kılıçarslan'ın isminden hiç bahsedilmemesi bunun bir göstergesi olarak değerlendirilmiştir¹¹². Aksarayi Müsemmeratül Ahbar isimli eserinde Kılıçarslan'ın aradaki tatsızlığı gidermek için "*Sultan tarafından desteklendiği konusunda emin olması ve en kısa zamanda Sultan'ın yanına gelmesini sağlamak için Pervane'ye Sinop'un Kendisine mülk (temlik) olarak verildiğine dair tuğralı bir menşur (menşur-i muvakka) verdiler ve süslü sözlerle onun gönlünü almaya çalıştılar. Fakat Pervane'nin kalp aynasına yerleşen kırgınlık ortadan kalkmadı*" diye nakletmektedir¹¹³. Bu kırgınlık Pervane'nin kadim dostu olan Kılıçarslan'ın tahtan indirilmesi için faaliyete geçmesine yeterli olmuştu. Korkulacak siyasi zekâsını tekrar faaliyete geçiren Muinuddin Süleyman Kılıçarslan'ın sonunu getirecek komployu da belirlemişti. Öncelikle Moğol hükümdarının gözünden düşürmek için Kılıçarslan Memlûklular la görüştüğü ve Anadolu'da Moğollara karşı ortak bir mücadele ittifakı kurmaya çalıştığı haberini ulaştırmıştı¹¹⁴. Sonuçta düzenlenen bir ziyafette (664/1266) içkisine zehir konulan, ölmeyince de yay girişi ile boğulan Kılıçarslan trajik bir şekilde öldürülmüştür¹¹⁵. Kaynaklarda farklı bilgiler veriliyor olmasına rağmen Ahmet Tevhid Pervanenin bu komployu kurarak Kılıçarslan'ın öldürülmesinin sebebi olarak kendisi ve ailesinin geleceği olarak gördüğü Sinop'u kaybetmeme

¹¹⁰ Gökoğlu, A., a.g.e., s. 338-40.

¹¹¹ Tarih-i Ali Selçuk, s. 32.

¹¹² Ülkütaşır, M.Ş., a.g.m., s. 142; Hilmi, H., a.g.e., s. 29-30.

¹¹³ Aksarayî, s. 63.

¹¹⁴ İbn Bibi II, s. 167.

¹¹⁵ Aksarayî, s. 65-66; İbn Bibi II, s. 169.

düşüncesi olduğunu belirtir¹¹⁶. Bu olayın hem Selçuklu hem de Pervane ailesi için önemli değişimlerin başlangıcını oluşturduğu şüphesizdir.

1.2. Muinuddin Mehmet Bey Dönemi:

Rükneddin Kılıçarslan'ın ölümünden sonra hem Selçuklu devleti için hem de Sinop şehrinin geleceği için önemli başlangıçların yaşandığı bir gerçektir. Sinop görünürde Anadolu Selçuklu Devletine bağlı görünüyorsa da gerçekte Muinuddin Pervanenin hem idari hem de mülki acıdan sahibiyetine bürünmüş aynı zamanda pervanaoğulları adıyla anılacak Anadolu Beyliğinin merkezi haline gelmiştir¹¹⁷. Muinuddin Pervane fetih sonrasında şehrin yönetimine naip olarak oğlu Muinuddin Mehmet Beyi bırakmıştır. Ölümüne kadar geçen on yılı aşkın sürede Sinop'a tekrar geri döndüğüne dair hiçbir bilgiye rastlanılamamıştır.

Sultan Baybars'ın 1276'da Anadolu'da Moğol ordusunu kesin bir yenilgiye uğratmış ve sonrasında Kayseri'ye gelerek Selçuklu tahtına oturmuştu. Ancak kendisini Anadolu'ya davet eden başta Muinuddin Süleyman Pervane olmak üzere hemen hemen bütün Selçuklu emirleri Moğol hükümdarı Abaka Handan korkusundan dolayı kendisini tebrik etmeye gelmemişlerdir. Bu durumdan alınan Baybars hızlı bir şekilde Anadolu'yu terk etmişti. Anadolu'da yaşananlardan büyük bir öfke duyan Moğol hükümdarı Abaka Han otuz bin kişilik ordusu ile Anadolu'ya girmiş, Elbistan, Kayseri ve Sivas'ta binlerce masum insanı katletmişti¹¹⁸. Abaka Han Ağustos 1277 yılında Van gölünün kuzeyindeki İlhanlılara ait yazlık merkezde Baybars'la ilişki kurduğu ve ihanet ettiği gerekçesi Süleyman Pervanenin idam edilmesine hükmetmiştir. 2 Ağustos 1277 yılında idam edilen Süleyman Pervanenin cesedinin nereye defletildiği

¹¹⁶ Tevhid, A., "Sinop'ta Pervane Zedeler", *TOEM*, 1/4, İstanbul 1909, s. 255.

¹¹⁷ Turan, O., a.g.e., s. 529.

¹¹⁸ Varlık, M.Ç., a.g.m., s. 594.

bilinmemektedir¹¹⁹. Süleyman Pervanenin Sinop'ta bir camii ve medresesi bulunmaktadır¹²⁰.

Muinuddin Süleyman Pervanenin iki oğlundan bir olan ve fetihten babasının ölümüne kadar Sinop'ta naiplik görevini devam ettiren Muinuddin Mehmet Bey babasının ölümünden sonra Anadolu'daki siyasi boşluktan ve karışıklıklardan yararlanarak bağımsızlığını ilan etmiş ve Pervaneoğulları Beyliğini resmen kurmuştur (1277)¹²¹.

Muinuddin Mehmet Beyin abisi olan Mühezzibuddin Ali Beyin Sinop'ta bulunan baba mülküne varis olduğuna ve kardeşi ile mücadele içerisine girdiğine dair her hangi bilgiye rastlanılamamıştır. Mühezzibuddin Ali'nin görev alanı olarak daha ziyade Anadolu Selçuklu Devletinin merkezi yönetiminde görev aldığını görmekteyiz. Bir dönem III.Gıyaseddin Keyhüsrev'e muhafızlık yapmış olan Mühezzibuddin Ali daha sonrasında babası Muinuddin Süleyman Pervanenin Abaka Han tarafından görüşmeye çağırıldığında naipliğini yapmıştır¹²². Memluk hükümdarı Baybars'ın Moğollara karşı Anadolu'ya yapmış olduğu seferde destek sözü vermelerine ve davetlerine rağmen destek olmayanlar arasında Mühezzibuddin Ali'nin de ismi geçmektedir. Baybars Mısır'a dönüşünde o dönemde Beylerbeyi olan ve Tokat'a kaçmış olan Mühezzibuddin Ali'yi de esir alarak yanında götürmüştür¹²³. Mühezzibuddin Ali'nin bir yıllık esaretinin ardından babasının ricası ve hediyeleri neticesinde aracılık yapan Şeyh Fahrudin'in girişimleri ile serbest bırakıldığı ve Anadolu'ya döndüğü bilinmektedir. 1309 yılında ölen Mühezzibuddin Ali'nin kabri Amasya'da bulunan Pervane Camiindedir¹²⁴.

¹¹⁹ Sevim, A., Mercil, E., a.g.e., s. 484 ; İ.H.Uzunçarşılı Süleyman Pervanenin mezarının bugün ki Sinop Boyabat yolu üzerinde bulunan Pervane Baba türbesinin olabileceğini söylemektedir. (Uzunçarşılı, İ.H., "Kastamonu ve Sinop'ta Pervane Zedeler", *Doğu Mecmuası*, V, İstanbul, 1922, s. 51.)

¹²⁰ Hilmi, H., a.g.e., s. 16-29.

¹²¹ Mercil, E., "Pervaneoğulları", *Türk Dünyası El Kitabı* I, Türk Kültürü Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, Sayı A-23, Ankara, 1992, s. 316.

¹²² Baybars Tarihi, Al-Melik-Al-Zahir (Baybars) Tarihin İkinci Cildi, çev. Şerefuddin Yaltkaya, Ankara, 2000, s. 75

¹²³ Baybars Tarihi, s. 86.

¹²⁴ Uzunçarşılı, İ.H., "Kastamonu ve Sinop'ta Pervane Zedeler", s. 53.

1277 yılında bağımsızlığını ilan ederek Pervaneoğulları Beyliğini resmen kuran Muinuddin Mehmet Bey Anadolu'da etkisini artırarak devam eden Moğol baskısından dolayı beyliğini tam bir Moğol bağılılığı ile devam ettirebilmiştir. İlhanlıların verdiği emirleri eksiksiz yerine getiren Mehmet Bey ilhanlıların isteklerini yerine getirebilmek için elde ettiği güç ve kudreti de kullanarak halka önemli sıkıntılar yaşatmıştır¹²⁵. Moğollara gösterdiği bağılılıktan dolayı önemli derecede güç elde eden Mehmet Bey, Moğolların Anadolu'yu dört mali bölgeye ayırdığı dönemde birinin başına Pervane unvanı ile getirilmiştir¹²⁶. Halkının ağır vergiler altında ezilmesini sağlayan Muinuddin Mehmet Beyin bu tutumu halk nazarında nefret edilen bir şahsiyet olmasını sağladı.

Pervaneoğulları Beyliğinin kurulduğu yıllarda Anadolu'da bir çok isyanın ortaya çıktığını görmekteyiz. Bu isyanların neticesinde yoğunlaşan Moğol baskısı Türkmen topluluklarının kuzeye ve batıya doğru ilerlemesinde etkili olmuştur. Bu dönemde Sinop'ta önemli bir Çepni topluluğunun varlığı da bu durumla irtibatlı olarak açıklanmaktadır¹²⁷.

1277 yılında Anadolu'da ki iç çalkantıları fırsat olarak değerlendiren Trabzon Rum İmparatoru Giorgi önemli miktardaki asker ve cephane yüklü gemilerle Sinop'a saldırdı. Çetin bir mücadelenin neticesinde Sinop ahalisi ve muhafızları Trabzon Rum İmparatoru'nun bu son baskınını geri püskürtmüş ve düşmana ağır zayıatlar verdirmiştir¹²⁸. Bu savunmada Sinop'a yerleşen Çepniler önemli rol oynamışlardır¹²⁹. Trabzon Rum İmparatorluğu yenilgiye uğratıldıkları bu saldırıdan sonra Sinop üzerine başka bir saldırı düzenleyememişlerdir.

Moğollar tarafından Pervanelik görevi ile görevlendirilen Mehmet Bey Moğollar adına daha çok vergi toplayarak güven, iltifat veya farklı mevkiler elde etme çabasıyla Cobanoğullarının elinde bulunan Kastamonu'ya saldırmıştır. 1295 sonrasında yaklaşık dört yıllık bir süre burayı egemenliği altında

¹²⁵ Münecimbaşı, Sahaifü'l-Ahbâr Tercümesi III, Matbaayı Amire, İstanbul, 1285, s. 31

¹²⁶ Bosworth, C.E., İslam Devletleri Tarihi, çeviren: Erdoğan Mercil - M. İpşirli, İstanbul, 1980, s. 317; Aksarayı, s.155.

¹²⁷ Sümer, F., "Çepni", *DİA*, C.7, İstanbul, 1993, s. 269.

¹²⁸ İbn Bibi II, s. 238.

¹²⁹ Sümer, F., a.g.m., aynı yer.

bulundurduğu anlaşılan Mehmet Bey diğer egemenlik alanlarında yaptığı gibi buradan da ağır vergiler almak sureti ile halkın nefretini kazanmıştır¹³⁰. Muinuddin Mehmet Bey Anadolu'da ortaya çıkan birçok isyanda Moğollara karşı baş kaldıran toplulukların yanında değil Moğolların yanında yer almış ve bastırılan isyanlar sonrasında Moğol Hükümdarına her defasında bağlılığını bildirmiştir. Sülemiş isyanı¹³¹ sonrasında da aynı şekilde Gazan Hana bağlılığını bildirerek Pervanelik görevini korumuştur¹³². Ancak Muinuddin Mehmet Bey muhtemelen 1298 tarihinde yeniden elde ettiği pervanelik sıfatını Moğolların değil kendi çıkarları doğrultusunda kullanmaya başlamıştır. Topladığı vergilerin önemli bir kısmını kendisine ayırmakta idi. Bu duruma bakılarak kendisinin bir baş kaldırış içerisinde olduğu söylenebilir¹³³. Kastamonu'dan sonra Konya'ya yönelen Mehmet Bey burada da şehrin ileri gelenlerinin mallarına el koyduğu gibi acımasız bir şekilde kendisin haksız yere alınan mallarını geri isteyenleri de farklı şekillerde ortadan kaldırdı. Kendisine karşı isyan eden yerel Beylerin isyanları başarıya ulaşamadı¹³⁴. Bu sırada İlhanlı hükümdarı Gazan Han Memlûklularla mücadele ettiğinden dolayı Muinuddin Mehmet Beye karşı her hangi bir tedbir alamamıştır. Muinuddin Mehmet Bey her hangi bir müdahaleye gerek kalmadan hastalanarak 1298 yılının sonlarında ölmüştür¹³⁵. Muinuddin Mehmet Beyin ölüm tarihi farklı kaynaklarda 1297 olarak gösterilse de¹³⁶ Aksarayi'nin anlatımından yukarıda verdiğimiz 1298 tarihinin kronolojiye daha uygun olduğunu görmekteyiz. Konya'da ölen¹³⁷ Muinuddin Mehmet Beye ait Sinop'ta her hangi bir yapıta rastlanılmamıştır. Ancak babası gibi ilim adamlarını himaye eden Mehmet Bey devrin büyük sufilerinden Fahreddin-i Iraki'yi Sinop'a davet etmiş, Tokat'taki zaviyesini bırakan Iraki Sinop'a gelmiş ve daha sonrasında Mehmet Beyin elcisi olarak Mısır'a gitmiştir. Yine devrin önde gelen süfilerden Müeyyidüddin Cendi de ölümünden önceki son yıllarını Sinop'ta

¹³⁰ Aksarayi, s. 192.

¹³¹ Sülemiş Moğol komutanlarından olup yine bir başka Moğol komutanı olan Baltu'nun isyanını bastırmakla görevlendirilmiştir. İsyanı bastırdıktan sonra beklediği makamı alamayınca da kendisi isyan etmiştir. (Aksarayi, s. 193)

¹³² Aksarayi, a.g.e., s. 195.

¹³³ Aksarayi, a.g.e., s. 196.

¹³⁴ Aksarayi, a.g.e., s. 199.

¹³⁵ Aksarayi, a.g.e., s. 201.

¹³⁶ Kesik, M., a.g.m., s. 246.

¹³⁷ Kesik, M., a.g.m., aynı yer

geçirmiş ve eseri olan “Ulum-i Ahadi ve Ma’arif-i Ahmedî” adlı eserini Mehmed Beye sunmuştur¹³⁸.

1.3.Mühezzebüddin Mesud Dönemi:

Muinuddin Mehmed Beyin ölümünden sonra yerine kardeşinin oğlu Mühezzebuddin Ali'nin oğlu Muhezzebuddin Mesud geçmiştir¹³⁹. Muhezzebuddin Mesud Bey İlhanlılarla iyi ilişkiler kurmuş ve yöneticiliğinde farklı dönemlerde İlhanlıların desteğini almıştır¹⁴⁰.

Muhezzebuddin Mesud Anadolu'nun içinde bulunduğu siyasi kargaşadan yararlanarak beyliğinin sınırlarını genişletme faaliyetine girişmiştir. Bu sebeple hemen yanı başında bulunan Samsun'a saldırı düzenlemiş ve Samsunla birlikte Bafra'yı da ele geçirmiştir. Samsun'u yağmalatan Muhezzebuddin Mesud Bey yıllık mahsulün yanında şehirde bulunan darphaneyi de yağmalatarak içinde bulunanlara el koymuştur¹⁴¹. Şehrin mutasarrıfı olan Rükneddin Rahat şehri terk ederek Canik vilayetine kaçmıştır. Mesud Beyin damadı olan ilhanlı komutan Müciruddin Emirşah'ın arabulucuğu ile başka çaresinin olmadığını gören Rükneddin Rahat Mesud Beyle anlaşarak eski görevine iade edilmiştir¹⁴².

Muhezzibuddin Mesud Beyin aynı yıl içerisinde yaşamış olduğu talihsiz bir olay Cenevizlilerle olan ilişkilerin bozulmasına sebep olmuştur. Bu olay Aksarayi'nin eserinde şöyle anlatılmaktadır: “ *Yaklaşık bin zırh kuşanmış Frenk gemilerle Sinop sahiline geldi. Alış veriş için bir kısmı gemiden inip tahıl(galle) satmakla meşgul oldu. Sinop halkı onların satışları ile oyalanınca aniden hep birlikte saldırıya geçip Mesud Beğ'i gemiye bindirdiler ve onu öldürmeye kalktılar. Eceli ertelendiği için onu uzun pazarlıktan sonra 900 bin dirheme serbest bıraktılar*”¹⁴³. Aksariyi'nin anlattığı olayı Uzunçarşılı da aynen anlatmış olmasına rağmen Mesud Beyin Ceneviz müstemlekesi olan Kefe'ye

¹³⁸ Kesik, M., a.g.m., aynı yer

¹³⁹ Uzunçarşılı, İ.H., Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri, s. 148.

¹⁴⁰ Kesik, M., a.g.m., s. 246.

¹⁴¹ Aksarayi, s. 206.

¹⁴² Aksarayi, s. 207.

¹⁴³ Aksarayi, aynı yer

götürüldüğünü ve ödenen ağır fidyeden sonra buradan tekrar Sinop'a döndüğünü belirtir¹⁴⁴.

Mesud Bey yaşadıklarından sonra İlhanlıların daha fazla desteğini almak için Müciruddin Emirşah'ın kızına talip olmuş, uzun süren gidip gelmeler ve hediyeleşmelerden sonra düğün hasıl olmuş ve akrabalık bağları kurulmuştur¹⁴⁵. Mesut Beyin İlhanlılarla akrabalık bağlarını güçlendirmesinden sonra İlhanlı yönetimine tamamen sadık kaldığını ve ölümüne kadar geçen süre içerisinde herhangi bir sorun yaşamadıkları görülmektedir.

Mesut Bey amcası olan Muinuddin Mehmed Bey gibi kendisi de bir dönem Amasya valiliğini yürütmüştür. Amasya tarihinin yazarı olan Hüseyin Hüsameddinin kaydında bu görevi hangi tarihler arasında yürüttüğüne dair herhangi bir kayıt yoktur¹⁴⁶.

Ancak kendisinin bu görevi devam ettirdiği bir dönemde İlhanlı hükümdarı Gazan Han'ı ziyarete gitmesinden istifade eden Devletşah'ın oğulları İsmail ve İbrahim Beyler kendilerine bağlı birlikleri sevk etmek sureti ile Kastamonu ve Sinop'u ele geçirmişlerdir. Amasya'ya geri dönen Mesut Bey sahibi olduğu Sinop'u geri almak için destek arayışına girişmiş, ancak aradığı desteği ne akrabalık bağlarını kurduğu Moğollardan ne de hükmettiği halkından bulamamıştır. Yapılan Savaşta hayatını kaybetmiştir 700 (1300)¹⁴⁷ ve Kastamonu'ya defnedilmiştir.

Bazı tarihçiler Mesut Beyin ölümüyle Pervane oğullarının sona erdiğini ifade ediyorsa da bunun doğru olmadığını ve bir yanılığın neticesi olduğu ortaya koyulmuştur. Amasya tarihinin yazarı Hüseyin Hüsameddinin bu yöndeki kayıtları son Pervaneoğulları hükümdarı Gazi Celebinin soyunun tespitinde yapılan bir yanlışlıktan kaynaklandığı aşikârdır. Yaşar Yücelin "Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar" adlı eserinin birinci cildinde bu yanlışlık

¹⁴⁴ Uzunçarşılı, İ.H., a.g.e., aynı yer

¹⁴⁵ Aksarayi, s. 207.

¹⁴⁶ Hüsameddin, H., Amasya Tarihi II, İstanbul, 1327, s. 442-443.

¹⁴⁷ Uzunçarşılı, İ.H., "Kastamonu ve Sinop'ta Pervane Zadeler", s. 56.

giderilmiş ve Pervaneoğulları Beyliğinin Candaroğulları Beyliğine dâhil edilmesinin Gazi Celebinin ölümünden sonra, yani 1322 tarihinde gerçekleştiğini belirtmektedir¹⁴⁸.

1.4. Gazi Celebi Dönemi:

Muhezzebuddin Mesud Beyin ölümünden sonra yerine oğlu Gazi Celebi geçti¹⁴⁹. Gazi Celebinin ön plana çıkan yönü muhakkak ki denizcilikteki maharetidir. Hatta ilk Türk denizcileri arasında gösterilir¹⁵⁰. İbn-i Battuta seyahatnamesinde Gazi Celebi'den bahisle şöyle demektedir; “ *Gazi Celebi cesur ve kahraman bir hükümdar olup aynı zamanda da Cenab-ı Hak'ın kendisine su altında uzun süre kalma gücünü verdiği usta bir yüzücü idi. Rumlarla savaşmak üzere gemiler hazırlar ve iki taraf savaşa başladığı sırada o da suya dalıp düşman gemilerinin diplerini delerdi. Düşman suya gark oluncaya kadar da işin farkına varmazdı*”¹⁵¹.

Gazi Celebi beyliğinin başına geçtiğinde ilk iş olarak babası Muhezzebuddin Mesud'u esir alarak Kefe'ye götüren sonrasında da yüklü bir tazminatın karşılığında serbest bırakan Cenevizlileri cezalandırmak olmuştur. Bunun için yıllarca düşmanlık ettikleri ve birçok kez savaştıkları Trabzon Rum Devleti ile anlaşma imzalayarak, oluşturduğu donanması ile Kırım ve Kefe'de bulunan Ceneviz kolonilerine baskınlar düzenlemiştir. Yapılan mücadelelerde Cenevizlilere ağır zayıatlar verdirilmiş olup yüklü ganimetle beraber geri dönmüşü¹⁵². Cenevizlilere karşı yapılan bu seferde Gazi Celebi yalnız değildi. Trabzon Rum İmparatoru II.Aleksios'la yapılan antlaşmanın gereği olarak II. Aleksios'da bu sefere destek vermişti. Ancak daha sonrasında II. Aleksios Cenevizlilerle daha önceden yapmış olduğu antlaşmayı bozmanın karşılığı

¹⁴⁸ Yücel, Y., a.g.e, s. 59

¹⁴⁹ Gazi Celebi yanlış bir kanaatin neticesinde Selçuklu Hükümdarı Gıyasüddin Mesud sani'nin oğlu zannedilmiş ise de bu bilginin doğru olmadığı ve Muhezzebuddin Mesud'un oğlu olduğu son yıllarda yapılan çalışmalarla ortaya çıkmıştır (Uzunçarşılı, İ.H., a.g.e., s.148)

¹⁵⁰ Varlık, M.C., “Pervaneoğulları Beyliği”, *Doğuştan Günümüze İslam Ansiklopedisi*, C-8, İstanbul, 1989, s. 594.

¹⁵¹ İbn-i Battuta, Büyük Dünya Seyahatnamesi, çev. Muhammet Şerif Paşa, Yenişafak Kültür Yayınları Serisi, s. 235.

¹⁵² Kesik, M., a.g.m., s. 246.

olarak tazminat ödemek zorunda kalmıştır. Gazi Celebi bir yıl sonra 1314 yılında tekrar Genevizliler üzerine bir deniz seferi düzenlemiş, bu sefer sonucunda da Genevizlilere ağır zayıatlar vererek önemli miktarda ganimet elde etmiştir. Gazi Celebi bu seferleri ile hem isminden bahsettirmiş hem de babasının intikamını almış oldu¹⁵³.

Gazi Celebi'nin Genevizlilere karşı ittifak kurduğu Trabzon Pontus Rum devleti ile bir müddet sonra arası açıldı. Karadeniz'deki üstünlük mücadelesinden kaynaklandığını düşündüğümüz bu olayın akabinde (1319) Gazi Çelebi'nin Trabzon üzerine sefer düzenlediğini görmekteyiz. Yapılan bu seferde şehirde yangınlar çıkarılarak Trabzon Rum Devletinin Sinop üzerine yapacakları muhtemel bir seferi henüz başlamadan önlemiştir¹⁵⁴.

Cenevizliler 1322 de Sinop'a saldırı düzenlemişlerdir. Amaçları hem Gazi Çelebiyi etkisiz hale getirmek, hem de Karadeniz ticaretinde rekabet halinde buldukları ve Gazi Çelebi ile yakınlaşmaları olduğunu bildikleri Venediklilere darbe vurmaktı. Ancak yapılan saldırı başarıya ulaşmadığı gibi birçok kayıp vererek geri çekilmek zorunda kalmışlardır¹⁵⁵.

Gazi Çelebi denizcilikteki mahareti ve korkusuzca yapmış olduğu mücadelelerle Pervane oğulları Beyliğinin en parlak dönemini yaşamasını sağlamıştır. Ayrıca kendisinden önce Sinop'ta beylik yapmış olan babası ve dedelerinden farklı olarak o hep Sinop'ta kalmış, beyliğinin idaresini naipler aracılığı ile değil doğrudan kendisi yürütmüştür. Pervaneoğulları Beyliğinde en uzun süreli beylik yapan yine Gazi Çelebidir. Bütün bu üstün meziyetlerinin yanında çokça haşhaş kullanımı beklide Gazi Çelebinin en önemli zafiyetini oluşturmakta idi. Hatta ölümünün sebebi olarak ta haşhaş kullanımından kaynaklı olduğu belirtilir. İbn-i Battuta seyahatnamesinde Gazi Çelebinin ölümünden bahisle şöyle der ; “ *Rivayete göre bir gün fazla miktarda haşhaş aldıktan sonra ava çıkmış. Derken, bir ceylan görüp kovalamaya başlamış. Can havli ile kaçan hayvan ağaçlık bir yere sığınmış; Sultan da hızla buraya dalmış*

¹⁵³ Turan, O., a.g.e., s. 630.

¹⁵⁴ Tevhid, A., “Sinop'ta Pervane Zedeler”, *TOEM*, I/4, İstanbul, 1909, s. 257.

¹⁵⁵ Kesik, M., a.g.m., s. 246; Varlık, M.C., a.g.m., s. 595.

*ve o sırada başını bir ağaca çarparak düşüp ölmüş ”*¹⁵⁶. 1322 tarihinde ölen Gazi Celebinin mezarı Sinop'ta dedesi Süleyman Pervanenin yaptırdığı pervane medresesi içinde metfundur.

Gazi Çelebinin erkek çocuğunun olmadığından son yıllarında Kastamonu Hükümdarı Süleyman Paşa'nın hâkimiyetini tanımıştı. Nitekim Gazi Celebinin 1322 de ölümünden sonra Pervaneoğulları Beyliği, Candaroğulları Beyliğine katılmıştı¹⁵⁷. Bir rivayete göre de Gazi Çelebinin ölümünden sonra yerine bir süre kızının idareyi ele aldığı daha sonrasında Candaroğullarının Sinop'u ele geçirdiği belirtilir¹⁵⁸. Sinop'a hatun eli denilmesinin sebebinin de bundan mütevellî olduğu belirtilir. Yazıcı zade Selçuknamesi'ne göre de Sinop sipahilerinden birisinin Sinop'u ele geçirmek için bahsedilen Gazi Çelebinin kızını boğdurduğu ancak Candaroğlu Süleyman Beyin Sinop'u bundan sonra işgal ettiği belirtilir.

Gazi Çelebinin ölümüyle son bulan Pervaneoğulları Beyliği başlangıç olarak Muinuddin Süleyman Pervane'nin Sinop'u kendi üzerine temlik ettiği 1264 yılı alınırsa elli sekiz yıl; Muinuddin Mehmed Beyin 1277 de bağımsızlığını ilan ettiği tarih alınırsa da kırk beş yıl gibi kısa süreli bir beylik dönemi yaşamıştır. Var olan kaynakların döneme ait verdiği bilgiler genelle alakalı olduğundan Sinop özelinde çok ayrıntılı bilgiye ulaşılamamaktadır. Pervaneoğullarının varlıklarını sürdürdükleri dönemin Anadolu'nun en buhranlı dönemleri olduğu dikkate alınırsa beyliğin merkezle olan ilişkilerini diğer Anadolu Beyliklerinde olduğu gibi cereyan ettiği muhtemeldir. İlhanlıların uçlardaki beyliklere tesirlerinin sınırlı olduğu bundan dolayı uçlara dönük Türkmen göçlerinin bahsedilen dönemde hız kazandığı göz önünde bulundurulursa Sinop'un da bu göçlerden nasibini alarak bir Türk kenti hüviyetine büründüğü bir gerçektir.

¹⁵⁶ İbn-i Batuta, s. 235.

¹⁵⁷ Tevhid, A., a.g.m., s. 257.

¹⁵⁸ Uzunçarşılı, İ.H., s. 149.

2. Candaroğulları İdaresinde Sinop Şehri:

Sinop'ta kurulan Pervaneoğullarının son hükümdarı Gazi Celebinin ölümünden sonra (1322), Sinop'u ele geçirerek uzun yıllar egemenliğini devam ettirmiş olan Candaroğulları, Selçuklular döneminde Ankara - Kastamonu arasına yerleştirilen Türkmen boylarından olup¹⁵⁹, Oğuzların Alayund kabilesine mensuptur¹⁶⁰.

Candaroğullarının tarih sahnesine ne zaman çıktığı konusunda kesin bir tarih verilmemekle birlikte, o döneme ait kaynakların ittifak ettiği¹⁶¹ ve bizim de aşağıda zikredeceğimiz olay sonrasında gerçekleştiği muhtemeldir. Selçuklu hükümdarı II.Gıyaseddin Mesud'un ülke dışındaki kardeşi Rükneddin Kılıç Arslan Kırım'dan gelerek Sinop'a çıkmış (1291-1292) ve oradan da Kastamonu'ya geçmiştir. O dönemde Kastamonu'da Emir Çoban'ın oğlu Muzafferüddin Yavlak Arslan bulunuyordu. Yavlak Arslan'ı kendisine atabeg yapan Rükneddin Kılıç Arslan Kastamonu'da bulunan Türkmenlerin başına geçerek kardeşi II. Gıyaseddin Mesut 'a karşı çetin bir mücadele içerisine girmiştir¹⁶². Durumdan haberdar olan Moğol hükümdarı Geyhatu sultan Mesut'a kardeşinin isyanını bastırması için yardımcı kuvvetler gönderdi. Sultan Mesut, Moğol hükümdarı Geyhatu'nun gönderdiği yardımcı birlikleri yanına alarak Kastamonu üzerine yürüyüşe geçti¹⁶³. Ancak Rükneddin Kılıç Arslan ani bir baskınla Kardeşi Mesud'un ordusunu yenilgiye uğrattığı gibi kendisini de esir almıştır¹⁶⁴. Moğol komutanlarından Giray, eyhatu'nun emri ile Kılıç Arslan'ı tkibe kyuldu. Girayın beraberinde II.Mesud'un yardımına gelen Şemseddin Yaman Candar da bulunmakta idi. Kısa bir süre sonra Rükneddin Kılıç Arslan ve beraberindekiler bulundu. Yapılan savaşta Kılıç Arslan'ın atabeği Muzafferüddin Yavlak Arslan öldürüldü. Kılıç Arslan'ın kaçmayı başardığı savaş sonrasında II.

¹⁵⁹ Yücel, Y., a.g.e, s. 55.

¹⁶⁰ Hüsameddin, H., a.g.e., s. 432.

¹⁶¹ Yücel, Y., a.g.e., s. 53; Tevhid, A., "Kastamonu ve Sinop'ta İsfendiyar Oğulları Veyahut Kızıl Ahmediler", *TOEM*, 6, İstanbul, 1326, s. 361; Uzunçarşılı, İ.H., a.g.e., s. 121.

¹⁶² Tevhid, A., a.g.m., aynı yer

¹⁶³ Aksarayı, s. 138.

¹⁶⁴ Aksarayı, s. 139.

Mesut kurtarılmış ve ele geçirilen Türkmenlerin tamamı kılıçtan geçirilmişti¹⁶⁵. Bu olay sonrasında Moğol hükümdarı Geyhatu, Şemseddin Yaman Candarın gösterdiği başarıyı ödüllendirmek için kendisine Eflani ve çevresi ikta olarak vermişti¹⁶⁶. Verilen İkta aynı zamanda Candaroğulları Beyliğinin de Anadolu siyasi tarihinde yerini almasını sağlamıştır.

Beylik ismini kurucusu olarak kabul edilen Şemseddin Yaman Candarın kullanmış olduğu “candar”¹⁶⁷ unvanından almış olup İsfendiyaroğulları ve Kızıl Ahmediler gibi isimleri de kullanmışlardır. Bu isimlerin tamamının beyliğe idareci oldukları düşünüldüğünde bu idarecilerinin beylik üzerinde çokça etkili oldukları söylenebilir.

Beyliğin kurucusu olan Şemseddin Yaman Candar’ın döneminde beyliğin sınırları kendisine ikta olarak verilen Eflâni ve çevresinin dışına taşamamıştır¹⁶⁸. Şemseddin Yaman Candarın ölümünden sonra yerine oğlu Süleyman Paşa geçmiştir¹⁶⁹.

2. 1. Süleyman Paşa Dönemi:

Süleyman Paşa’nın Candaroğulları beyliğinin başına ne zaman geçtiği kesin olarak bilinmemekle beraber H.709/1309 tarihinden önce beyliğin başına geçtiği anlaşılmaktadır¹⁷⁰. Bu dönemde Şemseddin Yaman Candar’ın ölümünü fırsat olarak değerlendiren Kastamonu’nun eski hanedanı Muzaffereddin Yavlak Arslan’ın oğlu Hüsameddin Mahmud Bey Kastamonu üzerine sefer

¹⁶⁵ Aksarayi, s. 140.

¹⁶⁶ Müneccimbaşı, Sahaifü'l-Ahbâr Tercümesi III, Matbaayı Amire, İstanbul, 1285, s. 30.

¹⁶⁷ Farsça cãn (silah) ve dâd (tutan) kelimelerinden oluşan candar terimi ortaçağda kurulan Karahanlılar, Gazneliler, Selçuklular gibi birçok İslam devletinin saray teşkilatında rastlanmaktadır. Büyük Selçuklu devletinde gulamlar arasından seçilen candarlar sarayın ve hükümdarın güvenliğini sağlamaktan sorumlu idiler. Bu askeri sınıf Anadolu Selçuklularında da varlığını korumuştur. İbni Bibi Alaaddin Keykubad’ın tahta çıktığında 120 candarının varlığından söz eder. (Taneri, A., “Candar”, *DİA*, C. 7, İstanbul, 1993, s. 145-46)

¹⁶⁸ Yücel, Y., a.g.e., s. 57.

¹⁶⁹ Uzunçarşılı, İ.H., a.g.e., s. 122; Yücel, Y., a.g.e., s. 57.

¹⁷⁰ Bahsedilen tarihte Mahmud b. Mesud b. Kudbuddin Şirazi tarafından I. Süleyman Paşa adına yazılmış “ İntihâb-ı Süleyman “ adlı eserinde Süleyman Paşa’nın Beyliğin başında olduğu anlaşılmaktadır. (Uzunçarşılı, İ.H., a.g.e., s. 123; Yücel, Y., a.g.e., aynı yer; Tevhid, A., a.g.e., s. 385)

düzenleyerek burayı ele geçirmişti¹⁷¹. Süleyman Paşa'nın Beyliğinin başına geçtiği dönemde Beylik merkezi Eflani idi. Kastamonu üzerine ani bir baskın düzenleyen Süleyman Paşa Kastamonu'yu ele geçirerek beylik merkezini buraya taşımış ve böylece Candaroğulları beyliğini tesis etmiştir¹⁷². Pervaneoğulları'nın son beyi olan Gazi Celebinin H.722/1322 tarihinde ölümden sonra Sinop'ta ortaya çıkan yönetim boşluğundan yararlanan Süleyman Paşa, Sinop'u ele geçirerek beyliğine çok önemli bir ticaret üssü ve aynı zamanda hazır bir donanma kazandırmıştır¹⁷³.

Süleyman Paşa Sinop'u beylik sınırlarına kattıktan sonra Türk geleneklerine uygun olarak beyliğini iki bölüme ayırarak, Sinop ve çevresini daha sonra Candaroğulları beyliğinin başına geçecek olan oğlu İbrahim Bey'e, Safranbolu ve çevresini de diğer oğlu Ali Bey'in yönetimine bırakmıştır¹⁷⁴.

Süleyman Paşa ve oğulları İlhanlı hükümdarı Ebu Said Bahadır Han'ın H.737/ 1335 tarihinde ölümüne kadar İran Moğollarının hâkimiyetini tanımak¹⁷⁵ ve onlar adına para kestirerek yıllık vergi vermek sureti ile varlıklarını devam ettirmişlerdir¹⁷⁶. Bahadır Han'ın ölümünden sonra (H.737/ 1335), tam anlamıyla bağımsızlığını elde eden Candaroğulları Beyliğinin sınırları batıda Bizans sınırlarına kadar genişlemiştir¹⁷⁷. İlk olarak bu dönemde Osmanlılarla sınır komşusu olan Candaroğulları¹⁷⁸, zaman zaman siyasi çekişmelerden kaynaklı mücadeleler içerisine girmişlerdir¹⁷⁹.

¹⁷¹ Uzunçarşılı, İ.H., a.g.e., s. 121.

¹⁷² Togan, Z.V., Umumi Türk Tarihine Giriş, Enderun Kitapevi, İstanbul, 1981, s. 317; Uzunçarşılı, İ. H., a.g.e., s. 122; Yücel, Y., a.g.e., s. 58.

¹⁷³ Uzunçarşılı Pervaneoğulları beyliğinin son hükümdarı Gazi Çelebi hayatta iken beyliğin verasetinin Candaroğulları'na bırakıldığını, H.722/1322 de Gazi Çelebinin ölümüyle de Sinop'un filen Candaroğulları'nın eline geçtiğini belirtmektedir. (Uzunçarşılı, İ.H., a.g.e., s. 123)

¹⁷⁴ İbn Batuta H.733/1332 tarihinde Kastamonu'ya geldiğinde görüştüğü Süleyman Paşa'dan bahisle üç oğlunun olduğu ve bunlardan İbrahim Bey'in Sinop'ta, Ali Bey'in Safranbolu'da diğer oğlu olan Çoban'ın da Kastamonu'da kendisi ile beraber olduğunu anlatmaktadır. (İbn Batuta, s. 233)

¹⁷⁵ Süleyman Paşa'nın İlhanlıların Anadolu umumi valisi Emir Çoban'ı 1314 yılında Erzincan civarındaki Karanbük mevkiinde ziyaret ederek itaat arz ettiği ve kendisine hil'at giydirildiği belirtilmektedir.(Aksarayi, s. 251-52)

¹⁷⁶ Sinop'ta basılan H.722/1322 tarihli gümüş sikke İlhanlı hükümdarı Ebu Said Bahadır adına basılmıştır. (Uzunçarşılı, a.g.e., s.122)

¹⁷⁷ Ebu'l-Fida, Fr. Çev. II, s.145 'ten naklen Yücel, Y., a.g.e., s. 62.

¹⁷⁸ Aşık Paşaoğlu Tarihi, haz. H. N. Atsız, MEB. Yayınları, İstanbul, 1992, s. 43.

¹⁷⁹ Yücel, Y., a.g.e., s. 61.

Süleyman Bey döneminde Sinop'la ilgili basılan paraların¹⁸⁰ dışında fazla bir malumat verilmemektedir. Yalnız kesin olarak bilinen Süleyman Beyin Ebu Said Bahadır Han'ın ölümünden sonra Sinop'ta "Sultanü'l- a'zam" ünvanı ile kendi ismine para bastırıldığı (H.736/ 1335-36)¹⁸¹ dönemde Sinop'la birlikte Candaroğullarının da tam anlamı ile bağımsızlıklarını elde ettiği'dir. Süleman Bey'in adına Sinop'ta yapılmış olan ve günümüze ulaşan her hangi bir yapıta rastlanamamıştır. Buradan hareketle Süleyman Beyin Sinop'u oğlu İbrahim Bey'in yönetimine bıraktıktan sonra buraya gelmediği söylenebilir. Farklı bir varsayım olarak ta Oğlu İbrahim Bey'le arasının açık olduğu bu yüzden Sinop'a gelmediği ve oğlunun da babasının adını yaşatacak bir eser inşa ettirmediği varsayımdır.

Süleyman Bey'in Ölüm tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Ancak H.742/1341 tarihinden önce vefat ettiği kesindir. Çünkü Sinop'taki H.742/1341 tarihli Candaroğlu I.İbrahim Bey Camisi inşa kitabesinde yerine gecen oğlu I.İbrahim Bey hükümdar olarak görülmektedir¹⁸².

2. 2. İbrahim Bey Dönemi:

İbrahim Bey'in Candaroğulları Beyliğinin başına hangi tarihte geçtiği kesin olarak bilinmemektedir. Yukarıda belirttiğimiz gibi İbrahim Bey adına Sinop'ta inşa edilen caminin kitabesinde (H.742/1341) İbrahim Bey'in hükümdar olarak belirtilmesinden hareketle bu tarihten önce beyliğin başına geçtiği kesindir. Bu konudaki yaygın görüş ise İbrahim Bey'in H.741/1340 tarihinde beyliğin başına geçtiği kanaatidir¹⁸³. Mesâlikü'l-Ebsâr'da El-Ömeri İbrahim Beyin babası I. Süleyman Paşa'ya karşı mücadele vererek beyliğin başına geçtiği belirtilmekte, ancak bu mücadelenin sebebi zikredilmeden "*zikredilmesi lüzum görülmeyen bir*

¹⁸⁰ Bu dönemde basılan paralar için bakınız; çalışmamızın ekler bölümüne.

¹⁸¹ Uzunçarşılı, İ.H., a.g.e., s. 122; Tevhid, A., a.g.m., s. 384; Yücel, Y., a.g.e., s. 60.

¹⁸² Hilmi, H., a.g.e., s. 12.

¹⁸³ Uzunçarşılı, İ.H., a.g.e., s. 124; Tevhid, A., a.g.m., s. 386; Yaman, T.M., a.g.e., s. 102.

takım işlerin zuhur etmesi” diye belirtilmektedir¹⁸⁴. El-Ömeri anlatımının devamında İbrahim Bey’in beyliğin başına geçtiğinde kendisinin yöneticilik yaptığı Sinop’a kendi adına bir vali tayin ettiğinden bahsetmektedir¹⁸⁵.

I.İbrahim Bey dönemine ait kaynaklarda fazla bir bilgiye rastlanılmamış olmasına rağmen dönemin Sinop’la ilgili en önemli olayının Cenevizlilerle yapılan mücadeleler olduğu belirtilmektedir. Dönemin deniz ticaretinde önemli bir üstünlük elde eden Cenevizlilerin Pervaneoğulları Beyliğinin son hükümdarı olan Gazi Celebinin döneminde olduğu gibi I. İbrahim Bey döneminde de Sinop açıklarında ani hücumlara maruz kalmalarıdır. H.742/1341 tarihinde Çandar-oğullarına ait 12 gemiden oluşan bir deniz filosu Sinop önlerinde önemli derecede kuvvete sahip Venedik-Ceneviz filosuyla karşılaşmış, yapılan deniz savaşında birçok düşman gemisi esir alınarak galip gelinmişti.¹⁸⁶ Bu yenilgiden kendisini zorlukla kurtaran Ceneviz amirali Simon de Quarto Kırım’a giderek buradan temin ettiği ve silahla donattığı yirmi gemi ile tekrar Sinop’a saldırdı ise de başarılı olamamıştır¹⁸⁷. Bu durum Candaroğulları donanmasının Cenevizliler gibi uluslar arası ticaret yapabilecek güç ve kabiliyete sahip bir donanmayı yenecek güçte etkin olduğunu göstermesi açısından önemlidir.

El Ömeri’nin Mesalikü’ül Ebsar adlı eserinde İbrahim Bey’in idaresinde kırk şehrin bulunduğu ve o nispette kalenin egemenliği altında olduğunu belirterek, dönemin Mısır Sultanı ile mektuplaştığı ve aralarında samimi bir dostluğun varlığının devam ettiğinden de bahsetmektedir¹⁸⁸.

İbrahim Bey’in Kastamonu’da bulunan 745/1344-45 tarihli Dualı Seyyid zaviyesi ile ilgili vakfiyesinde “Gıyaseddin” unvanını kullanmıştır¹⁸⁹. Sinop’ta bulunan H.745/1344 tarihli bir diğer vakfiyesinde de “Sahibü’l-İlm ve’l –kalem

¹⁸⁴ Uzunçarşılı el-Ömeri’nin anlatmaya lüzum görülmeyen birtakım hususlar diye bahsettiği mesele ile ilgili olarak İbrahim’in isyanının sebebini küçük kardeşi Çoban’ın babası tarafından beyliğin başına getirilmek istenmesi olarak izah etmektedir. (Uzunçarşılı, İ.H., a.g.e., s. 123)

¹⁸⁵ Yücel, Y., a.g.e., “Mesalikü’l-Ebsara Göre Anadolu Beylikleri”, s. 196.

¹⁸⁶ Heyd, W., Yakın Doğu Ticaret Tarihi, çeviren E. Z. Karal, TTK. Yayınları, Ankara, 2000, s. 615; Yücel, Y., a.g.e., s. 66.

¹⁸⁷ Bu mücadelelerde alınan yenilgilere rağmen Cenevizliler kısa bir süre sonra Sinop’ta koloni kurmayı başaracaklardır. (Turan, Ş., a.g.e., s. 342).

¹⁸⁸ Yücel, a.g.e., “Mesalikü’l-Ebsara Göre Anadolu Beylikleri”, s. 196.

¹⁸⁹ Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, nr. 582, s. 271.

ve's-seyf" olarak anılmaktadır¹⁹⁰. Bu unvan Memluklu Sultanları tarafından kullanılan bir unvan¹⁹¹ olduğu göz önüne alınırsa İbrahim Bey'in sürekli mektuplaştığını bildiğimiz Memluk Sultanından etkilendiğini söyleyebiliriz.

İbrahim Bey dönemine ait Sinop'ta var olan tek eser "İbrahim Bey", bir diğer ismi ile "Kale" camiidir. I. İzzeddin Keykâvus tarafından yaptırılan cami (H.610/1213) İbrahim Bey döneminde aynı yerde yeniden inşa ettirilmiştir (H.742/1344)¹⁹². Bu döneme ait önemli kalıntılardan bir diğeri ise tarihi belli olmayan ve İbrahim Bey adına basılmış olan gümüş sikkedir¹⁹³.

I. İbrahim Bey'in nerede ve ne zaman öldüğüne dair kaynaklarda her hangi bir bilgi mevcut değildir. Mezarının Sinop'ta bulunan İsfendiyaroğulları türbesinde olduğu düşünülmektedir¹⁹⁴. Türbe içinde bulunan ve başlık kısmı (Kitabesi) bulunmayan mezarın diğer mezarların diziliş sırasına uymadığı görülür.

2. 3. Adil Bey Dönemi:

I. İbrahim Bey'in ölümünden sonra Beyliğin başına kimin geçtiği konusu tereddütlüdür. Yaşar Yücel konu ile ilgili yapmış olduğu çalışmasında I. İbrahim Bey'den sonra yerine Yakup Bey ismindeki bir zatın geçtiğini belirtir. Bu bilgiyi Candaroğlu İsmail Beyin fıkha dair telif etmiş olduğu "Hulviyat-ı Sultani" mukaddimesinde verilen şecereye dayalı olarak vermektedir¹⁹⁵. Anca verilen bilgiler Yakup Bey'in hükümran Bey olduğunu kesin olarak ortaya koymaktan uzaktır.

Adil Bey I.İbrahim Bey'in amcası olan Yakup Bey'in oğludur. Adına bastırılmış olduğu paralardan H.746/1345-46 tarihinde beyliğin başına geçtiği

¹⁹⁰ Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi. nr. 582, s. 271

¹⁹¹ Yücel, Y., a.g.e., s. 67.

¹⁹² Hilmi, H., a.g.e., s. 12 ; Ayrıntılı bilgi için bkz. Tarihi eserler bölümü.

¹⁹³ Tarihi eserler bölümünde ayrıntılı olarak anlatılacaktır.

¹⁹⁴ Uzunçarşılı, İ.H., a.g.e., s. 124.

¹⁹⁵ Yücel, Y., a.g.e. s. 67; İsmail Bey'in H.876/1471-72 tarihli vakfiyesinde "Şemseddin Yaman Candar b.Yakup Bey b. Emir Adil b. Bayezid b. İsfendiyar b.İbrahim b. İsmail " şeklinde bir şecere verilmektedir. (Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, nr. 582, s. 271)

kabul edilmektedir¹⁹⁶. Müneccimbaşı bu beyin adı gibi kendisinin de âdil olduğunu ve uzun süre beyliğin idaresini elinde bulundurduğunu belirtmektedir¹⁹⁷.

Adil Bey döneminde Sinop'ta önemli gelişmeler yaşanmıştır. Her şeyden önemlisi Pervaneoğulları döneminden itibaren Venedik ve Cenevizlilere karşı verilen mücadelede önemli başarılar elde edilmesine rağmen, Adil Bey döneminde adı geçen kolonici devletlerle iyi ilişkiler kurulmuştur. Heyd'in verdiği bilgileri göre 1351 tarihli Laurantiona haritasında Sinop üzerinde gösterilen Ceneviz bayrağının Cenevizlilerin bu dönemde Sinop'ta Koloni kurdukları anlamı taşımaktadır¹⁹⁸. Aynı dönemde Venediklilerinde Sinop'ta varlıklarının önemli bir güce ulaştığını görmekteyiz. Bu dönemde Venedikliler Sinop'ta iki müşavir ve on iki azalî bir meclis yardımı ile bir konsolos tarafından yönetilmekte idiler¹⁹⁹. Venedik ticaret kolonisinin Adil Bey döneminde mevcudiyet kazandığı kesindir. Nitekim bu meclisin Sinop'ta bulunan St. Marie kilisesinde yaptıkları bir toplantıda Sinop beyine verilecek hediyein belirlenmesi için görüşler belirtilmiş ve hediyein takdimi içinde Guglielmo de Scarpanto adında bir elçi görevlendirilmiştir²⁰⁰. Bu durumdan da anlaşıldığı gibi Venedikliler, Karadeniz'de önemli bir güç olan Candaroğulları ile iyi ilişkiler kurarak ilişkilerinin devamlılığını sağlamanın gayreti içinde olmuşlardır.

Adil Bey döneminde İlhanlılarla olan ilişkilerde Candaroğullarının dolayısı ile Sinop'un İlhanlı teşkilatına dahil olduklarını görmekteyiz. Dönemin iktisadi yapısını aydınlatması açısından pek ehemmiyet taşıyan Mazenderan'lı Abdullah'ın Risâle-i Felekiyye adlı eserinde H.750/1349-50 yıllarına ait bütçe defterinde Sinop'un İlhanlılara vergi verdiği ve bu bölge vergilerini toplanması ile ilgili Hoca Necmeddin Cüveyni'nin görevlendirildiği görülmektedir²⁰¹. Ancak Adil

¹⁹⁶ Tevhid, A., a.g.e., s. 386; Galip, İ., Takvim-i Mesukât-ı Selçukiyye, İstanbul, 1309, s.120 ; Yücel, a.g.e., s. 68.

¹⁹⁷ Müneccimbaşı, Sahaifü'l – Ahbar III, s. 30.

¹⁹⁸ Heyd I, s. 616.

¹⁹⁹ Heyd I, aynı yer; Yücel, Y., a.g.e., s. 68; Turan, Ş., a.g.e., s. 65.

²⁰⁰ Heyd I, aynı yer; Yücel, Y., a.g.e., aynı yer

²⁰¹ Togan, Z.V., "Moğollar döneminde Anadolu'nun İktisadi Vaziyeti", *THİTM*, I, İstanbul, 1931, s. 32-33.

Bey'in bastırması olduğu paralar dâhil bu durumu ispatlayacak başka bir kaynağın varlığı tespit edilememiştir.

Adil Bey'in ne zaman öldüğü kesin olarak bilememektedir. Ancak oğlu Mehmet Bey'in Kastamonu merkezine bağlı Kasaba köyünde yaptırmış olduğu camiinin H.768/1366 tarihli kitabesinde²⁰² Adil Bey'den merhum diye bahsedilmektedir. Dolayısı ile bu tarihten önce vefat ettiği kesindir. Mahalli ananeye göre Adil Bey yapılan bir savaşta şehit düşmüştür. Türbesi Kastamonu'nun güneyinde bulunan Kozyaka nahiyesinde Boyacı Hafızoğlu divanındaki camiinin yanında "Türbe-i Adil Bey" ismiyle bulunmaktadır²⁰³. Adil Bey'in Sinop'ta kendi ismini taşıyan herhangi bir eseri saptanamamıştır.

2. 4. Celalüddin (Kötürüm) Bayezid Dönemi:

Adil Beyin ölümünden sonra yerine oğlu Celâlüddin Bayezid geçmiştir²⁰⁴. Osmanlı vakayinâmelerinde "Kötürüm"²⁰⁵ diye bahsedilen Bayezid, "Celalüddin" unvanını da kullanmıştır. Bu unvanı Sinop'ta tamirini yaptırdığı Saray camisinin kitabesinde²⁰⁶ ve adına bastırdığı paralardan²⁰⁷ bazılarında kullanmıştır. Beyliğin başına H.762/1361 tarihinde veya daha öncesinde geçtiği varsayılır²⁰⁸.

Bayezid'in beyliğin başına geçtiği dönemde Karadeniz'de Cenevizlilerle mücadele içerisine girilmiştir. Bu dönemde Karadeniz ticaretini geliştirmeye çalışan Cenevizliler, Kefe limanındaki istihkâmlarını güçlendirmeye çalışmakla meşgul iken Sinop donanmasının ani bir baskınına uğramış ve önemli kayıplar vermişlerdir²⁰⁹. Aynı tarihlerde Sinop donanmasının Karadeniz'de Venediklilere karşı da mücadele ettiği görülmektedir²¹⁰. Bu baskınlar karşısında Venedikliler,

²⁰² Yaman, T.M., a.g.e., s. 118; Yücel, Y., a.g.e., s. 69.

²⁰³ Uzunçarşılı, İ.H., a.g.e., s. 125.

²⁰⁴ Yücel, Y., a.g.e., s. 69; Uzunçarşılı, İ.H., a.g.e., aynı yer

²⁰⁵ Hoca Saadeddin Efendi, Tacüt-Tevârih I, İstanbul, 1280, s. 315.

²⁰⁶ Gökoğlu, A., a.g.e., s. 186; Yücel, Y., a.g.e., s. 161; Hilmi, H., a.g.e., s. 20.

²⁰⁷ Tevhid, A., Meskûkat-ı Kadîme-i İslamiyye Kataloğu, IV, İstanbul, 1321, s. 416.

²⁰⁸ Yücel, Y., a.g.e., aynı yer; Uzunçarşılı, İ.H., a.g.e., aynı yer

²⁰⁹ Turan, Ş., a.g.e., s. 274; Yücel, Y., a.g.e., s. 70.

²¹⁰ Yücel, Y., a.g.e., aynı yer

Ceneviz ve Bizans'la Candaroğullarına karşı ittifak arayışına girişmiş, ancak çıkarlarının örtüşmemesinden dolayı bu ittifak kurulamamıştır²¹¹.

Bayezid'in ilk yıllarında Osmanlı devleti ile olan ilişkileri dostluk ve ittifak üzerine kurulmuştur. Hatta bu dostluğu akrabalık bağları kurarak sağlamlaştırmak isteyen Kötürüm Bayezid Bey, Osmanlı hükümdarı Orhan Bey'in oğlu Şehzade Süleyman Paşa'nın kızıyla evlenmiş ve bu evlilikten İsfendiyar Bey dünyaya gelmiştir²¹². Osmanlılar Candaroğulları ile yapmış olduğu ittifakla Balkanlardaki ilerleyişinin arkasında tehdit oluşturacak bir gücün varlığını istemiyor olmaları ve ülkelerinin kuzeydoğusunun güvenlik altına alma gibi stratejik bir amaca matuf hareket ediyor olmaları muhtemeldir²¹³. Ancak bu dostane ilişkiler uzun süreli olmamıştır. Kötürüm Bayezid'in iktidarı kardeşi İskendere bırakacağına haberini alan Süleyman Şah bir vesile ile kardeşini öldürerek Osmanlılara sığınmış ve onların yardımını talep etmiştir²¹⁴. Kötürüm Bayezid olay karşısında çok hiddetlenmiş ve kendi torunları olan Süleyman Paşanın biri kız diğeri erkek olmak üzere iki çocuğunu ve olayla ilişkisi olduğunu düşündüğü kızını öldürtmüştür²¹⁵. Süleyman Paşanın yardım talebini çıkarlarına uygun gören Osmanlı hükümdarı I.Murat'ın emriyle Kastamonu üzerine sefer düzenlenmiş, yapılan savaşta Kötürüm Bayezid yenilerek Sinop'a çekilmiştir²¹⁶. Durumdan haberdar olan Bayezid'in diğeri oğlu İsfendiyar Bey Sinop'a gelmiştir²¹⁷. Süleyman Bey'in Osmanlıların desteği ile Kastamonu'da kendi bağımsızlığını ilan etmesi ile Candarolları Beyliği resmen ikiye ayrılmış oldu (H.785/1383)²¹⁸. Böylece çalışma sahamız olan Sinop Pervaneoğulları Beyliğinden sonra yeniden beylik merkezi haline dönüşmüştür.

Osmanlı hükümdarı I. Murat Süleyman Paşa'nın Kastamonu'da duruma hâkim olmasından kısa bir süre sonra ordusu ile Kastamonu'ya gelerek şehri

²¹¹ Turan, Ş., a.g.e., aynı yer

²¹² Uzunçarşılı, İ.H., Osmanlı Tarihi I, s. 84.

²¹³ Alderson, A. D., Osmanlı Hanedanının Yapısı, İz Yayınları, İstanbul, 1988, s. 146.

²¹⁴ Aziz b.Erdeşir-i Esterabadî, Bezm ü Rezm, çev. Mürsel Öztürk, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara,1990, s. 357; Hüsameddin, H., Amasya Tarihi III, İstanbul, 1928, s. 129.

²¹⁵ Bezm ü Rezm, aynı yer

²¹⁶ Bezm ü Rezm, aynı yer

²¹⁷ Bâyezid Beyin Sinop'a çekildiğinde diğeri oğlu olan İsfendiyar Bey'in Amasya'da olduğuna dair rivayetler vardır. (Hüsameddin, H. III, a.g.e., 129; Yücel, Y., a.g.e., s. 73)

²¹⁸ Uzunçarşılı, İ.H., a.g.e., s. 126.

işgal etmiş, Süleyman Paşa'yı da tutuklamıştır. Ancak yerli halkın hoşnutsuzluğu ve Süleyman Paşa'nın bir yolunu bularak kaçması I. Murat'ın şehri terk etmesine sebep olmuştur. Bu olayı değerlendiren Bayezid Kastamonu üzerine yürüyerek şehri yeniden ele geçirmiştir²¹⁹. Süleyman Paşa'nın yeniden Osmanlılara sığınmasından sonra I. Murat Kastamonu halkının teveccühünü kazanmış olan Süleyman Paşa'dan yararlanma isteğini artırmıştır²²⁰. Yeni birliklerle Kastamonu üzerine yürüyen Süleyman Paşa babasının da yaşlılığından yararlanarak Şehri yeniden ele geçirmiştir (H.786/1384). Kötürüm Bayezid Sinop'a çekilmek zorunda kalmıştır. Bu olay neticesinde Candaroğulları Beyliği kesin olarak ikiye ayrılmıştır.

Kötürüm Bayezid Sinop'a çekildikten kısa bir süre sonra vefat etmiştir (H.787/1385). Bayezid'in mezarı Sinop'ta bulunan İsfendiyaroğulları türbesinde metfundur²²¹.

Kötürüm Bayezid'in Sinop'ta bulunan ve camii kebîr denilen Sultan Alaüddin camiinin tamirini gerçekleştirdiği tamir kitabesinden anlaşılmaktadır. Ayrıca Araç kasabasında da bir cami inşa ettirmiştir²²². Kadı mescidi adı verilen ve günümüze ulaşmayan yapıtın sahibi de Kötürüm Bayezid'dir²²³.

2. 5. İsfendiyar Bey Dönemi:

Kötürüm Bayezid'in ölümünden sonra yerine geçen İsfendiyar Bey Kardeşi II. Süleyman Paşa'nın Osmanlı hükümdarı Yıldırım Bayezid tarafından öldürülmesi ve Beyliğin Kastamonu Şubesine son verilerek topraklarının

²¹⁹ Bezm ü Rezm, s. 357-58.

²²⁰ I.Murat Süleyman Paşa'yı himayesi altına aldı ve büyük kardeşi şehzade Süleyman Paşa'nın kızı Sultan Hatun ile evlendirdi. Böylece Süleyman Paşa ile babası Kötürüm Bayezid iki kız kardeşe evlenerek bacanak olmuşlardır. (Bezm ü Rezm, s. 358; Uzunçarşılı, İ.H., Osmanlı Tarihi I, s. 84)

²²¹ Uzunçarşılı, İ.H., Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri, s. 128.

²²² Uzunçarşılı, İ.H., a.g.e., aynı yer

²²³ Ayrıntılı bilgi için bkz. Tarihi eserler bölümü

Osmanlı'ya bağlanmasından sonra 1385 yılından beri sahibi bulunduğu Sinop'ta²²⁴ bağımsız kalarak beyliğin tek varisi konumuna gelmiştir.

Yıldırım Bayezid'in II. Süleyman Paşayı ortadan kaldırma planları yaptığı dönemde Sinop üzerine gönderilecek bir Osmanlı donanmanın takviye edildiği anlaşılmaktadır²²⁵. Ancak yapılan bu hazırlığın sonucunda her hangi bir deniz kuşatmasının varlığından bahsedilmemektedir.

İsfendiyar Beyin ilk yıllarında ortaya çıkan taht mücadeleleri Sinop merkezli beyliğini oldukça zayıf düşürmüştü. Bu durumda Osmanlılara karşı mücadele edemeyeceğini anlayan İsfendiyar Bey Yıldırım Bayezid'e gönderdiği elci aracılığı ile Sinop'un kendisine verilmesinin karşılığında Osmanlıya tabii olacağını bildirdi. Teklifi uygun gören Yıldırım Bayezid Kıvrım-bel sınır olmak üzere İsfendiyar Bey'in Sinop'ta beyliğinin başında kalmasını uygun gördü (H.794/1392)²²⁶. Bu dönemde Osmanlılardan kaçarak Sinop'ta İsfendiyar Bey'e sığınan Menteşe, Aydın ve Saruhan Beylerinin bu yakınlıktan endişe duyarak Sinop'tan ayrılmışlar ve kısa bir süre sonra Anadolu kapılarına dayanan Timur'un yanına iltica etmişlerdi²²⁷.

Kısa bir süre sonra İsfendiyar Bey Bayezidle yaptığı antlaşmaya aykırı davranmaya başlamıştı. Özellikle Bayezid'in öncü birliklerinin Sivas hükümdarı Kadı Burhaneddin tarafından yenilgiye uğratılmasından sonra (H.794/1392) Osmanlıya kaptırdıkları beyliklerini yeniden geri almak isteyen Anadolu Beylikleri gibi İsfendiyar Bey'de Kadı Burhaneddine yaklaşımaya başlamıştı. Bu amacını gerçekleştirmek için kendisine ağır hediyelerle beraber vezirini elci olarak gönderen İsfendiyar Bey bağlılığını belirtmek istemiştir²²⁸. Ancak gönderilen elcinin Amasya'da yakalanmasıyla durumun ortaya çıkması üzerine

²²⁴ Yücel, Y., "Kastamonu'nun İlk Fethine Kadar Osmanlı-Candar Münasebetleri (1362-1392)", *AÜDTCF. Tarih araştırmaları Dergisi I* (Ankara 1963), s. 135-136.

²²⁵ 26 Nisan 1392 tarihli bir Venedik vesikasını esas alınarak belirtilmiştir. (Yücel, Y., *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar I*, s. 81)

²²⁶ Aşık Paşaoğlu Tarihi, s. 64-65.

²²⁷ Tacü't-tevârih I, s. 208; Aşık Paşaoğlu Tarihi, s. 75-76.

²²⁸ Bezm ü Rezm, s. 380-81.

Yıldırım İsfendiyar Bey'i cezalandırmak istemişse de Kadı Burhaneddin'den çekindiğinden Kastamonu'dan öteye geçememiştir (H.795/1393)²²⁹.

Kadı Burhanneddin'in Akkoyunulu aşireti reisi Kara Yülük Osman Bey tarafından öldürülmesinden sonra (1398)²³⁰, Yıldırım Bayezid'in Anadolu siyasi birliğini kurma faaliyetlerine hız vermiştir. Bu doğruldu da önce Amasya'yı sonrasında da Sivas'ı alması sıranın kendisine geleceği endişesine kapılan İsfendiyar Bey'i harekete geçirmiş, Kendisini Osmanlı'ya karşı koraya bileceğine inandığı Timur'a yöneltmiştir²³¹. Ankara Savaşında(1402) Osmanlı'nın mağlup olması bu yönelişinin ve bağlılığının mükâfatını vermiş ve Osmanlıların elinde bulunan Kastamonu, Çankırı, Kalecik, Tosya ve çevresinin yönetimini Timur'un fermanı ile elde etmiştir²³². Böylece Sinop on yılı aşkın süren tek merkez olma özelliğini kaybetmiştir.

İsfendiyar Bey'in Timur'a şükranını sunmak üzere bin kadar iyi cins at hediye ettiği belirtilir. Ayrıca Timur adına Kastamonu'da para basarak tabiiyetini kabul ettiğini tescil etmiştir²³³.

Ankara savaşı sonrasında Osmanlı'da ortaya çıkan fetret döneminde Sinop şehzadeler mücadelesine tanık, hatta taraf olmuştur. Başlangıçta çatışma içerisine girdikleri Mehmet Çelebi ile İsfendiyar Bey, sonrasında ortak hedeflerde birleşmiş Süleyman Çelebiye karşı Musa Çelebiyi desteklemişlerdir. Musa Çelebiyi bu doğrultuda Sinop'tan gemi ile Kili Limanına çıkartmışlardır(1409)²³⁴.

Osmanlıdaki Şehzadeler mücadelesinden Mehmet Çelebi'nin galip çıkmasından sonra İsfendiyar Beyin oğlu Kasım Beyin Eflak seferinde emrine

²²⁹ Keleş, H., Yakupoğlu, C., "Ankara Savaşına Kadar Osmanlı-Candaroğulları Münasebetleri", *Kastamonu Eğitim Dergisi*, C.13, Sayı 1, (Mart 2005), s. 213.

²³⁰ Bala, M., "Kadı Burhaneddin", *İA*, C.VI., s. 48.

²³¹ Aşık Paşaoğlu Tarihi, s. 66-67.

²³² Aşık Paşaoğlu Tarihi, s. 70.

²³³ Sağlam, O.F., "Şimdiye Kadar Bilinmeyen İslami İki Madalya ve Birkaç Sikke", *V. Türk Tarih Kongresi*, (Ankara, 1956), s. 206.

²³⁴ Tacü't-tevârih II, s. 43; Aşık Paşaoğlu Tarihi, s. 71.

verilen kuvvetlerin başında katılmış²³⁵, dönüşünde Kastamonu, Bakır küresi, Kalecik ve Çankırı havalisinin kendisine verilmesini istemiştir. Celebi Mehmet'in Kasım Bey'in isteğinin uygun bulunması ve bu isteğin yerine getirilmesi için İsfendiyar Bey'den adı geçen yerlerin terkinin istenmesi Osmanlı – Candar oğulları ilişkilerinin yeniden bozulması sonucunu doğurmuştur²³⁶. İsfendiyar Bey'in Celebi Mehmed'in dolayısı ile oğlu Kasım Bey'in isteğini kabul etmeyişi Osmanlı ordusunun Kastamonu'ya yürümesine sebep olmuştur. Sinop'ta muhasara edilen İsfendiyar Bey çıkar yol bulamayınca Osmanlı adına hutbe okutmak ve para basmak sureti ile Osmanlıya bağlılığını kabul etmiştir. Celebi Mehmet İsfendiyar Beyin isteği üzerine Kastamonu'yu kendisine Tosya, Kalecik ve Çankırı'yı oğlu Kasım Bey'e vermiştir. Baba oğul arasında da sınır olarak Ilgaz dağı belirlenmiştir²³⁷.

Osmanlı tarihinde vukuu bulan ilk dini-siyasi isyan olan Şeyh Bedreddin isyanında da Sinop'un ismi geçmektedir. Öyle ki Şeyh Bedreddin İznik'te göz hapsinde bulunduğu bir sırada buradan kaçmayı başarmış ve Sinop'ta İsfendiyar Bey'e sığınmıştır. İsfendiyar Bey Osmanlı ile arasının açılmasına cesaret edemediğinden Şeyh Bedreddin'e istediği desteği vermemiştir. Aradığı desteği bulamayan Şeyh Bedreddin Sinop Limanından gemi ile Eflâk'a geçmiştir²³⁸.

Celebi Mehmed'in ölümünden sonra (1421) yerine geçen oğlu II.Murat döneminde de İsfendiyar Bey'in Şehzade Mustafa isyanından yararlanarak oğlu Kasım Bey'e kaptırdığı topraklarını geri almak istemiştir. Bunun üzerine II. Murat'ın verdiği destekle babasına karşı mücadele eden Kasım Bey babasını mağlup etmiştir. Sinop kalesine sığınan İsfendiyar Bey savaşta başına aldığı topuz darbesi ile kulağı sağır olmuştur. Bağışlanma dileği kabul edilince de barış yapılmıştır²³⁹.

²³⁵ Aşık Paşaoğlu Tarihi, s. 88-89.

²³⁶ Yücel, Y., a.g.e., s. 92.

²³⁷ Yücel, Y., a.g.e., s. 92; Uzunçarşılı, İ.H., a.g.e., s. 131.

²³⁸ Aşık Paşaoğlu Tarihi, s. 85.

²³⁹ Aşık Paşaoğlu Tarihi, s. 87; Tacû't-tevârih II, s. 139.

İsfendiyar Bey yetmiş yaşını aşkın olarak 1439'da vefat etmiştir. Mezarı Sinop'ta bulunan Candaroğulları türbesi içerisinde²⁴⁰. Yarım yüzyıl kadar beylik yaptığı Candaroğulları Beyliği'nin İsfendiyaroğulları Beyliği diye anılmasında bu uzun iktidarı vesile olmuştur.

2. 6. II. İbrahim Bey Dönemi:

İsfendiyar Beyin ölümünden sonra yerine oğlu II. İbrahim Bey geçmiştir (1439). II. İbrahim Beyin Kastamonu'da bulunan külliyesine ait vakfiyesinden "Taceddin" unvanını kullandığı anlaşılmaktadır²⁴¹. İbrahim Bey'in dört yıllık beylik dönemi ile ilgili kaynaklarda herhangi bir bilgiye ulaşılamamaktadır. Muhtemelen İbrahim Bey'in döneminde rutini bozacak olağan dışı bir olay gerçekleşmemiştir. II. İbrahim Bey'in Osmanlı hükümdarı II. Murat'ın kayınpederi ve aynı zamanda eniştesi olduğu göz önüne alınırsa bu dönemde Osmanlı Devleti ile olan ilişkilerinin de dostane geçtiği sonucuna ulaşılabilmektedir²⁴². II. İbrahim Bey'in Sinop'ta bulunan H.847/1443 tarihli mezar kitabesinden verilen tarihte Sinop'ta öldüğü anlaşılmaktadır²⁴³. Kastamonu'da bulunan Aktekke imareti İbrahim Bey'e ait olup, adına basılmış olan bir gümüş sikkesi bulunmaktadır²⁴⁴.

2. 6. İsmail Bey Dönemi:

II. İbrahim Bey'in ölümünden sonra beyliğin başına İbrahim Bey'in büyük oğlu olan Kemalüddin İsmail Bey geçmiştir. İsmail Bey beyliğinin ilk yıllarında küçük kardeşi olan ve yönetimi ele geçirmek için Osmanlılara sığınan Kızıl Ahmet Beyle uğraşmak zorunda kalmıştır. Osmanlılar beyliğin başına geçmesi için yardım etmeyi reddederken, kendisine Bolu sancağını vermekle

²⁴⁰ Uzunçarşılı, İ.H., a.g.e., s. 133.

²⁴¹ Vakıflar Genel Müdürlüğü Arş., nr. 582, s. 228'den nakleden Yücel, Y., a.g.e., s. 99.

²⁴² Yücel, Y., a.g.e., s. 99.

²⁴³ Hilmi, H., a.g.e., s. 36.

²⁴⁴ Uzunçarşılı, İ.H., Osmanlı Tarihi I, s. 86.

yetinmişlerdi²⁴⁵. Ancak daha sonrasında da değineceğimiz üzere Kızıl Ahmet Bey mücadelesinden ve Osmanlıları tahrik etmeden geri durmamıştır.

İsmail Bey döneminde Sinop'ta vukuu bulan önemli olaylardan birisi de Venedik ve Cenevizlilerle yapılan mücadelelerdir. Venedik kaynaklarından 1443 tarihli bir vesikanın anlatımına göre Trabzon'dan gitmekte olan bir Venedik ticaret gemisine Sinop'a ulaştığında el konulmuştur. El konulan gemide bulunan Cenevizli tüccarlara iyi muamelede bulunulmuş olmasına rağmen, Venedikli Tüccarların mallarına el konularak, gemiyi terk etmeleri istenilmiştir. Bunun üzerine Venedik senatosu durumu düzeltmek ve el konulan malların iade edilmesini sağlamak için İsmail Bey'e bir elci göndermişlerdir. Yapılan görüşmelerin sonucunda aralarındaki olumsuzluk belli ölçüde giderilmiştir²⁴⁶.

İsmail Bey döneminde Osmanlılarla olan ilişkiler beyliğin geleceği açısından önem taşımaktadır. II. Murat döneminde bağlılık esasına dayalı iyi ilişkiler üzerine tesis edilen Candaroğulları-Osmanlı münasebetleri, II. Mehmed'in İstanbul'u fethinden sonra değişmiştir. Öyle ki bu döneme kadar Osmanlı'nın beyliklerle olan münasebetleri tabi beylik sistemi üzerine kurulmuş olmasına karşın, Fatih döneminde bu sisteme son verilerek ilhak prensibi imparatorluğun genel siyaseti haline dönüşmüştür²⁴⁷. Bu sebeple iki siyasi teşekkül arasındaki ilişkiler de gerginlik hâsıl olması kaçınılmaz hale gelmiştir.

Osmanlı devletinin kuruluş döneminden itibaren bölge üzerindeki hâkimiyet mücadelesi Candaroğulları ile Osmanlıları zaman zaman karşı karşıya getirmiş olmasının yanında, Candaroğulları beyliğinin bulunmuş olduğu coğrafi konumunun stratejik önemi Osmanlıların hep ilgisini çekmiştir. "Bursa-Tebriz" kuzey ipek yolunun üzerinde bulunan Candaroğulları beyliğini ilhak etmek hem bölge ticaretinde önemli bir gücü elde etmek hem de Kuzey Anadolu'ya yapılacak fetihleri kolaylaştırması açısından önem taşıyordu. Ayrıca batıya dönük fetih faaliyetlerinde de daha önceki tecrübelerle dayalı olarak tehdit

²⁴⁵ İbn Kemal (Kemalpaşazâde), *Tevârih-i Âl-i Osman*, IV. Defter, haz. Koji İmazawa, TTK. Yayınları, Ankara, 2000, s. 191.

²⁴⁶ Turan, Ş., a.g.e., s. 275.

²⁴⁷ Yücel, Y., a.g.e., s. 104.

oluşturacak unsurların bertaraf edilmesi gerekiyordu²⁴⁸. Fatih bütün bu sebeplere dayalı olarak Kastamonu ve özellikle Sinop'un alınmasına karar vermişti. Bu kararda İsmail Bey'in kardeşi Kızıl Ahmed Bey'in de teşvik ve yönlendirmelerinin etkili olduğu söylenebilir²⁴⁹.

Amasra'nın savaşız bir şekilde alınmasından sonra Bursa'ya dönen Fatih Sultan Mehmed, asıl niyetini gizleyerek Trabzon üzerine bir sefer düzenleyeceğinden bahisle Candaroğlu İsmail Bey'e bir mektup yazdırtmıştır. Mektubunda; belirtilen amaç doğrultusunda Sinop'a gelecek Osmanlı donanmasının, karşılığı ödenmek şartı ile ihtiyaçlarının giderilmesi, bedelinin de Candaroğullarının Bakır küresi hâsılatından Osmanlılara verdikleri paydan tahsil edilmesini belirtmekte ve seferin Trabzon üzerine yapılacağını özellikle vurgulamaktadır²⁵⁰. Osmanlı veziri Mahmut paşanın yazdığı bu mektupla birlikte yüz parçadan oluşan bir Osmanlı filosu Sinop'a gönderildi²⁵¹. Ankara'ya vasıl olan Fatih Sultan Mehmed, yanına istettiği İsmail Bey'in oğlu Hasan Bey'i tevkif ettirmiş, ayrıca Osmanlı devletine tabi olmak ve yıllık elli bin duka vergi vermek koşulu ile Kızıl Ahmed Bey'i Kastamonu beyliğine tayin etmişti. Osmanlı veziri Mahmud Paşa ile birlikte Kastamonu üzerine yürüyen Kızıl Ahmed Bey'in haberini alan İsmail Bey Kastamonu'yu terk ederek Sinop kalesine çekilmiştir²⁵². II. Mehmed'de ordusu ile birlikte hareket ederek Kastamonu'da ordugâhını kurmuştur²⁵³. Sinop üzerine harekete geçmeden önce vezir-i âzam Mahmut Paşa İsmail Bey'e bir mektup daha yazarak, padişâh'ın fetihde katî kararlı olduğunu ve beyhude yere kan dökülmesinin bir anlamı olmadığını belirtti. Durumunu değerlendiren İsmail Bey karşı koymanın anlamsız olduğunu görerek kendisi ve ailesi için teminat verilmesini talep etti. İsteddiği teminat kendisine verildikten sonra Sinop kalesinden çıkarak şehri yeni sahiplerine teslim etti (H.865/1461)²⁵⁴.

²⁴⁸ Yücel, Y., a.g.e., s. 105.

²⁴⁹ Müneccimbaşı, Sahaifü'l – Ahbar III, s. 31.

²⁵⁰ İ.Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi II, TTK. Yayınları, Ankara, 1988, s. 49.

²⁵¹ Aşık Paşaoğlu Tarihi, s. 132; Tacü't-tevârih III, s. 42.

²⁵² Aşık Paşaoğlu Tarihi, s. 132.

²⁵³ Aşık Paşaoğlu Tarihi, aynı yer

²⁵⁴ Uzunçarşılı, İ.H., a.g.e., s. 50.

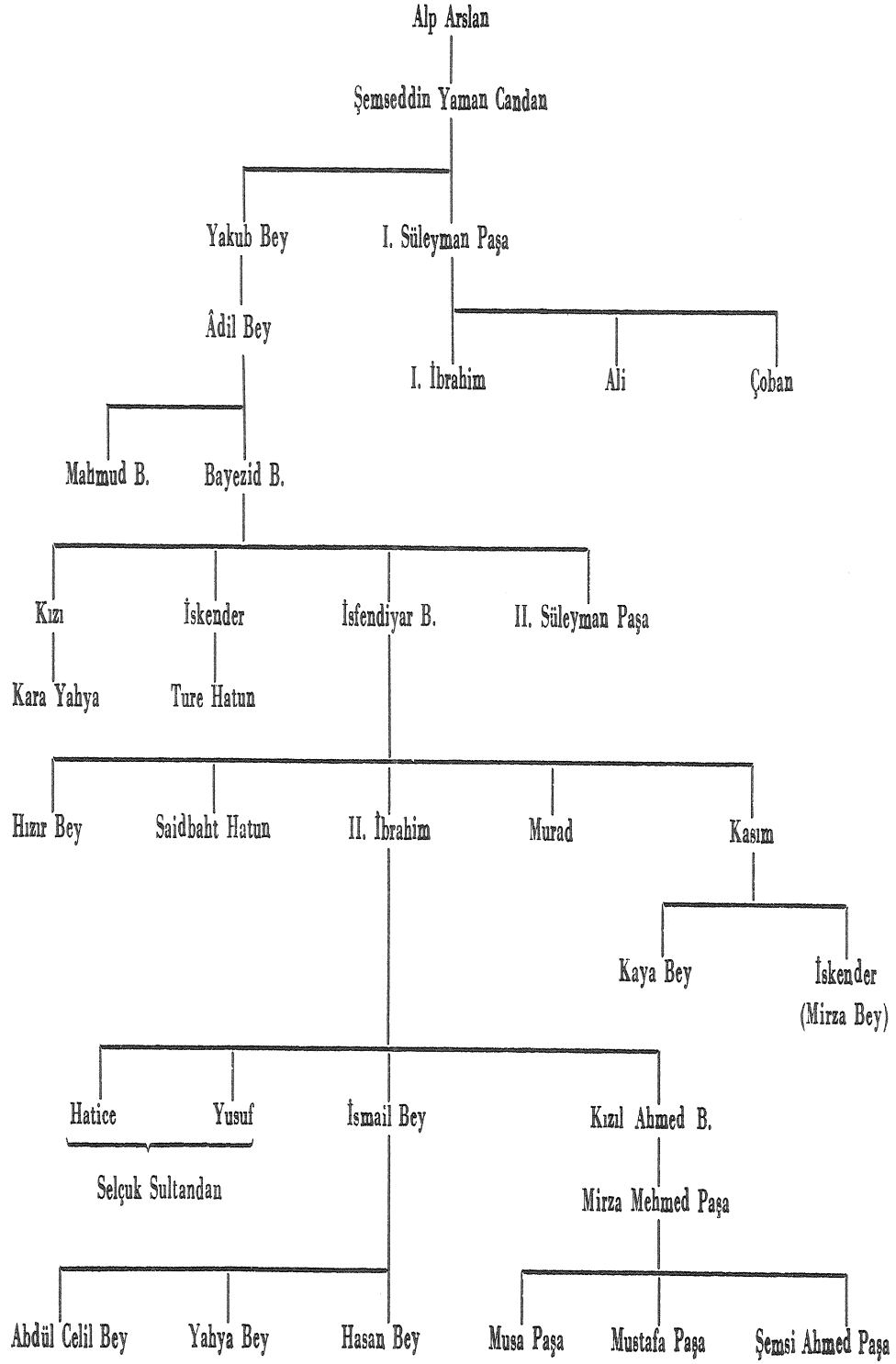
O dönemde Sinop Karadeniz'in en müstahkem kalelerinden biri olup rivayete göre dört yüz topu vardı. Kalede on bin muhafız ve iki bin topçu bulunuyordu; Sinop limanında bulunan gemiler içinde o tarihte Argon, Napoli ve Venedik krallıklarının gemilerinden sonra dokuz yüz tonluk gemi Candaroğulları Beyliğine aitti. Bu dönemde Osmanlılarda dahi bu büyüklükteki bir gemi mevcut olmayıp, daha sonrasında Osmanlı donanmasının geliştirilmesinde örnek teşkil etmişti²⁵⁵. Bunca güce sahip olan İsmail Bey'in karşılık vermeden şehri teslimi belgide canından olacağı kaygısını yoğun bir şekilde taşıyor olmasından hâsıl olduğu söylenebilir. Şehrin teslim edilmesinden sonra şehre giren II. Mehmed kısa sürede şehrin idari yapılanması ile ilgili atamalarını yaparak buranın doğrudan Osmanlı'nın idaresine girmesini sağladı. Ayrıca Sinop kalesinin surlarının tekrar gözden geçirilmesini ve bakıma muhtaç olan yerlerinin derhal yapılması emrini de verdi²⁵⁶. II. Mehmet'le görüşen İsmail Bey Sultan tarafından iltifatla karşılanmış ve kendisine ihsanda bulunulmuştur. İsmail Bey'e Bursa'da Yenişehir ve İnegöl, oğlu Hasan Bey'e Bolu sancağı dirlik olarak verilmişti. Daha sonrasında kendisinin isteği üzerine Rumeli'de bulunan Filibe sancağı dirlik olarak tahsis edilmişti²⁵⁷. Ailesi ile birlikte Filibe'ye yerleşen İsmail Bey 62 yaşında burada vefat etmiştir²⁵⁸.

²⁵⁵ Hammer, Osmanlı Devleti Tarihi III , s. 59 dan naklen Uzunçarşılı, İ.H., a.g.e., aynı yer

²⁵⁶ Tursun Bey, Tarih-i Ebü'l-Feth, haz. Mertol Tulum, İstanbul, 1977, s. 108

²⁵⁷ Uzunçarşılı, İ.H., a.g.e., s. 50; Yücel, Y., a.g.e., s. 137

²⁵⁸ Mezarı Filibe'de Bey Mescidinin yanında idiyse de Bulgarların yol çalışması nedeniyle buradan kaldırılmıştır. (Yücel, Y., a.g.e., aynı yer)

Şekil-2: Candar-oğulları Beyliği Şeceresi

İKİNCİ BÖLÜM

BEYLİKLER DÖNEMİNDE SİNOP'TA SOSYAL VE EKONOMİK HAYAT

1. Sosyal Hayat:

1.1. Sinop'ta Demografik Yapı ve Nüfus

Toplumların sosyal hayat konusu incelenirken ele alınılacak ilk mevzu demografik yapılarıdır. Ancak beylikler döneminde Sinop'un demografik yapısını aydınlığa kavuşturacak ölçüde kaynakların ayrıntılı bilgilere yer vermemesi bu konuda araştırma yapanların olduğu gibi bizimde güçlük çekmemize sebep olmuştur. Özellikle mevzu edindiğimiz döneme ait tahrir defterlerinin henüz ortaya çıkarılmamış veya günümüze ulaşmamış olmaları bu konuda yaşanan güçlüğü belgide ana sebebini oluşturmaktadır. Ana kaynakların bilgi vermediği Sinop'un demografik ve sosyal hayatı hakkında elimizdeki en değerli kaynaklar araştırma dönemimiz içinde şehri ziyaret eden seyyahların seyahatnameleri ve 15 ile 16. yüzyılları kapsayan tahrir defterlerinin bize verdiği bilgiler oluşturmaktadır.

Kuzey Anadolu'nun dolayısı ile Sinop şehrinin demografik yapısı XII. Yüzyılda başlayıp XIII ve XIV. Yüzyıllarda etkin şekliyle ortaya çıkan Türk varlığı ile bölge halklarının kaynaşmasından oluşan bir mozaik ile açıklanır²⁵⁹. Bilindiği üzere Anadolu'ya yapılan ilk Türk akınları başlangıçta yalnızca keşif niteliğinde iken 1040 yılından başlayıp Malazgirt savaşına kadar geçen otuz yıllık süre içerisinde Bizans'ın direncinin kırılarak Türk yerleşiminin hızlanmasında etkin bir rol üstlenmiştir. 1071 yılında gerçekleşen Malazgirt Savaşı ile bu yerleşim süreci kendisini Anadolu'nun Türkleşme süreci ile taçlandırmıştır. Anadolu'nun fethine muktedir olan Selçuklu komutanları fethettikleri yerleri kılıç hakkı adı altında kendilerine ıktâ olarak verilmesine müteakip bağımsız beyliklerini kurmaya başlamışlardı. Bunlardan biri olan Danişmend Gazi önce Sivas'ı alarak burayı beyliğinin merkezi yapmış, sonrasında komutanları ile birlikte Amasya, Tokat,

²⁵⁹ Yücel, Y., a.g.e., s. 126.

Çorum, Kayseri ve çevresini ele geçirerek topraklarına katmıştır²⁶⁰. Danişmendlilerin Kuzey Anadolu yönündeki fetihleri Çankırı ve Kastamonu'nun ele geçirilmesi ile devam etmiştir²⁶¹. Bu durum adı geçen bölgelerin yalnızca fethedilmesi anlamına gelmemekte aynı zamanda bölgeye yerleştirilen Türkmenler vesilesi ile bölgenin Türkleşme sürecinin de başladığının göstergesidir.

Sinop'un Türk kimliği ile ilk karşılaşması 1084 yılında gerçekleşmiştir. Şehir Çankırı fatihi olarak bilinen ve Danişmend Gazinin komutanlarından olan Karategin Bey tarafından kuşatılarak ele geçirilmiştir²⁶². Sinop'taki bu ilk Türk varlığı uzun süreli olmamış ve kısa bir süre sonra Komnenler zamanında Bizans tarafından tekrar geri alınmıştır. Bilindiği üzere bu dönemde Bizans'ın Anadolu şehirleri giderek küçülen ve Türk akınları karşısında surların içerisinde varlıklarını devam ettiren kale şehirler özelliğini almıştır²⁶³. Sinop'un 1214 yılında fethedilerek Selçuklu Devleti topraklarına katılmasından sonra²⁶⁴ şehre Anadolu'nun çeşitli yerlerinden getirilen zengin tüccarlar yerleştirilmiştir. Böylece Sinop'ta İlk Türk yerleşimcilerinin varlığı görülmeye başlanılmıştır. Sinop coğrafi konumundan dolayı sürekli farklı milletlere ait tüccarların uğrak yeri olduğu gibi İtalya'nın kolonici devletlerinden Venedik ve Cenevizlilerinde mücadele sahası olmuştur. Bundan dolayı nüfus sirkülasyonunun yoğun yaşandığı liman şehirlerinden birisini oluşturuyordu. Yaşayan yerli halkın bu sebeple tamamının fetih öncesinde Rum olduğunu söylemek yanlışlık olur.

Selçukluların Sinop'u merkez olarak kullanarak gerçekleştirdikleri 1225 tarihli Suğdak seferi sonrasında bölgede bulunan bir çok Kıpçak köleyi de beraberlerinde getirerek Sinop'a yerleştirmişlerdir. Bunların sayısı küçümsenemeyecek ölçüde çoktu. Hatta günümüzde bölge halkının konuştuğu

²⁶⁰ Yınanç, M.H., Türkiye Tarihi Selçuklular Devri I. Anadolu'nun Fethi, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1944, s. 58.

²⁶¹ Başoğlu, B., a.g.e., s. 82.

²⁶² Karategin Bey o dönemde Çankırı ve Kastamonu'yu içine alan bir beyliğe sahip bulunuyordu (Yınanç, M.H., a.g.e., s. 103)

²⁶³ Tanyeli, U., Anadolu Türk Kentlerinde Fiziksel Yapının Evrim Süreci, İstanbul, 1987, s. 18.

²⁶⁴ İbn Bibi I, s. 168-175.

ağız Kıpçak Türkçe'sinin izlerini taşımaktadır²⁶⁵. Özellikle Kırım - Sinop - Sivas ticaret yolu üzerinde bulunan Sinop ve havalisi, Karadeniz'in kuzeyindeki Kıpçak kültürü ile beslenmiştir²⁶⁶.

Moğolların güney Rusya bölgesine düzenlediği saldırılar sonucu can ve mal emniyetinden şüphe eden birçok tüccar ve eşraf Anadolu'ya kaçmak zorunda kalmıştır. Suğdak'tan Karadeniz'e açılan bu tüccar ve eşrafın Anadolu'ya çıktıkları yerin Sinop olduğu kuvvetle muhtemeldir²⁶⁷. Bu insanların ticaretle uğraştıkları ve aynı zamanda memleketlerinden uzakta olmama arzularının da varlığı göz önünde bulundurulursa çoğunluğunun Sinop'a yerleşmiş olabileceği gibi bir çıkarımda da buluna bilinir.

Anadolu'nun 1243 yılında Moğollar tarafından istila edilmesinden sonra Moğol baskısından kaçan Türkmen topluluklarının batıya, uçlara doğru ilerledikleri bilinmektedir. Bu hareket doğrultusunda kuzeybatı Anadolu bölgesi de önemli ölçüde göç almıştır. Karadeniz sahilleri boyunca büyük kitleler halinde yaşayan Çepniler bölgenin Türkleşmesinde büyük rol oynamışlardır. Faruk Sümer 1277 yılında Sinop yöresinde kalabalık bir Çepni topluluğunun yaşadığını belirtmektedir²⁶⁸. Trabzon Rum devletinin III. Gıyaseddin Keyhüsrev döneminde Sinop'a saldırısı belirtilen Çepni topluluğunun desteği ile ancak bertaraf edilebilmiştir²⁶⁹.

İbn Batuta Sinop şehrini gezdiğinde şehrin merkezini oluşturan Alaüddin Camiinin önünde içerisinde askeri erkâna mensup kişilerinde bulunduğu bir grup insanın kaşıklarla haşhaş yediğini söylemektedir²⁷⁰. Anadolu'da Türkmen toplulukları arasında yaygın olan haşhaş tüketimi göz önüne alınırsa bu

²⁶⁵ Köymen, M.A., "Türkiye Selçuklu Devletinde Ekonomik Hayat", *TDTD*, 65, Ankara 1992, s.

22

²⁶⁶ Korkmaz, Z., *Bartın Yöresi ve Ağızları*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1994, s. 53

²⁶⁷ Culude, C., *Osmanlılardan Önce Anadolu*, s. 74

²⁶⁸ Sümer, F., "Çepniler", *DİA*, C. 8, İstanbul, 1993, s. 269

²⁶⁹ Turan, O., *Anadolu Selçukluları Hakkında Resmi Vesikalar*, TTK. Yayınları, Ankara 1986, s. 110-122.

²⁷⁰ İbn Batuta, a.g.e., s. 236.

durumun Türkmenlerden gelen bir alışkanlık olduğunu söyleyebiliriz²⁷¹. Ayrıca Pervane oğulları Beyliğinin son beyi olan Gazi Çelebi'nin de haşhaş içtikten sonra çıktığı ceylan avında avının beşinde koşarken haşhaşın etkisi ile ağacı fark etmediğinden ağaca çarparak öldüğü anlatılır²⁷². Bu durum Sinop'ta Türk varlığının bir delili olarak belirtilebilir.

Çalışma dönemimize ait tahrir defterlerinin henüz bulunamamasının çalışmamızı güçleştirdiğini belirtmiştik. Ancak 15 ve 16. yüzyıllardaki tahrir defterleri araştırma dönemimize müteakip yılları kapsadığından öncesine ait çok değerli bilgiler vermektedir. Mehmet Ali Ünal tarafından bir sempozyum bildirisi şeklinde sunulan bu defterler Sinop şehrindeki Türk – Rum yerleşimi ve nüfus oranları hakkında aydınlatıcı bilgiler sunmaktadır. 1487 tarihli tahrir defterine göre Sinop'ta toplam 22 mahalle bulunmakta, bu mahallelerin 15' i Türk 7'si Rum mahallelerinden oluşmaktadır. Aynı tahrir defterlerinden çıkarım sonucu elde edilen nüfus oranlarına bakıldığında Türklerin toplam nüfusa oranla %73 ü, Rumların ise % 23 ü teşkil ettiği görülmektedir. Geri kalan % 4 lük bölümü ise Cemaat-ı Nöbetçivan adı verilen resmi görevliler ve askeri birimler oluşturmakta idi²⁷³.

Sinop'un etnik ve sosyal hayatı ile ilgili en önemli kaynaklardan biri de şair ve tabip olan Sadedin Mesud'un çeşitli vesilelerle kaleme aldığı mektuplardır. Osman Turan'ın gün yüzüne çıkarttığı bu mektuplardan özellikle iki tanesi konumuzla ilgili önemli bilgiler vermektedir. Mevzu bahis bu iki mektup Sadedin Mesud tarafından dostu olan şair Sa'duddin'e gönderilmiştir. Mektupta Sadedin Mesud dostu olan şair Sa'duddin'e Sinop'u usta bir edebiyatçı tasfiri ile anlatmakta ve şunları yazmaktadır: “ Latif neşeli ve güzel bir yer olan Sinop beldesi hakkında ne denilebilir! İki deniz arasında bulunan bu şehrin toprağı amber ve havası misktir. Bağ bağ üzerine, dal dal üstüne, sofa sofa üzerine, köşk köşk üstünerdir. İnsanları zarif, tabiatları hoştur. Gönül bağlarlar ve âşına yüzüldürler. Zemini cennet gibidir; Orada âhu gözlü inciler vardır. Çocukları nar

²⁷¹ İnan, A., “Müslüman Türklerde Şamanizm Kalıntıları”, *Ankara Üniv. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, IV, Ankara, 1952, s. 29.

²⁷² İbn-i Batuta, a.g.e., s. 236.

²⁷³ Ünal, M. Ali, “Tahrir Defterlerine Göre Sinop Şehri”, *İkinci Tarih Boyunca Karadeniz Kongresi Bildirileri* (1-3 Haziran 1998- Samsun), Samsun, 1990, s. 190.

tanesine benzer; öpmek ve sarılmak için çok parlak, dudakları şeker ve yanakları nâziktir. Pervin yıldızı onların incilerinden çok bir hale gelir. Orada bulunan kızlar bedr-i tam gibidir ve her ne arzun varsa hâsıl olur. Her biri Tatar âhusuna benzer; zülüfleri misk gibi kokar; dudakları kırmızı gül çiçeğidir. Memeleri fildişi hokkasına benzer. Bunlar Rus, Alan, Rum, Kıpçak, Karluk ve Keşmir dilberleri olup hepsi kendi güzelliğinde sultandır ve her birine can müştaktır. Boy ve bosları nârvan ağacı gibi olup, gül yanaklı ve gümüş tenlidirler. Endamları mevzun, yüzleri güzel, bakışlarında da ne kadar lütufkârdır. Onlardan bir tane ele geçersen o anda bahtiyar olursun. Hoş şehirler vardır. Ama Allah'ı böyle şehir nerede bulunur?²⁷⁴. Birinci mektubunu aynıyla naklettiğimiz Sadedin Mesud'un ikinci mektubu da benzer tasvirleri içermektedir. Mektuplardan anlaşıldığı üzere XIII. Yüzyıl Sinop'un da başta farklı Türk boylarına mensup toplulukların yanında Rum ve Rus yerleşimcilerin de varlığından bahsedilmektedir. Ancak 1487 tarihli tahrir defterine gayri Müslim olarak Rumlardan başkasının zikredilmemesi burada yaşayan Rusların yerleşik olmadıkları muhtemelen ticaret amacı ile gelenler olabileceği düşüncesini ön plana çıkartmaktadır. Mesud'un saydığı Kıpçak ve Karluk boylarının yanında Çepnilerden bahsetmemesi de ilginçtir. Muhtemelen Çepniler şehir yerleşiminin dışında köylerde ikamet etmekte olduğu düşünülebilir.

Görüldüğü gibi Sinop şehri fethini takip eden yıllarda siyasi olayların da etkisi ile demografik yapısında Türk kimliği lehinde hızlı bir değişim süreci göstermiştir. Selçuklular döneminde Anadolu'nun Karadeniz'e dolayısı ile uluslar arası ticarete açılan kapısı konumundaki Sinop şehrinin elde tutulabilmesi ancak şehirde yaşayan bu Türk nüfusunun şehre sahip çıkması ile mümkün kılınmıştır.

Sinop Şehrinin Beylikler dönemindeki nüfusu hakkında kaynaklarda her hangi bir bilgi mevcut değildir. Ancak şehir tarihçilerinin belli kıstasları kullanarak nüfus hesaplamaları yaptıkları ve bunlarında yaklaşık sonuçları ortaya koyduğu bilinmektedir. Bu hesaplamaların en önemlilerinden biri Müslüman beldeler için Cuma Camii adı verilen şehrin en büyük camisinden

²⁷⁴ Turan, O., a.g.e., s. 159-60.

hareketle yapılan hesaplamadır²⁷⁵. Sinop'un en büyük ve Cuma Camisi olarak kullanılan camii Alaaddin Camisidir. Caminin namaz kılınan alanı bütün engeller kaldırıldıktan sonra 1200 m² dir. Bu alan ortalama yarım metrekareye bölündüğünde²⁷⁶ 2400 rakamına ulaşılır. Ortalama her evden iki erkeğin namaza geldiğini ve hanenin beş kişiden oluştuğunu düşünürsek toplamda 6000 kişilik bir Müslüman nüfusun varlığına ulaşırız. Bu nüfusa şehirde yaşayan diğer din mensuplarını da 1000-1500 kişi olarak eklersek Sinop'un Beylikler dönemindeki şehir nüfusunun 7000-7500 civarında olduğunu görürüz. Bizim bu hesaplamamızın daha ayrıntılı şekliyle farklı verileri içerecek şekilde hesaplanması(Tablo-1) de gösterildiği şekliyledir.

YERLEŞME	ULUCAMI "CUMA CAMİLERİ" KAPASİTESİ (Kişi)	BÜTÇE ya da VERGİ MİKTARI (Dinar)	MAKROFORM BÜYÜKLÜĞÜ(Ha)	MÜSLÜMAN NÜFUSA GÖRE	ÜNSİ ŞEHNAMESİNE GÖRE	MEKANSAL VERİLERE GÖRE	EKONOMİK VERİLERE GÖRE	XVI. YÜZYIL NÜFUS VERİLERİ	ÖNGÖRÜLEN OLASI NÜFUS
SİNOP	2500	-----	30	13.5	---	7.5		3.9	10.5
DEMOGRAFİK ÇÖZÜMLEMELEDEDE KULLANILAN YÖNTEM									
MÜSLÜMAN NÜFUSA GÖRE			Ulu Cami ve ulu camii işlevindeki camilerin kapasiteleri X Hane büyüklüğü (5)+%10 Gayri Müslim nüfus						
MEKANSAL VERİLERE GÖRE			Kentsel makroform büyüklüğü (m ²) alanı(200m ²)X Hane Büyüklüğü (5)						
EKONOMİK VERİLERE GÖRE			XIV. yüzyılda Sivas kent nüfusunun 120.000 ve bütçesinin en az 600.000 dinar olduğu kaydına dayanılarak kurulan bağıntı.						
ÜNSİ ŞEHNAMESİNE GÖRE			XIII. yüzyıl sonunda Konya'da yedi ulu caminin varlığı ve bütçesinin en az 700.000 dinar olduğu kaydına dayanılarak kurulan bağıntı.						
XVI. YÜZYIL NÜFUS VERİLERİ			XVI. yüzyıla dek Anadolu nüfusunun büyük dalgalanmalar göstermediği yaklaşımı kapsamında geriye dönük karşılaştırma yapma olanağı sağlamaktadır.						

Tablo-1: 13. Yüzyılda Sinop'un merkez nüfusu²⁷⁷

²⁷⁵ Baykara, T., Türkiye'nin Sosyal ve İktisadi Tarihi (XI ve XIV. Yüzyıllar), TDV. Yayınları, Ankara, 2000, s. 108.

²⁷⁶ Bir kişinin ortalama namaz kılarken işgal edeceği alan 1x0.50 m. dir. Buda yarım metrekare yer demektir.

²⁷⁷ Özcan, K, "Anadolu-Türk Kent Tarihinden Bir Kesit", *bilig*, Sayı 38, (Yaz 2006), s. 179.

1.2. Toplum Hayatı:

Siyasi organizasyonların toplumsal yaşantıları köy ve şehir yerleşme birimlerine göre incelenir. Çünkü bu iki farklı yerleşim şeklinin gösterdiği özellikler birbirinden farklıdır²⁷⁸. Bu vesile ile Sinop şehrinin toplumsal yaşantısı da bu doğrultuda ele alınıp incelenmeye çalışılmıştır. Ancak döneme ait kaynakların azlığı ve yazılanların Konya gibi büyük merkezleri esas alıyor olması bu konudaki çalışmaları güçleştirmektedir. Kaynaklarda Sinop'la ilgili bilgiler genellikle siyasi tarih diye nitelendirebileceğimiz konuları kapsadığından sosyal yaşantı ve toplumsal hayat ile ilgili bilgilerimiz sınırlı kalmaktadır. Sosyal yaşantıya ait önemli bilgilere ulaşabileceğimiz vakfiyeler konusunda da Sinop şehri oldukça fakirdir. Sinop'un uzun yıllar bağlı bulunduğu Kastamonu'ya ait birçok Vakfiye ortaya çıkarılmış olmasına rağmen, Sinop'la ilgili günümüzde tespit edilmiş herhangi bir vakfiyenin olmaması işimizi daha da zorlaştırmaktadır.

Türk –İslam kültüründe yerleşim merkezinin ana merkezini Cuma camisi veya cami-i kebir adı verilen büyük cami ve bir bedesten oluşturmakta idi. Çevresinde zanaatçıların ve esnafın bulunduğu çarşılar yer alıyordu. Her sokağın bütünü veya bir kısmını belli bir iş kolunda çalışan esnaf yerleşmişti. Hayvan pazarı, at pazarı, kağnı pazarı gibi yerler şehrin biraz dışında varsa liman yakınlarında kuruluyordu²⁷⁹. Sinop'ta da kentin merkezini Alaadin Camisi oluşturmakta ve çevresinde de bahsetmiş olduğumuz yerleşim organizasyonları yer almakta idi. Aslında Sinop Kent modelleri içerisinde kale kent modeline en uygun yerleşim yerlerinden birini oluşturmaktadır. Savunmaya müsait coğrafyası

ve çevrili surları ile oldukça muhkem bir mevki oluşturmakta idi. 14. yüzyıllarda ünlü seyyah İbn Batuta şehri ziyaret ettiğinde; şehrin çok korunaklı olduğunu ve şehrin emirinin izni olmaksızın şehre girişin imkansız olduğunu belirtmektedir²⁸⁰.

Sinop'ta halkının yerleşimi ile ilgili elimizdeki en önemli kaynak mufassal tahrir defterleridir²⁸¹. Sinop Osmanlı hâkimiyetine geçtikten hemen sonra Fatih

²⁷⁸ Yücel, Y., a.g.e., s. 130.

²⁷⁹ Yücel, Y., a.g.e., s. 139.

²⁸⁰ İbn Batuta, a.g.e., s. 235.

döneminde şehirde bir tahrir defteri düzenlenmiştir. Ancak bu tahrir defteri maalesef günümüze kadar ulaşamadığından veya henüz gün ışığına çıkarılmadığından ayrıntısı ile ilgili bilgi mevcut değildir. Sinop la ilgili olarak düzenlenen ikinci tahrir defteri II Bayezid döneminde düzenlenen 1487 tarihli tahrir defteridir ki çalışma dönemimize en yakın olanı budur. Bu defter her ne kadar çalışma dönemimizin sonrasını kapsıyorsa da öncesine ait önemli bilgileri bize sunmaktadır. Bu defter ışığında Sinop'un toplatma 20 mahalleden müteşekkil olduğunu görmekteyiz. Bu mahallelerin 13'ü Türk, 7'si ise Rum mahallelerinden oluşmakta idi. 13 Türk mahallesinin hemen hemen hepsi İslam şehir geleneğine uygun olarak bir cami veya mescidin merkez olduğu bir yapılanma içerisinde idi. Selçuklularda olduğu gibi Beyliklerde de şehir planlamasında bu kurala uyulmuş ve cami kurulan mahallelerin en temel kurumunu teşkil etmiştir²⁸². Mahalle halkı genellikle birbirini tanıyan ve aynı mescide namaz kılan insanlardan oluşmakta idi. Ayrıca mahalleler ismini çevresinde kuruldukları cami veya mescidin ismini alarak kurulmuşlardır. Sinop şehrinde Rumların da oturduğu mahalleler benzer şekilde oluşmuştur. Bu mahallelerinde her biri bir kilise adıyla anılmakta idi²⁸³. Bu durum bize şehir planlaması ve oluşumunda dini müesseselerin ne derece etkili ve toplumun yaşayışında fonksiyonel olduğunun da bir kanıtı olarak göstermektedir. Bu mahallelerin hane sayıları ve isimleri aşağıdaki tabloda (Tablo-2) verildiği şekliyledir:

S.N	Mahallenin Adı	Hane	Çeşitli Görev.	Mücerred
	Türk Mahalleleri			
1	Mescid-i Bab-ı Meydan	29	2	2
2	Cami (Sultan Alaaddin Camii)	63	7	9
3	Sufi Bayezid	20	4	3
4	Mescid-i Akdoğan	29	5	2
5	Mescid-i Damürlü	31	2	1
6	Mescid'i Şekerhane	30	5	9

²⁸¹ BOA, TD, 23m.

²⁸² Baykara, T., a.g.e., s. 108.

²⁸³ Ünal, M. A., a.g.b., s. 186.

7	Mescid-i Tayboğa	47	2	9
8	Mescid-i Ulubey	36	4	3
9	Mescid-i Kaban	68	5	7
10	Mescid-i Serameddin	19	1	1
11	Mescid-i Saray	41	4	9
12	Mescid-i Arslan	47	9	2
13	Câmi-i Arslan	34	2	3
14	Balatlar (Mescidi)	34	-----	-----
15	Cemâat-ı Nöbetciyan	-----	-----	117
	TOPLAM	492	52	60
	Rum Mahalleleri			
1	Büyük Kilise Mahalles	23	-----	1
2	Aya Bedros	19	-----	1
3	Ayakluca Kilise	32	-----	2
4	Aya Nikola	15	-----	5
5	Tershane	19	-----	2
6	Arap Pınarı	38	-----	8
7	Aya Kostandin	13	-----	1
	TOPLAM	159		20
	Genel TOPLAM	651	52	197

Tablo-2: 1487 Tarihli Tahrir Göre Sinop Mahalleleri²⁸⁴.

Tablodan da anlaşılacağı üzere 1487 tarihli tahrir defterine göre Sinop'ta Türk varlığı baskın bir şekilde varlığını göstermektedir. Ayrıca Sinop'ta yaşayan şehir halkının mahallelerini teşekkül ettirmede etnik ayırmadan ziyade dini farklılıkların belirginleştirdiği bir mahalle yapılanmasının varlığını görmekteyiz. Sinop'un en büyük mahallesini Müslümanların oluşturduğu Kaban²⁸⁵ mahallesi oluşturmaktadır. Günümüzde halen kapan ismi ile kullanılan bir sokağın varlığı bu ismin şehir halkı açısından önemini belirtmektedir. Sinop'ta liman ve çevresini içine alan bu mahalle muhtemelen Sinop ticaretinin merkezini

²⁸⁴ BOA, TD, s. 355-65; Ünal, M. A., a.g.b., s. 190.

²⁸⁵ Kaban kelimesi kabbâni'den gelmekte olup, Selçuklularda tarı işleri ile ilgili olarak kullanılan bir sözcüktür. Kaban ise büyük terazi anlamına gelmektedir. (Merçil, E., Türkiye Selçuklularında Meslekler, Ankara, 2000, s. 175)

oluşturmakta idi. Sinop'un ikinci büyük mahallesi Cami (Sultan Alaaddin Camii) mahallesi olup, şehrin merkezini oluşturmaktadır. Günümüzde de şehrin merkezi Alaaddin Camii ve Pervane Medresesidir. Bir külliye özelliği taşıyan bu mahalle aynı zamanda şehrin ilim merkezini de oluşturmakta idi.

Sinop şehrindeki esnaf teşkilatları hakkında fazla bilgi olmadığından dönemin en önemli teşkilatı olan ahiliğin şehirde ne derece etkili olduğu konusunda bilgi mevcut değildir. Muhtemelen Anadolu'nun diğer şehirlerinde olduğu gibi Sinop'ta da Ahi teşkilatının farklı meslek kollarında varlığını gösterdiğini söyleyebiliriz. Özellikle Pervane ve Candaroğulları Beylikleri döneminde limanın donanma yapımı için tersane olarak kullanıldığını düşünürsek şehirde birçok marangoz, demirci, urgancı vb. meslek guruplarına mensup esnaf teşkilatlarının olduğu kaçınılmazdır.

Sinop'ta şehirde yaşayan halkın önemli bir kısmı ticaret ve üretim alanlarında çalışırken şehrin bir diğer çalışan grubu da Cemaat-ı Nöbetçiyan adı verilen kale muhafızları, imam, müezzin vb. görevlilerin oluşturduğu gruptur ki bunlar vergiden muaftır²⁸⁶. 1487 tarihli tahrir defterinde kayıtlarına gösterilmektedir²⁸⁷.

Sinop'ta köylerin oluşumu da tıpkı mahallelerin oluşumunda olduğu gibi cami merkezli olarak teşekkül etmiştir. Bir veya iki mahalleden oluşan köylerde yaşayan halk tarım ve hayvancılıkla uğraşıyordu. Sinop halkının önemli bir kısmı köylerde yaşıyordu. Köylerdeki Müslüman halkın sayısı 18207 iken gayrimüslimlerin sayısı 2507 kişidir. Köylerde yaşayan toplam nüfus ise 20714'tür²⁸⁸.

Sinop'ta köylerde yaşayan halkın geçim kaynağı ağırlıklı olarak tarımdı. Sinop'ta yetişen mahsulât içerisinde tahıl çeşitlerini ve meyve türlerini görmekteyiz. Özellikle şair Mesud'un mektuplarında Sinop'ta pek güzel bağların

²⁸⁶ Cemaat-ı Nöbetçiyan adı verilen bu gruba fatih tarafından verilen hükm-i hümâyün ile; ulaktan, cerohordan, sekbândan, hisar yapmadan, salgundan, gürekçiden, farklı yere sürülmekten ve avâriz-ı divaniye ödemekten muaf tutulmuşlardır. (BOA,TD. 23 m, s. 355)

²⁸⁷ Ünal, M. A., a.g.b., s. 190.

²⁸⁸ Ünal, M. A., "XV ve XVI. Yüzyıllarda Sinop Kazası", *XII. Türk Tarih Kongresi Bildirileri*, (12-16 Eylül 1994-Ankara), Ankara 1995, s. 803.

varlığından söz edilir²⁸⁹. Sinop'tan alınan yıllık 378.202 akçelik verginin 215.309 akçesinin tarım ürünlerinden alındığı düşünülürse şehrin ekonomisinde tarımın önemi daha iyi anlaşılır. Bu oran yaklaşık toplam verginin %57'sine tekabül etmektedir²⁹⁰.

Sinop'ta yer isimlerinin adlarından bazıları bize hem yetiştirilen ürünleri, hem de şehirdeki Türk varlığının bir delili olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan bazıları şunlardır:

Kızılca-elma Divanı: Sinop vakıflarında adı geçmektedir. Günümüzde Erfelek ilçesine bağlıdır²⁹¹

Armudca köyü: Sinop'a bağlı merkez köylerden biri olup tahrir defterine göre 7 haneden oluşmaktadır²⁹²

Erüklül köyü: Günümüzde Sinop'un Ayancık ilçesine bağlı bir köy olup 1520 tarihli tahrir defterine göre 86 hane ve 25 mücerredten oluşmakta idi²⁹³.

Kozlu-sekü köyü: Kozlu Ceviz anlamına gelip Sinop'un Ayancık ilçesine bağlıdır. Günümüzde halen bu ismi taşıyan bir köy mevcuttur. 14 ve 15 yüzyıl başlarında 72 hane ve 14 mücerredten oluşmakta idi²⁹⁴.

Ayva köyü: Sinop'a bağlı bir köy olup hane sayısı 12, mücerred 5.85'ten oluşmaktadır²⁹⁵.

Kara-bağ köyü: Sinop'a bağlı bir köy olup 15. yüzyıl tahrirlerinde 3 hane olarak gösterilmektedir²⁹⁶

İncir-pınarı köyü: Sinop'a bağlı bir köy olup 8 haneden oluşmakta idi Günümüzde Erfelek ilçesine bağlı aynı ismi taşıyan bir köy mevcuttur²⁹⁷.

Kiren-Çukuru Köyü: 13. yüzyılda kızılçığa verilen bir isimdir. Günümüzde halen aynı ismi ile Sinop'a bağlı bir köy mevcuttur. 15. yüzyıl tahrirlerinde 24 hane ve 4 mücerredten oluşmakta idi²⁹⁸.

²⁸⁹ Turan, O., a.g.e., s. 159-60.

²⁹⁰ Ünal, M. A., a.g.b., s. 800.

²⁹¹ BOA. TD. 438, s. 693.

²⁹² BOA. TD. 438, s. 684.

²⁹³ BOA. TD. 438, s. 682,686.

²⁹⁴ BOA. TD. 438, s. 681, 682, 683.

²⁹⁵ BOA. TD. 438, s. 685.

²⁹⁶ BOA. TD. 438, s. 683.

²⁹⁷ BOA. TD. 438, s. 681.

²⁹⁸ BOA. TD. 438, s. 681.

Kayıtlarda geçen yer isimlerinden hareketle bir kısmına yer verdiğimiz yerleşim yeri isimleri Sinop'un tarımsal üretiminin yanında meyve türlerinin de birçoğunun yetiştiği bir iklim ve coğrafyaya sahip olduğunu göstermektedir. Ayrıca bu isimlerin Orta Asya ile kullanılan şekliyle kaynaklarda yer alması Sinop'ta ki farklı Türk boylarının buralara yerleştiğinin ve Türkleştirdiğinin de bir kanıtı olarak gösterilebilir.

2. İktisadi Hayat:

Sinop güney Karadeniz kıyılarının tek doğal limanına sahip şehri olması ve bulunmuş olduğu jeopolitik konumu yanında muhkem coğrafyası ile 13. yüz yıl öncesinde olduğu gibi 13. yüzyıl sonrasında da önemini hep korumuştur. Sinop'un vazgeçilmez kılan iki önemli faktör vardı. Bunların birincisi askeri anlamda bir üst olması, ikincisi de Anadolu ticaret yollarının Karadeniz'e ulaştığı noktada bulunuyor olmasıdır. Haçlı Seferlerinin doğu ile Batı arasındaki ticareti önemli derecede etkilediği ve Karadeniz ticaretinin gelişmesinde ve canlılık kazanmasında etkili olduğu muhakkaktır²⁹⁹. Bu dönemde Papalık tarafından siyasi ve ticari ambargoya muhatap olan Mısır limanlarının yerini Suriye ve Karadeniz Limanları almaya başlamıştı³⁰⁰. Bu dönemde Karadeniz ticaretinde İtalyan şehir devletlerinin varlığı görülmektedir. Bu yönü ile Sinop şehri kolonici devletlerin yanında Anadolu'da kurulan Türk devletleri açısından da elde edilmesi gereken önemli bir merkezdi. Anadolu'da ticari hayatı canlandırmayı adeta kendilerine hedef seçen Anadolu Selçuklu devleti Karadeniz'de ticaret yapabilmeleri için Sinop'un alınmasını zaruri görmüş ve bu durum için İznik Rum devleti ile Trabzon Rum devleti arasındaki üstünlük mücadelesinden de yararlanarak önemli bir stratejik konuma haiz olan Sinop üzerine yürümüştür. 1214 yılında Sinop fethedilerek³⁰¹ Selçuklu Devleti topraklarına katılmıştır³⁰².

²⁹⁹ Ostrogorsky, G., a.g.e., s. 314.

³⁰⁰ Yuvalı, A., a.g.b., s. 236.

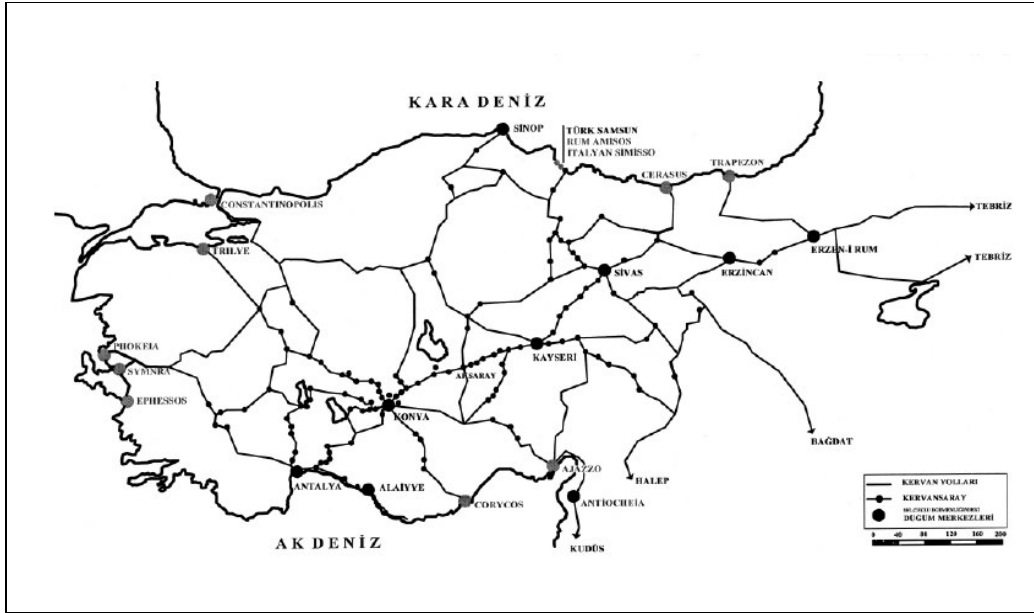
³⁰¹ Sinop'un Türkler tarafından ilk olarak ele geçirilmesi Çankırı fatihi olarak ta bilinen Emir Kara Tekin tarafından gerçekleştirilmiştir. Osman Turan'a göre Kara Tekin Selçuklulardan önce Anadolu'ya gelmiş ve Karadeniz sahillerini fethetmiştir (Turan, O., Selçuklular Zamanında Türkiye, s. 242)

³⁰² İbn Bibi II, s. 168-175.

Böylece Karadeniz ticaretinde Venedik Cumhuriyetleri ve Rum Devletlerinin yanında üçüncü bir taraf olarak ta Türkler yer almıştır.

Anadolu Selçuklularının Karadeniz ticaretinden üç temel beklentileri vardı. Bunlardan birincisi Kuzey Karadeniz bölgelerinden gelen ticari emtianın Anadolu üzerinden geçmesini sağlamak; böylece bu transit geçişten gümrük vergisi almaktı. İkinci önemli beklentileri ise iç piyasada ihtiyaç duyulan değişik ihtiyaç maddelerini karşılamak ve üçüncü olarak ta güney Karadeniz sahillerini ellerinde bulunduran Rumları hem ekonomik hem de siyasi olarak kontrol altında tutabilmektir³⁰³.

Selçuklular Anadolu'da ticareti geliştirme adına etkin bir ticaret ağı kurmuş ve bu ticaret ağını kervansaraylarla donatarak Anadolu'yu ticaret açısından cazip bir hale getirmenin mücadelesini vermiştir. Ayrıca bu ticaret ağını uluslar arası ticarete bağlamak içinde yukarıda bahsettiğimiz üzere Antalya ve Sinop gibi şehirleri ele geçirerek güneyde Akdeniz'e, kuzeyde de Karadeniz'e açılmıştır(Harita-2).

Harita-2: Anadolu Selçuklularında Ticaret Yolları ve Kervansaraylar³⁰⁴

³⁰³ Polat, M.Sait, *Moğol İstilasına Kadar Türkiye Selçuklularında İçtimai ve İktisadi Hayat*, (Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkiyat Araştırmaları Merkezi, Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul, 1997, s. 177

³⁰⁴ Özcan, K, "Anadolu'da Selçuklu Kentler Sistemi ve Mekansal Kademelenme 1", Ortadoğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Dergisi, C.23 Sayı 2, ODTÜ, Ankara, 2007, S.45

1214 yılında Sinop'u kaybeden Trabzon Rum Devletinin zayıflaması Karadeniz hinterlandı ile yapılan yoğun ticari faaliyetlerindeki üstünlüğünü Selçuklulara kaptırmasına ve bu güzergâhtaki ticaretin fetih sonrasında Sinop vasıtası ile gerçekleştirilmesine sebep olmuştur³⁰⁵. Bu yönü ile Sinop Ege kıyısında bulunan Efes'in oynadığı role benzer bir önem taşıyordu. Çünkü Sinop, Karadeniz'i batıdan doğuya veya güneyden Kuzeye, İstanbul'dan Trabzon'a veya Anadolu'dan Kırım'a gidecek yolcu ve tüccarların uğradıkları bir liman ve ticaret pazarı idi³⁰⁶. Ayrıca Sinop'un alınması ile bölgede Rumların oluşturacağı bir koridor engellenmiş, Karadeniz ticaretinden alınacak pay misliyle katlanmıştır. Çünkü o dönem içerisinde deniz yolu ile Rusya'dan gelen ticari emtianın Anadolu'daki ticaret yolları ile buluşmasını sağlayan iki önemli limandan birisi Selçukluların eline geçmişti. Ayrıca Sinop'un fethedilmesi ile Karadeniz'in gözetim altına alınmasını sağlamıştı. Bunun yanında Rusya ile olan ilişkiler açısından da bölgenin en önemli deniz üssü Selçuklular tarafından ele geçirilmiş oluyordu³⁰⁷.

Moğolların Asya yayılımları Karadeniz ticaretinde ortak çıkarları olan devletlerin yakınlaşmasını ve dolayısı ile iki önemli blok'un ortaya çıkışını sağlamıştır³⁰⁸. Bizanslılar Anadolu'da Moğol istilası sonrasında ortaya çıkan Türkmen akınlarından kurtulabilmek için İlhanlılarla yakınlaşmıştı. Latinlerin İstanbul'dan uzaklaştırılmasında Bizans'a destek veren ve karşılığında önemli ticari ayrıcalıklara kavuşacak olan Cenevizlilerde bu bloğun içerisinde yer almıştı. Bu bloğun karşısında İlhanlıların bölgede yenemedikleri tek güç olan Memlûklular ve Memlûk ordusunun ücretli askerlerinin kaynağı olan Altın Ordu devleti ile köle ticaretinin en önemli taşıyıcısı olan Venediklilerden oluşan blok yer almakta idi. Altın Ordu – Memlûk devletlerinin yakınlaşmalarında Altın Ordu devletinin İslamiyet'i kabulü ve İslam Halifesinin Mısırda bulunuyor olmasının da

³⁰⁵ Ostrogorsky, G., a.g.e., s. 399; Turan, O., Anadolu Selçuklu Devleti Hakkında Resmi Vesikalar, s. 48-49.

³⁰⁶ Turan, Ş., Türkiye İtalya İlişkileri I, s. 48.

³⁰⁷ Yuvalı, A., a.g.b., s. 238.

³⁰⁸ Yuvalı, A., " XIII. Yüzyılda Önasya'daki Siyasi Bloklaşma", *Türk Kültürü Dergisi*, Sayı 262, Ankara, 1985, s. 114.

etkili olduğu söylenebilir³⁰⁹. Oluşan bu bloklar Karadeniz ticaretinin uluslar arası ticarete açılmasında ve dolayısı ile Sinop gibi Karadeniz kıyısında bulunan şehirlerin ticari açıdan öneminin artmasında etkili olmuştur.

Moğol istilasının ortaya çıkarttığı Türkmen göçlerinden rahatsızlık duyan Bizans'ın İlhanlı yakınlaşmasından istediği sonucu alamayışı Bizans'ı Memluklulara yakınlaştırmıştır. Bu yakınlaşma 1263 yılında İstanbul'a gelen Memluk elçileri ile imzalanan antlaşma ile resmileşmiştir. Antlaşma gereği Memluklulara ait ağır tonajlı gemiler İstanbul boğazından serbestçe geçebilecekti³¹⁰. Bu durum Anadolu Selçuklu devletinin elinde bulundurmuş olduğu Kuzey- Güney doğrultusundaki ticaretin zayıflamasına ve bu ticaretin önemli aktarım merkezlerinden olan Sinop ve Samsun'un önem kaybetmesine vesile olmuştur. Ancak İlhanlıların baskısı ile yapılan antlaşma uzun süreli olmamış, Anadolu ticareti açısından önemli kayıplara vesile olacak bu durum ortadan kaldırılmıştır. Böylece Sinop şehri eskiden olduğu gibi önemini korumaya devam etmiştir. Sinop bu dönemde Sinop kuzeyden güneye ve güneyden kuzeye gitmek isteyenlerin kullandıkları en önemli yoldu. Bu yol sadece ticaret amacı ile değil kuzey Karadeniz'e seyahat amacı ile gidenler tarafından da kullanılıyordu³¹¹. Ünlü seyyah İbn Batuda da bu yollu kullanarak Kırım'a geçmiştir.

Selçuklular döneminde Anadolu'yu Karadeniz'e bağlayan ticaret yollarının haritasını çıkaran Mustafa Akdağ, Sinop'tan başlayarak Anadolu'nun içlerine kadar devam eden iki anayoldan bahsetmektedir. Akdağ'ın yayınladığı haritanın yorumlanması ile elde ettiğimiz bilgilere göre bahsi geçen yollardan birincisi; Sinop'tan başlayarak Amasya, Tokat üzerinden Sivas'a ulaşmaktadır. Sivas'ta üç kola ayrılan yollardan birincisi Kayseri ve Aksaray yolunu takip ederek Konya'ya, buradan da Halep ve Şam'a ulaşmaktadır. Sivas'tan ayrılan ikinci yol Malatya, Diyarbakır güzergâhını kullanarak Bağdat'a ulaşmakta, üçüncü yol ise Erzincan, Erzurum güzergâhını takiple İran'a gitmekte idi.

³⁰⁹ Yuvalı, A., "XIII. Yüzyılda Karadeniz Ticareti", *İkinci Tarih Boyunca Karadeniz Kongresi Bildirileri*, (1-3 Haziran 1988-Samsun), Samsun, 1990, s. 236-37

³¹⁰ Yuvalı, A., a. g. b. , s. 237.

³¹¹ Eflaki, Ahmet, Ariflerin Menkıbeleri II, çev. Tahsin Yazıcı, Ankara, 1954, s. 450.

Sinop'tan başlayan ikinci yol ise birinci yola kıyasla tali yol olarak nitelendirebileceğim bir yol olup Çankırı üzerinden Ankara'ya oradan da Konya'ya bağlanmakta idi³¹². Görüldüğü gibi Sinop bağlantı yolları ile birlikte doğuda İran'a, güneydoğuda Bağdat'a, güneyde ise Halep ve Şam'a bağlanmakta idi. Ayrıca boğazlar marifeti ile açık denizlerle rahatlıkla bağlantı kurulabilmekte idi.

Karadeniz ticaretinin 13. yüzyılda önemli aktörleri arasında İtalya'nın kolonici devletleri olan Venedik ve Cenevizliler bulunmakta idi. Cenevizlilerin Karadeniz'de etkin olarak faaliyet göstermeleri İznik Rum devleti hükümdarı Laskiris'e yardımları sonucu İstanbul'da kurulan Latin Krallığına son verilerek Bizans'ın yeniden ihyasını sağlamasından sonra gerçekleşmiştir³¹³. Cenevizliler bu yardımlarının karşılığını 1261 de imzalanan antlaşma ile fazlası ile almışlardı. İmzalanan antlaşma ile Bizanslılar, Cenevizlilere önemli ticaret merkezlerinin kapılarını açmanın yanında 1453 yılına kadar devam edecek dönemde Karadeniz de Ceneviz üstünlüğü döneminin de başlangıcını sağlamışlardı³¹⁴. Böylece Cenevizliler Karadeniz'e yerleşmiş ve Amasra, Suğdak ve kefe limanlarını kontrolleri altına almış, ayrıca Samsun, Sinop, Trabzon ve Azak'ta koloniler kurmuşlardır³¹⁵. Cenevizlilerin Sinop'a ne zaman yerleştikleri kesin olarak bilinmemekle beraber, Sinop'a karşı ilk saldırıları Pervane oğulları döneminde Pervaneoğlu hükümdarı Mesut Bey döneminde gerçekleşmişti³¹⁶. Heyd'in verdiği bilgileri göre 1351 tarihli Laurantiona haritasında Sinop üzerinde gösterilen Ceneviz bayrağının Cenevizlilerin bu dönemde Sinop'ta Koloni kurdukları anlamı taşımaktadır³¹⁷.

Venediklilerde Bizans İmparatoru VIII. Mihail Paleoloğ'un kısa bir süre Cenevizlilerle arasının açık olmasını değerlendirmiş ve elde ettiği ticari imtiyazlarla 1263 yılında Karadeniz'e çıkma hakkını elde etmişti. Karadeniz'e

³¹² Akdağ, M., Türkiye'nin İktisadi ve İçtimai Tarihi I (1243-1453), Cem Yayınevi, İstanbul, 1995, s. 413.

³¹³ Ostrogorsky, G., a.g.e., s. 417.

³¹⁴ Bu antlaşma Nifeo: Kemal Paşa antlaşması olarak bilinmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Turan, Ş., a.g.e., s. 36.

³¹⁵ Turan, Ş., a.g.e., s. 87.

³¹⁶ Aksarayi, s. 207.

³¹⁷ Heyd I, s. 616.

çıkan Venedikliler hububat yönünden zengin olan Kırım'a yönelmişlerdir³¹⁸. İlk kolonilerini Azak denizi kıyılarında bulunan Tana'da kuran Venedikliler daha sonrasında Trabzon'da da bir koloni tesis etmişlerdi,³¹⁹. Bizans'tan ticari imtiyaz elde eden Venedikliler ile Cenevizliler Karadeniz ticaretinde sürekli yarış halinde ve çoğu kez çekişme içerisinde idiler. Bu yarıştan Cenevizliler Venediklilere oranla daha üstün bir konum elde ettikleri ve önemli ticaret kolonilerine sahip oldukları bir gerçektir. Öyle ki Finegonya (Kefken), Amastris (Amasra), Sinope (Sinop), Amisos (Samsun), Vatiza (Fatsa), Trabezus (Trabzon) ve Kırım Cenevizlilerin elinde önemli ticaret kolonilerini oluşturmaktaydılar³²⁰. Buraların elde edilebilmesi ve Karadeniz ticaretinin tamamına sahip olunabilmesi için bahsi geçen iki devletin özellikle XIII. yüzyıl sonları ve XIV. Yüzyıl başlarında ciddi mücadelelerin içerisinde girmelerine sebep olmuştur³²¹. Timur'un 14. yüzyılın üçüncü çeyreğinde Deşt-i Kıpçak üzerine düzenlemiş olduğu seferler güney Karadeniz kıyılarına göçü artırmıştır. Bu durum Sinop'un önemini daha da artırmıştır³²². Bu durum Kolonici devletlerin iştahını daha da artırmıştır. Candaroğlu Adil Bey döneminde adı geçen kolonici devletlerle iyi ilişkiler kurulmuştur. Aynı dönemde Venediklilerinde Sinop'ta varlıklarının önemli bir güce ulaştığını görmekteyiz. Bu dönemde Venedikliler Sinop'ta iki müşavir ve on iki azalı bir meclis yardımı ile bir konsolos tarafından yönetilmekte idiler³²³. Bu durum Venediklilerin de bu dönemde Sinop'ta koloni kurduklarının bir göstergesi olarak kabul edilmelidir.

Sinop'a kuzey Karadeniz'den gelip İran, Irak, Suriye, Mısır ve Kıbrıs'a giden ticari mallar yoğunlukla, şap, yün, Kürk, ipek, mücevherat, çeşitli dokumalar, kereste ve esirlerden oluşmakta idi³²⁴. Sinop limanı kullanılarak dışarıya gönderilen mallar arasında da Küreden çıkarılan bakır, Ankara ve

³¹⁸ Turan, Ş. , a.g.e., s. 61.

³¹⁹ Yuvalı, A., a.g.b., s. 236.

³²⁰ Yuvalı, A., a.g.b., aynı yer

³²¹ Ostrogorsky, G., a.g.e., s. 486.

³²² Aka, İ., Timur ve Devleti, TTK. Yayınları, Ankara, 1991, s. 8.

³²³ Yücel, Y., a.g.e., s. 68; Turan, Ş., a.g.e., s. 65.

³²⁴ Culade,C., Osmanlılardan Önce Anadolu'da Türkler, çev. Yıldız Moran, E.Yayınları, İstanbul 1994, s. 161.

çevresinde üretilen tiftik, sof adı verilen kumaşlar ve Anadolu'nun çeşitli yerlerinde imal edilen ibrişimler yer almakta idi³²⁵.

³²⁵ Turan, Ş., a.g.e., s. 156.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM SİNOP'UN TARİHİ MİMARİSİ

1. Pervaneoğulları Döneminde İnşa Edilen Eserler:

1. 1. Sinop Kalesinin Onarımı:

Sinop'un mimari alandaki tarihi eserleri içerisinde en eskisi ve en göze çarpanı şüphesiz Sinop kalesidir³²⁶ (Resim-1). Sinop kalesi tarihin ilk dönemle -

Resim-1: Tarihi Sinop Kalesinden Bir Kesit

rinden itibaren Sinop şehrini içine alan ve Boztepe burnu berzahu üzerinde Akliman ile İç liman arasındaki bölgeyi kapsar³²⁷.

Sinop kalesinin yapım tarihi ve kimler tarafından yapıldığı kesin olarak bilinmemekle beraber, Milet göçmenlerinin tahkimatı yerinde Pontus kralları tarafından inşa edildiği düşünülmektedir. İnşasından sonra birçok kez onarım ve ilaveler yapılan kale Roma- Bizans döneminde esaslı bir onarım geçirmiş,

³²⁶ Darkot, B., "Sinop", *İA*, C.10, İstanbul, 1966, s. 687.

³²⁷ Esemeli, D., *Sinop İli Türk Dönemi Mimarisi*, (İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul, 1990, s. 44.

1214'de şehir Selçuklular tarafından fethedildikten sonra da burçlar eklenerek tahkim edilmiştir. Sinop'ta Candaroğulları döneminde onarım gören kale Osmanlılar zamanında da tamir görmüştür³²⁸. Sinop kalesi iç kale ve dış surlar olmak üzere iki kısımdan oluşmaktadır. Dış surlar maalesef günümüzde coğrafi etkiler ve yoğun şehirleşmenin sonucunda önemli bir kısmı yok olmuştur. Yaptığımız gözlemler sonucunda dış surlardan Akliman kısmında olanlar tahrip olmuş şekliyle ayakta olduğunu ancak bu surlarında deniz tarafından temellerinin ciddi manada zarar gördüğünü gözlemledik. Tarihi cezaevini de içinde barındıran iç kale günümüzde varlığını korumakta ve Sinop'un iç limanına hâkim konumu ile turizm amaçlı kullanılmaktadır.

Sinop şehrini 14. yüzyılın başlarında Sinop şehrini ziyaret eden İbn Batuda şehrin muhkem coğrafyasından bahsederken şehre ancak doğu yönündeki kapıdan girilebileceğini, girişinde şehrin emirinin iznine bağlı olduğunu söyler³²⁹. 1640 yılında Sinop'u gezen Evliya Celebi ise Sinop kalesinden bahisle, kalenin sekiz kapısının olduğunu isimleri ile zikreder. Buna göre kale kapıları: Kum Kapısı, Meydan Kapısı, Yenice Kapısı, Tabakhane kapısı, Lonca Kapısı, uğrun Kapısı ve aşağı kalede Deniz Kapısı isimleri ile anılmaktadır³³⁰.

Sinop kalesinin iç kale bölümü şehrin 1214'te Selçuklular tarafından fethedilmesinden sonra inşa edilmiştir (Resim-2). Şehrin fethinden hemen sonra dış saldırılara karşı güvenlik amacı ile yapılan surların tamirine ilaveten inşa edilen iç kale tamamıyla Türklerdeki Kale anlayışına uygun şekliyle inşa edilmiştir. İç kale kitabelerine göre inşa masrafları Selçuklu ümerası tarafından üstlenilmiştir. İç kale şehrin batı tarafında dış surlara bitişik olarak yapılmış ve inşasında şehrin eski kalıntılarına ait malzemeler kullanılmıştır³³¹ (Resim-2).

³²⁸ Darkot, B., a.g.m., aynı yer.

³²⁹ İbn Batuta, a.g.e., s. 236.

³³⁰ Evliya Çelebi, Seyahatname, Yeni Şafak Kültür Armağanı, İstanbul, 2006, s. 196.

³³¹ Ülkütaşır, M.Şakir, "Sinop'ta Selçuklular Zamanına Ait Tarihi Eserler", *TTAED*, V, İstanbul 1949, s. 119.

Resim-2: Sinop İç Kale

İç kalenin tersane bölümü Osmanlılar döneminde ceza evi olarak kullanılmıştır. Kuzey kısmında ise İç kale Camii ve askeri depo bulunmakta idi³³². Yaptığımız gözlemlerde İç kalenin şehrin içine doğru uzanan ve Lonça Kapısına ulaşan surlarında oldukça büyük kesme taşlar kullanılmıştır. İç kalenin güney surlarında da aynı taşlar kullanılmıştır. Bunlar Antikçağ dönemine ait ve iç kale inşa edilirken şehrin çeşitli yerlerinden toparlanan malzemelerdir³³³. İç kalenin Kuzey surları Akliman koyunda Sinop Kalesi'nin deniz surlarına paralel olarak ikinci bir hat oluşturur. Bu surun orta bölümünde deniz surlarına ulaşımı sağlayan yuvarlak kemerli bir geçit vardır. Bu surun inşasında da yukarıda bahsetmiş olduğumuz antik çağ malzemesi kullanılmıştır³³⁴.

Sinop Kalesinin araştırma dönemimize ait olan kısmı Candaroğulları dönemindeki tamirat bölümüdür. Yapılan bu tamiratın Candaroğlu hükümdarlarından İsfendiyar Bey tarafından gerçekleştirildiğini iç kale tamir kitabesinden anlamaktayız. Tamirat kitabesi iç kalenin kuzey ve batı kısımların birleştikleri orta burcun güneye bakan kapısının üstünde bulunmaktadır. Burçların en büyüğü olan bu burcun tamiri İsfendiyar Bey tarafından gerçekleştirilmiştir.

³³² Ülkütaşır, M. Şakir, a.g.m., aynı yer.

³³³ Esemeli, D., a.g.t., s. 51.

³³⁴ Esemeli, D., a.g.t., s. 52.

Burcun üzerindeki H.840/1434 tarihli tamirat kitabesi yerden beş metre yükseklikte ve 1 x 0,35 ebadındadır. Üç satır halinde yazılan kitabe sülüs yazısı ile yazılmıştır³³⁵.

(1) اتفق بتوفيق الله تعالى في أيام السلطان الغالب
(2) عز الدنيا و الدين السلطان اسفنديار بن بايزيد خان عمر هذا ليرج
(3) شهاب الدين ابن شاهين المملوك الطواشي سنة ثمان و ثلثين و ثمانمائة

“Allah talânın tevfiği ile bu burcun tamiri 838 yılında Bayezid Han oğlu İzzu'd-dünya ve'd-din Sultan İsfendiyar zamanında tavaşi Memlûk Şahin oğlu şhabbeddin tarafından yapıldı”³³⁶.

1. 2. Alaaddin Camisi:

Sinop il merkezinde bulunan Alaadin Camii halk arasında Büyük Cami, Cami-i Kebir, Ulu Cami gibi isimlerle anılmaktadır. Sinop şehrinin en görkemli eserlerinden birini oluşturmaktadır. Cami geniş bir avlu üzerine kurulmuştur.

Resim-1: Alaaddin Camisinin dıştan görünüşü

Avlunun genişliği 66x44 metre olup, cami bu avlunun güney kısmına 66x22 metre ölçülerinde yerleştirilmiştir³³⁷. Avlusu 12 metre yüksekliğindeki duvarlarla çevrilidir. Cami mimari olarak Selçuklu mimarisinin klasik tipolojisine uymamaktadır. Bu durum caminin kiliseden dönüştürüldüğünü düşündürse de bu doğru değildir. Beylikler dönemi mimarisi genellikle sadelik ve simetrik

³³⁵ Yücel, Y., a.g.e., s.168.

³³⁶ Behced, M., “Sinop Kitabeleri”, *TTEM Yeni Seri*, I/4 (1930) , s. 48, Yücel, Y., a.g.e., s. 168.

³³⁷ Esemeli, D., a.g.t., s. 81.

mimarisi ile dikkat çeker³³⁸. Bu benzeşmenin kaynağında bu olsa gerek. Aynı zamanda Alaadin Camiinin bir benzeri urfada bulunan Ulu Camidir. Bu cami mimarisi Artuklu sanatının uygulayıcısı olan Suriye kökenli mimarların eserlerine benzemektedir³³⁹. Nitekim Selçuklular Sinop şehrini 1214 yılında fethettiğinde, şehrin surlarının tamiri ve iç kalenin inşasını gerçekleştirmek üzere Ayas ismindeki bir Artuklu ustayı görevlendirmişti. Ayas'ın Anadolu'nun farklı yerlerinde benzer bir çok eseri meydana getirmesi Alaaddin Camisinin adı geçen bu zat tarafından yapıldığı ihtimalini güçlendirmektedir³⁴⁰. Caminin inşasına şehrin fethinin hemen müteakibinde başlanılmıştır. I.Alaadin Keykubat tarafından başlanılan inşaat 1267 yılında Selçuklu Veziri Süleyman Pervane tarafından tamamlanmıştır. Candaroğulları döneminde iki ayrı tamir geçiren Alaaddin Camii, Candaroğlu hükümdarı Bayezid Döneminde genişletilmiş, İsfendiyar Bey döneminde ise mihrap ve minberi yenilenmiştir. Her iki tamire ait kitabe halen mevcuttur³⁴¹.

Resim-2: İsfendiyar Bey Döneminde Yenilenen Minber

³³⁸ Öney, G., *Beylikler Devri Sanatı XIV-XV. Yüzyıl (1300-1453)*, TTK. Yayınları, Ankara, 1989, s. 3

³³⁹ Esmenli, D., "Sinop Alaadin Camii Ne Zaman Yapıldı ?", *9. Milletlerarası Türk Sanatları Kongresi II*, (23-27 Eylül 1991- Ankara), Ankara, 1995, s. 93-101.

³⁴⁰ Esmenli, D., a.g.b., s. 96.

³⁴¹ Yücel, Y., a.g.e., s. 162.

İbni Batuta Sinop'a geldiği zaman Alaaddin camisini gezmiş ve camiden çok etkilendiğini belirterek seyahatnamesinin Sinop bölümünde cami ile ilgili şunları yazmıştır: “Sinop’un camii en güzel mescitten biridir. Ortasında bir su havuzu bulunur. Bu havuzun fevkinde, dört ayak üzerine mebni bir kubbe mevcuttur. Her ayağın yanında rühamdan iki sütun mevzuudur. Bunların fevkinde bulunan mahfile ahşap bir merdiven ile çıkılır. Bu, Sultan Barvana İbni Sultan Alâüddin Rumi'nin eseri binası olarak, mumaileyh Cuma namazını mezkûr kubbenin üstünde edâ ederdi”³⁴².

Camide bulunan kitabelerden ilki Süleyman Pervaneye ait olan kitabedir. Bu kitabe avlunun girişinde bulunan kuzey kapısının üstünde 1x1,5 metre ebatlarındadır. Altı satır olarak yazılan kitabe Selçuklu neshi ile yazılmış olup H.666/1267 tarihlidir.

- (1) « وقال رب اوزغنى ان اشكر نعمتك التى انعمت على و على والدى و ان اعلم صالحاً ترضيه
- (2) و اد خلنى بر حمتك فى عبادك الصالحين»⁶¹⁷ خرق (؟) انحرطاً فى سلك دعوة عبدك سليمان
- (3) على نبينا و عليه الصلوات الرحمان فانك احبت دعاء و حققت فى فضلك رجاء
- (4) اللهم فلما جمعت بيننا فى الاسم الطاهر فلايفرق بيننا فى خلوص الضماير فان رحمتك
- (5) اعظم من كل مطلب و اليك متوجه عبدك الضعيف سليمان بن على بن محمد احسن الله عواقبه فى
- (6) كلمة حق ترغبه محقق فى رحمتك امله و اخلص لوجهك نيته و عمله فى شهر سنة ست و ستين و ستمايه

“Peygamberimize ve kendisine rahmet olan Allah’ın senaları olası kumlun Süleyman nebinin , “Ey Rabbim! İçimde öyle düşünceler uyandır ki, bana, anne ve babama bahşettiğin nimetler için sana hep şükreden bir kul olayım; ve hep senin hoşnut olacağın dürüst ve erdemli işler yapıyor olayım; ve beni rahmetinle, dürüst erdemli kulların arasına sok, ” dedi. Yolundaki dua dizisine katılarak sana dua ediyorum. Çünkü sen onun duasına icabet ettin ve ricasını fazlında gerçekleştirdin. Ya Rabbi! Aramızı temiz adla (Müslümanlıkla) birleştirdiğin gibi gönüllerin husûlünde ümmetçe aramızı açma. Çünkü rahmetin her istekten daha büyüktür. Rağbeti gerçek olan İslam dininde âkıbetini Allah iyi edesi zayıf kulun Muhammet oğlu Ali’nin oğlu Süleyman sana yönelmiştir.

³⁴² İbni Batuda, a.g.e., s. 235.

Arzusu rahmetindedir. Sana rahmetini ve emelini arılaştır. Bu bina 666 yılının aylarında yapıldı”³⁴³.

Alaadin Camisin Candaroğulları döneminde Candaroğlu Kötürüm Bayezid döneminde geçirdiği tamiri tarihlendiren tamir kitabesi, Kötürüm Bayezid'e aittir. Cami avlusuna açılan batı taraftaki kapısının üzerinde bulunup, yerden yüksekliği 8 metredir. 1,30 x 0,50 ebatlarında olup kalın Selçuklu neshi ile yazılmıştır. Kitabeden caminin H.787/1385 tarihinde tamir gördüğü anlaşılmaktadır. İki uzun satır olarak yazılan kitabenin mermeri üzerinde çatlaklar ve kırıklar vardır. Bunlar vaktiyle batı Kapısının hemen yakınında çıkan bir yangının sonucunda gerçekleştiği söylenmektedir. Kitabenin üstünde caminin çok daha sonrasında Osmanlı hükümdarı Abdulmecid tarafından tamir edildiğini gösteren ve tuğrasını üzerinde taşıyan bir kitabe daha mevcuttur³⁴⁴.

(1) يا مالک الملک توتی الملک من تشاء انک انت السميع العليم اللهم اغفر (؟) على توفيقک
لعمارة هذا المسجد المبارك و انا عبدک المذنب
(2) اعنى جلال الدين ابى يزيد بن عادل بك اللهم اجعل عاقبة خيراً فى سنة سبع و ثمانين
و سبعمائة .

“Ya Rab! Ey mülkün sahibi, mülkü istediğine verirsin, şüphesiz sen her şeyi gören ve bilensin. Yarabbi, bu mübarek mescidi tamir dolayısı ile tevfikini bana refik et. Bizden (duamızı) Kabul et. Ben senin günahkâr kulunum. Yani Adil Bey oğlu Celalüddin Bayezidim. Yarabbi, onun sonunu hayır et. 787 yılında (vaki oldu)“³⁴⁵.

Alaaddin Camii Candaroğulları hükümdarı İsfendiyar Bey döneminde de tamire uğramış caminin minber ve mihrabı (resim-3) yenilenmiştir. Bu değişikliği anlatan tamir kitabesi Alaaddin Camisinin içinde mihrabın tam karşısına tesadüf eden kuzeye açılan iç kapının üzerinde yer almaktadır. H.833/1429-30 tarihi ile

³⁴³ Ülkütaşır, M. Ş., “Sinop'ta Candaroğulları Dönemine Ait Tarihi Eserler”, *TTAED*, V, (1949), s. 185.

³⁴⁴ Ülkütaşır, M. Ş., a.g.m., s. 187.

³⁴⁵ Behçed, M., “Sinop Kitabeleri”, *TTEM Yeni Seri*, I/5, (1931), s. 60; Yücel, Yaşar, a.g.e., s.161-62.

tarihlenen kitabe, 0,20X0,20 ebatlarında olup girift Selçuki neshi ile yazılmıştır³⁴⁶.

- (1) عمر
- (2) هذا المنبر و المحراب و المسجد
- (3) سلطان اسفنديار بن بايزيد
- (4) ثلث و ثلاثين و ثمانمائه
- (5) سنة

“Bu minber, mihrap ve mescidi 833 yılında Bayezid oğlu Sultan İsfendiyar tamir ettirdi”³⁴⁷.

1. 3. Süleyman Pervane Medresesi:

Sinop şehir merkezinde bulunan Süleyman Pervane medresesi Alaaddin Camisinin arka kısmında bulunmaktadır. Günümüzde çeşitli el sanatı ürünlerin satış merkezi olarak kullanılan medresenin giriş kapısı (resim-3) üzerindeki kitabeden Muinüddin Pervane tarafından inşa edildiği anlaşılmaktadır. Kesme

Resim-4: Süleyman Pervane Medresesinin Giriş Kapısı

Taştan inşa edilmiş medresenin giriş kapısına bakan bölümünde genişçe bir avlusu olup avlu çevresi mermer sütunlar üzerine bina edilmiş revaklar ve

³⁴⁶ Yücel, Y., a.g.e., s. 166.

³⁴⁷ Behçet, M., a.g.m., s. 87; Ülkütaşır, M. Şakir, a.g.m., s. 187-88; Yücel, Y., a.g.e., aynı yer.

revakların içinde iki tarafa dağılmış 16 hücre bulunmaktadır³⁴⁸. Medresenin içinde avlunun tam ortasında mermerden inşa edilmiş oldukça güzel bir çeşmesi (resim-4) mevcuttur. Medresenin dıştan dışa ölçüleri 90X27,20 metredir³⁴⁹.

Resim-4: Pervane Medresesinin avlu ve iç görünümü

Medresesinin inşa kitabesi sokağa açılan giriş kapısının (resim-3) üstünde tezyin edilmiş kemer pencere görüntüsünde yerleştirilmiştir. Kısadan uzuna doğru ilerleyen yedi satırdan oluşmakta olup, diğer kitabelerde olduğu gibi Selçuklu neshi ile yazılmıştır.

- (1) بعون الله و حسن توفيقه
- (2) لما تيسر فتح مدينة سينوب حماها الله
- (3) عن البوار من ايدي الكفرة الفجار بسعي
- (4) العبد المفتقر الى عفو الله المستمسك بالعروة
- (5) الوثقى المعتصم بكلامه المتين ابي المعالي و المفاخر
- (6) سليمان ابن علي ابن محمد احسن الله لعواقبه امر بعمارة هذه
- (7) المدرسة المباركة و اتفق اتمامها في شهر سنة احدى ستين و ستمائة³⁵⁰

³⁴⁸ Ülkütaşır, M. Ş., "Sinop'ta Selçuklular Zamanına Ait Tarihi Eserler", s. 120.

³⁴⁹ Esmenli, D., a.g.t., s. 107.

³⁵⁰ Ülkütaşır, M. Şakir., a.g.m., s. 141.

“ Allah hüsnü akibete mahzar etsin. Dini mübine dört elle ve Allah kelâmına uygun hareket eden, Allah'ın affına muhtaç, sahibi mali, mefahir, Mehmet oğlu Ali'nin oğlu Süleyman'ın gayreti ile Sinop şehrinin fecir kâfirlerinden alınması işi müyesser olunca mumaileyh bu mübarek medresenin yapılmasını emretti. Buranın tamamlanması 661 yılına tesâdüf etti”³⁵¹.

1. 4. Seyyid Bilal Türbesi:

Sinop halkının büyük ihtimam gösterdiği Seyyid Bilal türbesi (Resim-6) Cezayirli Ali Paşa Camisi sol tarafında bulunur. Türbe moloz taş kullanılarak

Resim-6: Seyyid Bilal Türbesi içinden görünüşü.

yapılmış ve üzeri bir kubbe ile örtülüdür. Kitabelere göre türbe Emir Tayboğanın oğlu Beygelmiş tarafından H.679/1280 tarihinde yaptırılmıştır³⁵². Sandukanın sağ ve sol tarafında boydan boya uzanmış ikişer sadırdan oluşan kitabeler vardır. Bu kitabeler Selçuklu neshiyle yazılmış olup, 23X190 cm ebadındadırlar³⁵³.

Bu kitabelerden sağ tarafta olanı şöyledir:

³⁵¹ Ülkütaşır, M. Ş., a.g.m., s. 142.

³⁵² Başoğlu, B., a.g.e., s. 100.

³⁵³ Ülkütaşır, M. Şakir., a.g.m., s. 143-146.

(1) زيادة المرء في دنياه نقصان وربه غير محض الخير خسران
 وكل و حدان حظ لا ثبات له فان معناه في التحقيق فقدان
 (2) يا عامراً لخراب الدهر مجتهداً بالله هل لخراب العمر عمران
 دع الفؤاد عن الدنيا وزينتها فصفوها كدر والوصل هجران

“İnsanın dünyasında artırdığı eksiklikten başka bir şey değildir. Öz hayırdan gayrı, kazancıda hüsrandan ibarettir. Elde edilen her sene kökü olmayan bir tattır. Çünkü manası hakikatte yoktur. Ey çabalaya çabalaya dünya yıkıntılığını onaran, Tanrı hakkı için söyle, ömür yıkıntılığı için bayındırlık var mıdır? Dünyadan ve onun süsünden el çek. Önünde sonunda duruluğu bulanıktır; Kavuşma ise ayrılıktır”³⁵⁴.

Kitabelerden sol tarafta olanı aynı ebatlarda olup, şöyledir;

(1) اللهم اغفر لصاحب هذه التربة الامير طای بوغا بن ايلبشمش بن قچقاد بن اغلبك بن ابى بكر
 خواجه المعروف بش بك (Kırık olması hasebiyle bir kelime okunamamıştır)
 (2) امر بعمارة هذا المقام الامير بيكلمش بن المرحوم طای بوغا في تاريخ شهر رجب سنة تسع و
 سبعين و ستمائة

“Ey Tanrım! Bu türbenin sahibi Yaş Bey diye anılan Hoca Ebubekir oğlu Oğul Bey oğlu Koçkad oğlu İlbasmışın oğlu Emir Tayboğa'yı mağfiretine mahzar et. Rahmetli Tayboğa'nın oğlu Emir Biklemiş 697 yılı recep ayı tarihinde bu makamın imaratını emretti”. Demektedir. Emir Tayboğa'nın sandukasının yanında kitabesi bulunmayan iki mezar bulunmaktadır. Bu mezarlar muhtemelen Emir Tayboğa'nın yakın akrabalarına ait mezarların olduğu düşünülmektedir³⁵⁵.

1. 5. Gazi Celebi Türbesi:

Pervaneoğullarının son hükümdarı olan Gazi Çelebinin türbesi, Muinuddin Pervanenin yaptırmış olduğu Pervane Medresesinin sağ tarafında bulunmakta olup Küçük bir kapı ile medresenin içinden türbenin bulunduğu

³⁵⁴ Ülkütaşır, M. Ş., a.g.m., s. 143-146.

³⁵⁵ Ülkütaşır, M. Ş., a.g.m., s. aynı yer

küçük bahçeye geçilmektedir. Mezarın bulunduğu türbenin üstü açık olmasına rağmen duvardaki izler yapıldığı dönemde üstünün kapalı olduğuna işaret etmektedir. Gazi Çelebinin mezarı Selçuklu tarzında yapılmış mermer uzun bir sandukadan oluşmaktadır. Sandukanın baş ve ayak taşlarında Gazi Çelebi ile babasının isimleri ve ölüm tarihleri yazılmaktadır.

Sandukanın baş tarafında olan kitabe şöyledir:

(1) چلبی
(2) هذا قبر غازى
(3) طاب الله ثراه بن مسعود چلبى

“Bu kabir Mesud Çelebi oğlu Gazi Çelebinindir. Allah makamını hoş etsin”³⁵⁶

Ayak dibinde bulunan ayak taşındaki kitabe ise şöyledir:

(1) فى تاريخ سنة
(2) اثنى و عشرين وسبعمانه

“(Bu kabir) 722 tarihi içerisinde”³⁵⁷. Bu kabrin sağ ve sol taraflarında da sülüs yazısı ile yazılmış dualar mevcuttur.

Gazi Çelebinin mezarının bulunduğu sandukasının yanında bir başka mezar daha bulunmaktadır. Ancak bu mezarın kitabesi kırıldığından kime ait olduğu kesin olarak belli değildir. Ülkütaşır bu mezarın Gazi Çelebinin kızına ait olduğunu söylemektedir³⁵⁸.

1. 6. Çeçe Sultan Türbesi:

Sinop ili Gerze ilçesine bağlı Çeçe Köyü’nde bulunan bu türbenin yatırı seyyid Abdullah’ın oğlu Seyyid Muhammed’dir. Anadolu’da Hz. Muhammed’e saygıdan dolayı Muhammed isminin yerine Mehmet ismi kullanıldığından Çeçe

³⁵⁶ Tevhid, A., “Gazi Çelebi”, *TOEM*, VII, (1329), s. 422; Ülkütaşır, M. Şakir., a.g.m., s.147.

³⁵⁷ Tevhid, A., a.g.m., aynı yer

³⁵⁸ Ülkütaşır, M. Şakir., a.g.m., s. 148.

Sultan Mehmet Bey olarak bilinmektedir. Mehmet Bey Sinop merkezde bulunan ve Seyyid Bilâl türbesinde metfun olan Tayboğa'nın kardeşi olduğu muhtemeldir³⁵⁹.

Türbe binasının duvarları moloz taş ve harçtan yapılmış olup, çatısı ahşaptandır. Türbenin yapılış tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Türbenin içinde Çeçe Sultanın mezarının yanında sekizi küçük biri büyük toplam dokuz mezar daha bulunmaktadır. Bu mezarlardan sekiz küçük mezarın Çeçe sultan'ın küçük yaşta vefat eden kızlarına ait olduğu düşünülmektedir. Diğer büyük mezar da Çeçe Sultan'ın oğluna aittir³⁶⁰.

1. 7. Aslan Çeşmesi:

Aslan Çeşmesi Sinop'un Aslan (Meydankapı) mahallesinde bulunan Aslan Camiinin güneybatısında bulunmaktadır. 2,70X2,70 ebatlarında olan çeşme Sinop'ta bulunan çeşmelerin bilinenlerinin en eskisidir (resim-8).

Resim-7: Sinop Aslan Çeşmesi

Çeşme dört cepheli ve iki musluklu olarak inşa edilmiştir. Kesme taştan inşa edilen çeşme zaman içerisinde tahrip olduğundan Osmanlılar döneminde onarımdan geçirilmiştir³⁶¹. Çeşmenin üzerinde biri yapım diğeri de onarımı konu edinen iki kitabesi bulunmaktadır. Bu kitabelerden birincisi 56X42 cm ebadında olup, yapımla ilgili olan kitabedir. Selçuklu neshi ile yazılan kitabe şöyledir:

³⁵⁹ Başoğlu, B., a.g.e., s. 101.

³⁶⁰ www.kenthaber.com/karadeniz/sinop/.../cami-ve-mescitler, 28 Haziran 2009 Pazar 14:28:14

³⁶¹ Başoğlu, B., a.g.e., s. 101.

(1) بعون الله تعالى و حسن
 (2) توفيقه عمر هذا العين
 (3) العبد الفقير ابراهيم بن عثمان
 (4) بن الحسن التقليسى فى
 (5) شهر جمادى الآخر سنة ثمان و ثمانين و ستمائة

“Fakir kul Tiflisli Hasan oğlu Osman’ın oğlu İbrahim Yüce Tanrının yardımı ve tam yerinde düşen tevkifatı ile 688 yılı Cemâziyül ahır ayında bu çeşmeyi yaptırdı”³⁶².

Aslan Çeşmesinin ikinci kitabesi tamir kitabesi olup H.1157/1744 tarihlidir. Bu kitabeden anlaşıldığına göre zikredilen tarihte Çeşme onarımdan geçmiş, tamirata yaptıranın da Boyabatlı Durmuş Molla ismindeki bir zat olduğu görülmektedir³⁶³

1. 8. Yukarı Hamam:

Sinop merkezde Alaaddin Camiinin yanında bulunmaktadır. Hamama Camiye nispetle “Alaaddin Hamamı” da denilir. Moloz taştan inşa edilmiş olan hamam 16.50X20 metre ebadındadır. İki bölümden oluşan hamamın doğu kısmında kalan bölümü erkeler, batı kısmında ki bölümü de kadınlar için kullanıma açılmıştır. Hamamın inşa kitabesi olmadığından ne zaman inşa edildiği kesin olarak bilinmemektedir. Ancak hamamın Alaaddin Camisine bitişik olarak inşa edilmesi ve benzer yapı şekli Alaaddin Camisiyle hamamın aynı tarihte inşa edildiği izlenimini vermektedir³⁶⁴. Buna rağmen Gökoğlu Yukarı Hamamın Pervaneoğulları dönemine ait olduğunu ve Muinüddin Süleyman Pervane tarafından inşa ettirildiğini belirtmektedir³⁶⁵.

³⁶² Ülkütaşır, M. Ş., a.g.m., s. 148.

³⁶³ Ülkütaşır, M. Ş., a.g.m., s. 148; Gökoğlu, A., a.g.e., s. 387.

³⁶⁴ Esmenli, D., a.g.t., s. 135.

³⁶⁵ Gökoğlu, A., a.g.e., s. 387.

2. Candaroğulları Dönemine Ait Mimari Eserler:

2. 1. Saray Camisi:

Sinop'ta Tersane Çarşısı'nın arkasında bulunan bu camiye, kitabesinden öğrenildiğine göre 1374 yılında Candaroğullarından Celalettin Beyazıt Bey yaptırmıştır. Halk arasında Saray Camisi olarak tanınmaktadır (Resim-8).

Resim-8: Saray Camii

Caminin bitişiğindeki hükümet konağı veya saraydan ötürü bu ismin camiye verildiği sanılmaktadır. Cami kuzey cephesindeki giriş kapısı üzerinde 1.00x0.50 m. ölçüsünde üç satırlı nesih yazılı kitabesi bulunmaktadır. Cami kesme taştan kare planlı olup, ibadet mekânı merkezi bir kubbe ile örtülmüştür. Mihrap niş şeklinde olup, yapıldığı döneme ait bezemelerle süslenmiştir. Son zamanlarda yapılan onarımlar nedeniyle özelliğinden oldukça uzaklaşmıştır³⁶⁶. Caminin Kitabesi 50X100 ölçüsünde ve Selçuklu neshi ile yazılmıştır. Kitabe şöyledir:

- (1) انما يعمر مساجد الله من آمن بالله واليوم الآخر و اقام الصلوة و أتى الزكوة ولم يخش
الاله
(2) عمر هذا المسجد في ايام دولة السلطان جلال الدين ابي يزيد بك اعلى لواء الدين
(3) مقبلا في اواسط ذى الحجة سنة سنة و سبعين و سبعمايه

³⁶⁶ www.kenthaber.com/karadeniz/sinop/.../cami-ve-mescitler, 28 Haziran 2009 Pazar 14:28:14

”Allahın mescitlerini, ancak Allah ve ahiret gününe inanan, namazını kılan, zekâtını veren ve Allah’tan başkasından korkmayan kimseler yapar. Bu mescit, yedi yüz yetmiş altı yılı Zilhiccenin ortalarında dinin bayrağını yücelten Sultan Celalettin Bayezit Beyin zamanı devletinde yapıldı”³⁶⁷.

2. 2. İbrahim Bey Cami:

Cami Candaroğlu I. İbrahim Bey tarafından İç kalenin Kuzey-doğusunda inşa edilmiştir. H.742/1341 tarihinde inşa edilen cami dik dörtken planlı olup tamamı kesme ve moloz taşlardan inşa edilmiştir. Candaroğulları dönemine ait Sinop’ta bulunan en eski tarihli camidir. Günümüzde yıkılmış, enkaz halindeki caminin mimari anlamda herhangi bir özelliği yoktur³⁶⁸. Cami 17X15 m. genişliğinde ve 10 m. yüksekliğindedir.

Caminin kuzey tarafında bulunan kapısın her iki yanında toplam üç kitabesi bulunmaktadır. Bu Kitabelerden birinci Caminin inşa kitabesi olup Selçuki neshi ile yazılmıştır. Kitabe şöyledir:

(1) لا اله الا الله محمد رسول الله
 (2) قال النبي عليها السلام من نبى الله مسجداً
 (3) نبى الله له قصراً فى الجنة
 (4) أمر بعمارة هذا الجامع المبارك الامير الاكرم
 (5) غياث الدنيا والدين ابراهيم بن سليمان عزتصره سنة اثتى و

“Hz. Peygamber Aleyhisselâm her kim Allah Teâlâ için bir mescit yaparsa Allah’ta onun için cennette bir köşk yapar, buyurdu. Bu mübarek caminin yapılmasını Emir’ül Ekrem Gıyasüddünyaveddin Süleyman oğlu İbrahim 742 emretti. İzzetle mansur olsun”³⁶⁹.

Doğu tarafta bulunan ikinci kitabe 0.70X0.90 ebadında olup tamir kitabesidir. Selçuki neshi ile yazılmış olan Kitabe şöyledir:

(Birinci satır siliktir) (1)

³⁶⁷ Gökoğlu, A., a.g.e., s. 186; Ülkütaşır, M. Ş., a.g.m., s. 183; Behçet, M., a.g.m., s. 59.

³⁶⁸ Yücel, Y., a.g.e., s. 153.

³⁶⁹ Ülkütaşır, M. Ş., a.g.m., s. 175; Yücel, Y., a.g.e., s. aynı yer

- (2) و اشهد ان محمداً عبده ورسوله العزة الله عمر هذا المسجد ...
- (3) ...والدين ابوالفتح كيكافوس بن كيخسرو برهان امير المؤمنين فتح هذا ...
- (4) [اثنى] عشر وستمايه عمارة الابواب بتولى العبد الضعيف المحتاج الى رحمة الله تعالى اسمعيل بن يوسف

“Şahadet getirin ki Muhammed, Allah’ın Kulu ve peygamberidir. Bu mescidi halifenin mutemedi... ve’din, Ebu’l –faeth Keykavus bin Keyhüsrev yaptı. Tanrının rahmetine muhtaç bulunan Yusuf oğlu İsmail’in tevliyeti ile kapılar 612’de tamir edildi”³⁷⁰.

2. 3. Aslan Camisi:

Sinop’un kuzey kısmında Arslan mahallesindedir. 11m. uzunluğunda ve 13m. genişliğinde ebadlandırılan cami kesme taştan inşa edilmiştir. Günümüzde metruk olan caminin giriş kapısı Türk oymacılığının güzel örneklerinden birini taşımakta ve halen Ankara Etnografya müzesinde sergilenmektedir³⁷¹. Caminin kitabeleri diğer kitabelerden farklı olarak ahşap üzerine oyma ile yazılmış girift bir yazı ile yazılmıştır. Kitabelerin her ikisi de kapının kanatları üzerinde 0.50X0.30 ebatlarındadır. Kitabeler şöyledir:

قال النبي عليه السلام من بنى مسجداً لله تعالى بنى الله له قصرًا
 فى الجنة أنشأ هذا المسجد المبارك اسماعيل بن اسلوبك احسن الله عواقبه سنة اثنتين و
 خمسين و سبعمائة

Hz. Peygamber, her kim Allah Teâlâ için bir mescit yaparsa Allah da onun için cennette bir köşk yapar, buyurdu. Bu mübarek mescidi 752’de Usluoğlu İsmail yaptırdı. Allahın ihsanına nail olsun.”³⁷²

2. 4. Fatih Baba Mescidi:

Sinop il merkezinde, hükümet konağı’nın güneyinde Meydan Kapı denilen çarşıda bulunmaktadır. Mescit, kare planlı olup eni ve boyu sekiz metre ölçüsündedir. Yüksekliği ise 6 m. dir. Mescidin ön cephesi kesme taştan

³⁷⁰ Ülkütaşır, M. Şakir., a.g.m., s. aynı yer; Gökoğlu, A., a.g.e., s. 184.

³⁷¹ Yücel, Y., a.g.e., s. 154.

³⁷² Ülkütaşır, M. Şakir., a.g.m., s. 178-179; Yücel, Y., a.g.e., s. 154.

yapılmıştır³⁷³ (Resim-9). Bu mescidi Candaroğulları döneminde, H.754/1353 yılında İsmail bin Uslu Bey yaptırmıştır³⁷⁴. Mescit çeşitli dönemlerde tamir görmüştür. Mescidin doğusunda Fetih Muhammed Baba isminde bir kişinin mezarı bulunmaktadır. Mescidin ismi bu zata istinaden Fethi Baba Mescidi adını almıştır.

Resim-9: Fethi Baba Mescidinin kesme taştan inşa edilen önyüzü

Mescidin biri giriş kapısı üzerinde, diğerleri de bu kapının doğu ve batısında olmak üzere üç kitabesi bulunmaktadır. Bunlardan biri dışındaki kitabeler çeşitli etkenlerden zarar görmüş ve okunamayacak duruma gelmiştir. Giriş kapısının doğusundaki 0.20x0.50 m. ölçüsünde dört satırlık girift bir nesih yazı ile yazılmış kitabe şöyledir:

(1) قال الله تعالى و ان المساجد لله فلا تدعوا
 (2) مع الله احدا انشأ هذا
 (3) المسجد المبارك العبد المفتقر اسمعيل
 (4) بن اسلوبك لخير الله عواقبه سنة اربعين وخمسين و سبعمائة

³⁷³ Ülkütaşır, M. Şakir., a.g.m., s.179.

³⁷⁴ Yaşar yücel caminin inşa tarihini farklı olarak H. 740 olarak vermektedir (Yücel, Y., a.g.e., s. 153)

“Şüphesiz mescitler (ibadât) Allah içindir. Allah'tan başkasını çağırmayın. Bu mübarek mescidi, yedi yüz elli dört tarihinde (Allah'ına muhtaç bir kul olan) İsmail oğlu Uslu Bey yaptı. Allah akıbetini hayır eylesin”³⁷⁵.

Üzeri yakın tarihlerde yapılan onarım sırasında kurşun çatı ile örtülmüştür. Orijinal üst örtünün nasıl olduğu bilinmemekle birlikte, tromp kubbeli olduğu sanılmaktadır. Bugünkü durumunda cephe taşları da değiştirilmiş ve buraya yuvarlak kemerli pencereler açılmıştır. Mimari yönden özelliğini büyük ölçüde yitirmiştir³⁷⁶.

2. 5. Kadı Mescidi:

Sinop il merkezi, Tuzcular Caddesi'nde bulunan Kadı Mescidi, kitabesinden öğrenildiğine göre H.766/1364 yılında yaptırılmıştır. Halk arasında Kadı Mescidi olarak bilinen Mescidin kitabesi kırık olduğundan dolayı kim tarafından yapıldığı kesin olarak bilinmemektedir³⁷⁷. Giriş kapısı üzerindeki kitabesi 1X0.30 ebatlarında olup, Selçuklu neshi ile iki satırlık bir yazı içermektedir. Kitabe şöyledir:

(1) و ان المساجد لله فلا تدعوا مع الله احدا انشاء هذا المسجد
(2) الله في سنة محرم سنة ستين و سبعمائه (siliktir)

“Şüphesiz mescitler Allah içindir. Allah'tan başkasını çağırmayın. Bu mescidi...766 yılının Muharreminde yaptırdı”³⁷⁸.

Bu kitabeden de anlaşılacağı gibi mescidin banisinin kim olduğu okunamamıştır. Mescit kesme taş ve moloz taştan, 7.75x7.75 m. ölçüsünde kare planlıdır. Uzun süre harap bir durumda olan mescit, 1940'lı yıllarda onarılmıştır. Mescidin batısında Sarımüddin Alp Saru isimli bir kişinin mezarı bulunmaktadır. Büyük olasılıkla da bu mezarda gömülü olan Sarımüddin Alp Saru'nun mescidin banisi olduğu sanılmaktadır. Sarımüddin Alp Saru'nun

³⁷⁵ Ülkütaşır, M. Ş., a.g.m., s. 180; Behçet, M., a.g.m., s. 57.

³⁷⁶ www.kenthaber.com/karadeniz/sinop/.../cami-ve-mescitler, 28 Haziran 2009 Pazar 14:28:14

³⁷⁷ Yücel, Y., a.g.e., s. 157.

³⁷⁸ Ülkütaşır, M. Ş., a.g.m., s. 181; Yücel, Y., a.g.e., s. 157.

mezarında bulunan kitabe 50X50 ebadında olup Selçuki neshi ile yazılmıştır. Kitabe şöyledir:

(1) هذه القبر المرحوم
 (2) المغفور صارم الدين
 (3) البسارو طاب
 (4) الله ثراه وجعل الجنة
 (5) مثواه

“ Burası Hakkın Rahmet ve mağfiretine nail olan Sarimüddin Alp Saru'nun mezarıdır. Allah toprağını hoş, makamını cennet etsin”³⁷⁹.

2. 6. Hatunlar Türbesi:

Sinop'ta Seyyid Bilal Camisi'nin Kuzey-batı tarafında bulunan türbenin kim tarafından ve kaç tarihinde yapıldığına dair kesin bir bilgi yoktur³⁸⁰. Türbe 5 m genişliğinde 6.30 m uzunluğundadır. İnşa kitabesi mevcut olmayan türbenin içinde iki mezar vardır. Sandukaların Celalüddin Bayezit'in oğlu İskender Bey'in eşi ile İskender Bey'in kızı Ture Hatun'a ait oldukları sanılmaktadır. Ancak sandukaların baş taşları kısmen kırık olduğundan sülüs yazılı kitabenin bazı satırlar okunamamıştır. Bunların üzerindeki tarihlere dayanılarak türbenin 1424 yılında yapıldığı anlaşılmaktadır³⁸¹.

2. 7. Sultan Hatun Türbesi:

Sinop il merkezinde, Hükümet Konağı'nın arkasında bulunan bu türbe halk arasında Aynalı Kadın Türbesi olarak da tanınmaktadır. Vakıf kayıtlarına göre ise, Sultan Hatun Türbesi olarak kaydedilmiştir. Türbenin giriş kapısı üzerindeki kitabede Orhan Bey'in oğlu Süleyman Paşa'nın kızı Sultan Hatun

³⁷⁹ Ülkütaşır, M. Şakir, “ Sinop Kitabelerinde Basılı Olmayan Birkaç Metin” *TTAED*, I, (1933), s. 159.

³⁸⁰ Yücel, Y., a.g.e., s. 170.

³⁸¹ www.kenthaber.com/karadeniz/sinop/.../cami-ve-mescitler, 28 Haziran 2009 Pazar 14:28:14

için 1391 yılında yaptırıldığı yazılıdır. Türbe kesme taştan 8.50x8.50 m. ölçüsünde kare planlı olup, üzeri ahşap kırma çatı ile örtülüdür. Yüksekliği 4 m.dir³⁸². Türbe kapısı doğu kenarında olup mihrap tarafında da bir pencere bulunmaktadır. Türbe içerisinde iki taş sanduka bulunmaktadır. Ancak bu sandukaların kitabeleri kırıldığından sandukaların kime ait oldukları da kesinlik kazanamamıştır. Türbenin tam kapısının üzerinde 0.72X40 cm. ebatlarında kalın ve girift yazı ile yazılmış kitabesi mevcuttur. Kitabe şöyledir:

(1) بنيت هذه المقبرة المخدرة لسلطان خاتون

(2) بنت سليمان پاشا بن اورخانبك طيب الله

(3) تراها في رمضان عام سبع و تسعين و سبعمائة

“ Bu makber Orhan Bey oğlu Süleyman Paşa'nın kızı sahibe-i İsmet Sultan Hatun için yedi yüz doksan yedi yılı Ramazanında bina oldu.”³⁸³

2. 8. İsfendiyaroğulları Türbesi:

Sinop il merkezinde, Alâaddin Camii avlusunun kuzeyinde bulunan türbenin ön yüzü kesme taştan diğer duvarları ise moloz taştan inşa edilmiştir. Türbe 6.25X8.20 ebatlarında inşa edilmiş olup yüksekliği 10 m.dir³⁸⁴. Türbenin üzerinde yapım kitabesi bulunmamaktadır. Yalnızca giriş kapısı üzerinde sülüs yazı ile yazılmış 85X24 cm. ebadında Kur'an-ı Kerimden Ankebut süresinin 57. ayetinin yazılı olduğu bir kitabesi vardır³⁸⁵. Kitabe Şöyledir:

(1) كل نفس ذائقة الموت

(2) ثم اليها ترجعون

“Her nefis ölümü tadacaktır, sonra bize geri döndürüleceksiniz”³⁸⁶.

³⁸² Esemeli, D., a.g.t., s. 124.

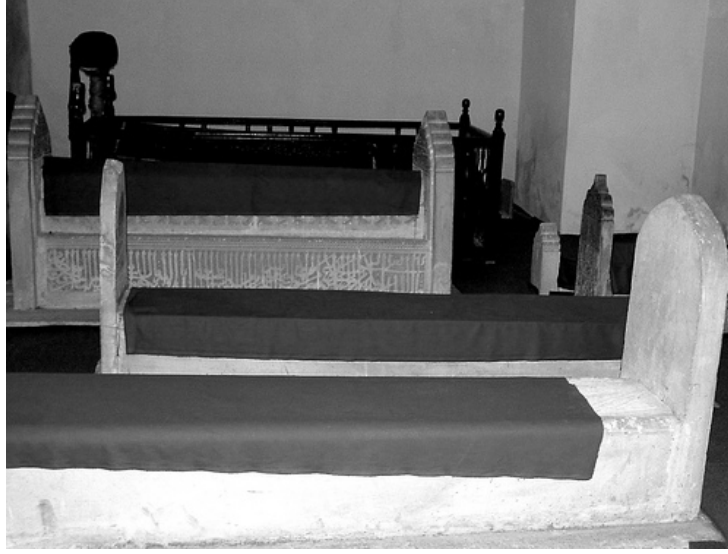
³⁸³ Ülkütaşır, M. Şakir., a.g.m., s. 158; Yücel, Y., a.g.e., s. 163.

³⁸⁴ Esemeli, D., a.g.t., s. 116.

³⁸⁵ Gökoğlu, A., a.g.e., s. 308.

³⁸⁶ Kur'an-ı Kerim, Ankebut Süresi, 57. Ayet

Türbe içerisinde toplam on bir sanduka bulunmakta olup bu sandukaların sekiz tanesi mermer, ikisi taş ve biride ahşaptan yapılmıştır. (Resim-10)

Resim-10: İsfendiyaroğulları Türbesinden İç Görünümü

Türbede bulunan sandukalardan ahşaptan yapılmış olanı ile üç mermer sandukanın kitabeleri mevcut değildir. Tek parça taştan yapılmış olan ve küçük bir çocuğa ait olduğu sandukanın küçüklüğünden anlaşılan mezarında kitabesi mevcut değildir. Dolayısı ile kitabesi olan ve kime ait olduğu belli olan altı sanduka bulunmaktadır. Bu sandukalar üzerinde Arapça ve Farsça beyitler, Kuran ayetleri ve isimlerin yazılı olduğu kitabeler mevcuttur. Giriş kısmından itibaren sıralandığında ilk sanduka II. İbrahim Beyin annesinin sandukasıdır. Sandukanın baş şahide sininin dış yüzünde:

- 1- انتقلت من دارالفناء الى دارالبقاء
- 2- المرحومة المغفورة المستورة
- 3- ام الامير الكبير ابراهيم بك
- 4- توكلت على خالتي

“Ulu emir İbrahim Bey’in annesi, sahibi-i feth merhume ve mağfire (hatun)”. Yazılmaktadır. Ayak şahide sininin dış yüzünde de:

- 1- يوم السبت من عشرين شهر ربيع الأول في
- 2- سنة تسع واربعين وثمانمائة

“ 849 yılı Rabiulevvel ayının yirminci Cumartesi günü fani dünyadan ebediyet alemine göçtü” yazılmaktadır³⁸⁷.

İkinci sırada bulunan sanduka Candar oğlu II. İbrahim Bey'in mezarıdır. Baş şahide sinin dış yüzünde:

- 1- انتقل من دارالدنية الفانية
- 2- الى دارالسنية الباقية المرحوم
- 3- المغفور السعيد الشهيد الواصل الى
- 4- رحمة ربه الملك القدير الغفار
- 5- السلطان ابراهيم بن سلطان اسفنديار

“ Merhum, mağfur, sait, şedit, kadir ve gaffar olan Allah'ın rahmetine ulaşıcı Sultan İsfendiyar oğlu İbrahim” ibareleri yazılıdır. Ayak şahide sinin iç yüzünde:

- نور قبره وجعل الجنة مقامه
في اواخر محرم الحرام سنة سبع واربعين وثمانمئة من هجرة النبوية

“Hicret-i nebeviyyenin 847 yılı Muharreminin sonlarında, aşağı fanilik diyarından (dünyadan) yüksek beka ülkesine göçtü. Kabirleri nurlansın ve makamları cennet olsun” ibaresi yazılmaktadır³⁸⁸.

Üçüncü sırada bulunan sanduka İsfendiyar Bey'in kızı Said Baht Hatun'a ait mezardır. Sandukanın baş tarafında bulunan şahide sinin dış yüzünde:

- 1- انتقلت من دارالدنية الفانية
- 2- الى دار السنية الباقية المرحومة
- 3- المغفورة الشهيدة السعيدة الواصلة
- 4- الى رحمة الرب القدير الغفار
- 5- سعيدة بنت خاتون بنت السلطان اسفنديار

³⁸⁷ Ülkütaşır, M. Ş., a.g.m., s.166-167; Yücel, Y., a.g.e., s. 172; Gökoğlu, A., a.g.e., s. 309.

³⁸⁸ Ülkütaşır, M. Ş., a.g.m., s.165; Yücel, Y., a.g.e., s. aynı yer; Gökoğlu, A., a.g.e., s. aynı yer

“Merhume, mağfura, şehide, saide, kadir ve gaffar olan Allah'ın rahmetine ulaşıcı Sultan İsfendiyar kızı Said Baht Hatun fani dünyadan beka ülkesini intikal etti” diye yazılıdır. Ayak Şahide sinin iç yüzünde ise:

- 1- نورالله قبرها وجعل الجنة مقامها
- 2- عمت ميامنه اوائل شهر محرم الحرام
- 3- على جميع الايام سنة من شهور اربع وستين وثمانمائة
- 4- من الهجرة النبوية عليه افضل الصلوات واكمل التحيات

“Allah kabrini nurlandırısın ve makamını cennet eylesin. Uğurları yayılsın. 864 Muharrem ayının başlarında (vefat etmiştir)”³⁸⁹.

Dördüncü sırada bulunan Sanduka İsfendiyar Bey'in mezarıdır. Mezarın baş kısmında bulunan şahide sinde şunlar yazmaktadır;

- 1- نقل من دارالفنا الى دارالبقا
- 2- المرحوم المغفور السعيد الشهيد
- 3- المولى المعظم والمخدوم الاعظم الاعدل الاعلم
- 4- السلطان اسفنديار خان بن بايزيد
- 5- نورالله تعالى غيرهما الى يوم الحساب آمين

“Merhum, mağfur, said ve şehid yüce hükümdar, en ulu mahdum, en adil ve en âlim Bayezid oğlu Sultan İsfendiyar Han, fanilik diyarından bakilik âlemine göçtü” diye yazılmaktadır. Ayak şahidesinin dış yüzünde ise ;

- 1- ليلة في الجمعة وتامية العشرين
- 2- من شهر رمضان المبارك
- 3- سنة ثلث واربعين وثمانمائة

³⁸⁹ Hilmi, H., a.g.e., s. 37; Ülkütaşır, M. Ş., a.g.m., s. 167-168; Yücel, Y., a.g.e., s. 178; Gökoğlu, A., a.g.e., s. 310- 311.

“843 yılı mübarek Ramazan ayının 22. Cuma günü (vefat etti)”, diye yazılmaktadır³⁹⁰.

5. ve 6. sandukanın kitabeleri olmadığından dolayı yukarıda da ifa ettiğimiz üzere kime ait oldukları belli değildir.

Yedinci sırada bulunan sanduka İsmail Bey’in oğlu Yahya Bey’e aittir. Sandukanın baş şahidesinin dış yüzünde:

- 1- نقل من دارالفناء الى دارالبقاء
- 2- المرحوم المغفور المعصوم المحتاج الى
- 3- رحمة ربه المنان يحيى بك بن سلطان اسمعيل

“Merhum, mağfur, masum, mennan olan Allah’ın rahmetine muhtaç Sultan İsmail Han oğlu Yahya Bey fanilik diyarından bakilik alemine naklolundu” diye yazmaktadır. Ayak şahide sinin dış yüzünde ise:

- نورالله قبره وجعل الجنة مقامه
- في اوائل شهر ذى الحجة عمت ميامنه
- سنة اربع وستين وثمانمئة من الهجرة النبوية

“Allah kabrini nurlandırısın ve makamını cennet kılsın, uğurları yayılsın, 864 yılı Zilhicce ayı başlarında (vefat etti)”, diye yazılmaktadır³⁹¹.

Sekizinci sandukanın kitabesi olmadığından yukarıda belirttiğimiz üzere kime ait olduğu bilinmemektedir.

Dokuzuncu sanduka Candaroğlu hükümdarlarından Kötürüm Bayezid Han’a ait mezardır. Sandukanın baş şahidesinin iç yüzünde:

- 1- توفي المرحوم
- 2- المغفور بايزيد بن عادل بك طاب ثراها

³⁹⁰ Hilmi, H., a.g.e., s. 38; Ülkütaşır, M. Ş., a.g.m., s. 163-164; Yücel, Y., a.g.e., s. 169; Gökoğlu, A., a.g.e., s. 311- 312.

³⁹¹ Hilmi, H., a.g.e., s. 39; Ülkütaşır, M. Ş., a.g.m., s.168-169; Yücel, Y., a.g.e., s. 179; Gökoğlu, A., a.g.e., s. 313- 314.

“Merhum ve mağfur Âdil Bey oğlu Bayezid, toprağı pak ve hoş olsun” diye yazmaktadır. Ayak şahidesinin iç yüzünde ise:

1 - فی تاریخ
2 - سنة سبع وثمانین و سبعمائة

“787 yılında (öldü) “ diye yazmaktadır³⁹².

10. sanduka yukarıda belirttiğimiz üzere tek parça taştan yapılmış olup kitabesi olmadığından kime ait olduğu belli değildir. 11. mezarda ahşaptan yapılmış olup kitabsizdir. Bundan dolayı bu mezarın da kime ait olduğu kesin olarak belirlenememiştir³⁹³.

2. 9. Devlet Hatun Türbesi:

Devlet Hatun Türbesi Sinop'un batısında on beş dakikalık bir mesafede olan Gelinçik köyünde bulunmaktadır. Türbe'nin bir mimari özelliği yoktur. Bir bahçe içerisinde moloz taşlardan örülmüş bir mezardır. Mezarın baş şahidesinin iç yüzünde:

انتقلت المرحومة المغفورة السعيدة
من دارالفناء الى رحمة الله تعالى

“Merhume, meğrure ve saide dünyadan göçüp Allah'ın rahmetine kavuştu” diye yazılmaktadır. Ayak şahidesinin iç tarafında ise birinci satır silinmiş olup ikinci satırında:

ان دولت خاتون تاریخ ثلث وستين ثمانمائة

“Devlet Hatun 863 tarihinde (vefat etti)” diye yazılmaktadır³⁹⁴.

³⁹² Hilmi, H., a.g.e., s. 40; Ülkütaşır, M. Ş., a.g.m., s.162; Yücel, Y., a.g.e., s. 162; Gökoğlu, A., a.g.e., s. 312- 313.

³⁹³ Hüseyin Hilmi bu mezarın İbrahim bin Süleyman Paşa'ya ait olduğunu söylemektedir. (Hilmi, H., a.g.e., s. 40- 41)

³⁹⁴ Ülkütaşır, M. Ş., a.g.m., s. 174; Yücel, Y., a.g.e., s. 178.

2. 10. Ulubey Çeşmesi:

Sinop Cami-i Kebir (Müftü) Mahallesi'nde Ulu Bey Mescidi'nin doğusunda bulunmaktadır. Çeşmenin batıya bakan yüzünde bulunan kitabesinden bu çeşmenin Gündüz Oğlu Ulu Bey tarafından H.760/1358 yılında yaptırılmıştır. Çeşmenin kitabesi 0.50X0.70 cm. ebadında olup dört satırlı girift sülüs yazı ile yazılmıştır. Kitabe Şöyledir:

- 1- قال الله تعالى يا ايها الذين آمنوا اذكروا الله ذكراً كثيراً
- 2- وقال الله تعالى ومن اظلم ممن منع مساجد الله ان يذكر فيها اسمه
- 3- عمر هذا العين المبارك سيد الامراء والاكابرو زعيم
- 4- العساكر اولو بك من كندوز ادام الله اقباله سنة ستين وسبعائة

"Allah'ı Teâla buyurdu ki; Ey İman edenler Allah'ı çokça zikredin. Ve yine Allah buyurdu ki Allah'ın mescidlerinde Allah'ın adının zikredilmesini yasaklayandan daha zalim kim olabilir! Bu mübarek çeşmeyi 760 (1368) senesinde beylerin, büyüklerin askerlerin ulusu, sahib-i zeamet Gündüzoğlu Ulu Bey yaptırdı. Allah ikbalde daim etsin."³⁹⁵

Ulu Bey Çeşmesi şekil itibarıyla Aslan Çeşmesine benzemektedir. Kesme taştan inşa edilen çeşme 4.20x3.20 m. ölçüsündedir³⁹⁶.

2. 11. Şehabeddin Ağa Çeşmesi:

Sinop merkezde aşağı hamamın hemen arkasında bulunan çeşme 2X2.70cm. Ölçüsünde inşa edilmiştir(Resim-11). Çeşme kesme taştan inşa edilmiş olup, ön yüzünde bir kemer içerisine alınmış tek musluktan oluşmaktadır.

³⁹⁵ Yücel, Y., a.g.e., s. 178.

³⁹⁶ www.kenthaber.com/karadeniz/sinop/.../cami-ve-mescitler, 28 Haziran 2009 Pazar 14:28:14

Resim-11: Şahabeddin Ağa Çeşmesi:

Çeşmenin kitabesi kemerin iç kısmında musluğun hemen yukarısında bulunan bölümde 0.46 cm. kutruna bir daireden oluşmaktadır. Kitabe girift Selçuki neshi ile yazılmış olup, beş satırdan oluşmaktadır. Kitabe şöyledir:

- 1 - امر بعمارة هذه السقاية
- 2 - المباركة و... استخراج مائها
- 3 - العلب ... شهاب الدين المملوك
- 4 - تقبل الله تعالى منه ورضى عنه في شهر شعبان
- 5 - سنة ثلاث وثلثين وثمانمائة

“ Bu mübarek çeşmenin yapılmasını ve tatlı suyunun çıkarılmasını 833 yılı Şabanında Şehabüddin Memlük emretti. Allah kabul etsin ve ondan razı olsun”³⁹⁷ demektedir.

³⁹⁷ Yücel, Y., a.g.e., s. 178; Ülkütaşır, M. Ş., “Sinop Kitabelerinde Basılı Olmayan Birkaç Metin”, *TTAED*, I, (1933), s. 159.

2. 12. İsmail Bey (Demirli)Çeşmesi:

İsmail Bey Çeşmesi Sinop'un kuzeyinde bulunan Demirli Mescid mahallesindedir. Elips şeklindeki kitabesinden çeşmenin H.853/1449 tarihinde Candar-oğlu İsmail Bey tarafından yaptırılmıştır³⁹⁸. Çeşme kesme taştan 2x2.50 m. ölçüsündedir. Yuvarlak kemerli çeşmenin ayna taşı içerisinde elips şeklinde kitabe, onun altına da musluk ve yalak eklenmiştir. Çeşmenin bütünü dikdörtgen kabartma bir kuşakla çevrelenmiştir³⁹⁹.

Çeşmenin kitabesi 0.50X0.45 cm. ebadında olup, 6 satır Selçukî neshi ile yazılmıştır. Kitabe şöyledir:

- 1 - امر
- 2 - ببناء هذه العين
- 3 - المباركة السلطان اسماعيل بن
- 4 - ابراهيم طاب ثراه ادام الله دولته
- 5 - في شهر جمادى الاولى سنة
- 6 - ثلث وخمسين وثمانمائة

"Bu mübarek çeşmenin yapılmasını 853 yılı Cemaziyevvelinde İbrahim (Allah makamını hoş etsin) oğlu Sultan İsmail (Allah devletini daim kılsın) emretti."⁴⁰⁰

İsmail Bey Çeşmesi 1946 yılındaki yangında önemli ölçüde zarar görmüştür. Yangın sonrasında çeşmenin sadece ayna taşı ile çevresinde bulunan silmeler kalmıştır⁴⁰¹.

2. 13. Aşağı Hamam (Tuzcular Hamamı):

Cami-i Kebir Mahallesi, Tuzcular caddesinde bulunan hamam Osmanlı karakterindedir. Hamamın kitabesinin olmayışı inşa tarihi hakkında kesin bir bilgi edinilmesini güçleştirmektedir. Araştırmacılar inşa tarihi ile ilgili farklı bilgiler

³⁹⁸ Yücel, Y., a.g.e., s. 174; Gökoğlu, A., a.g.e., s. 389.

³⁹⁹ www.kenthaber.com/karadeniz/sinop/.../cami-ve-mescitler, 28 Haziran 2009 Pazar 14:28:14

⁴⁰⁰ Yücel, Y., a.g.e., s. aynı yer; Gökoğlu, A., a.g.e., s. aynı yer; Hilmi, H., a.g.e., s. 62.

⁴⁰¹ Gökoğlu, A., a.g.e., aynı yer

vermektedir. Ahmet Gökoğlu Paflagonya adlı eserde hamamın Seyyid Bilâl tarafından yaptırıldığını belirtmektedir⁴⁰².

Kuzey-güney konumlu olan yapının soyunmalık ve külhan bölümleri bir eksen üzerinde uzanır. Moloz taştan inşa edilmiş olan cephelerde örtü sisteminin tonoz ve kubbeleri fark edilir. Güney cephesinin sağ köşesinden 1986 yılında tamir edilen çift katlı camekân bölümüne geçilir. Bu mekân söz konusu tamirattan önce tek katlı idi. Yalnız giriş üstünde bir sıra soyunma hücrelerinden oluşur. Bir asma katı bulunmakta idi. Günümüzde betonarme olarak yenilenen bu mekân eski karakterinin tamamen kaybetmiş ve mekânın aydınlık olabilmesi için ahşap bir fener çatıya eklenmiştir. Hamamın sıcaklık mekânıyla soyunmalık arasında, kuzey-güney yönünde uzayan dikdörtgen bir ılıklik mekânı ve bunun ucunda bölmeyle ayrılmış tuvalet mekânı bulunmaktadır. Mekânların örtüsü yayvan beşik tonoz üzerine kubbeciklidir. ılıklik bölümünde iki küçük kubbecik, tuvaletin kare mekânında da bir kubbe bu bölümü kapatır. Merkezleşme ve eksen fikri, soyunmalık mekânının ortasındaki sekizgen şadırvan havuz ve sıcaklık ortasındaki sekizgen göbek taşı ile kuvvetlendirilmiştir⁴⁰³.

2.14. Yalı / Varoş Hamamı:

Sinop'un doğusunda, günümüz sahil yolu yönünde bulunan hamam oldukça harap bir durumdadır. Kitabesi bulunmayan hamamın vakfiyesi İsfendiyaroğlu II. İbrahim Bey adına düzenlenmiştir. Bu vakfiyeden hamamın Candar-oğulları döneminde yapıldığı anlaşılmaktadır. Hamamın dış duvarları kesme taştan, iç duvarlar ise tuğla ve moloz taştan inşa edilmiştir⁴⁰⁴.

⁴⁰² Gökoğlu , A., a.g.e., s. 379.

⁴⁰³ www.kenthaber.com/karadeniz/sinop/.../cami-ve-mescitler, 28 Haziran 2009 Pazar 14:28:14

⁴⁰⁴ Gökoğlu , A., a.g.e., s. 379; www.kenthaber.com/karadeniz/sinop/.../cami-ve-mescitler, 28 Haziran 2009 Pazar 14:28:14

SONUÇ

13 ve 15. yüzyıllar arasında siyasi, sosyal, iktisadi ve mimari özellikleri ile ele alıp incelemeye çalıştığımız Sinop şehrinin önemi, taşımış olduğu stratejik ve coğrafi özelliklerinin bir hâsılı olarak inkişaf ettiğini söylemek her halde yanlış olmaz. Sahip olduğu doğal limanları ve muhkem coğrafyası ile araştırma dönemimiz öncesine ait bilinen 3500 yıllık tarihi geçmişinde, şehrin farklı toplulukların hâkimiyet mücadelesine tanıklık etmesini sağlamıştır.

Sinop, Türk hâkimiyetiyle tanışmasından sonra Selçuklu askeri ve ekonomik sistemi içerisinde de önemini artırarak devam ettirmiştir. Selçuklu dönemi Anadolu'sunun üretim-dağıtım sisteminin dışa açılan aktarım merkezlerinden biri olan Sinop, aynı zamanda Selçuklu devletinin Karadeniz'e açılan ilk kapısı ve ana ticaret limanıdır. Selçuklularının Karadeniz ticaretinde İtalya'nın kolonici devletleri ile Pontus Rum Krallığının yanında üçüncü bir taraf olarak ortaya çıkışı, Sinop' un alınması ile mümkün olmuştur. Kale-kent özelliği taşıyan şehir, Selçuklular ve Beylikler döneminde Güney Rusya steplerinden gelen başta kürk ve köle olmak üzere değişik ticari emtianın Anadolu'ya girişini sağlayan deniz ticaret yollarının, kara ticaret yolları ile buluşmasını temin etmesi yönü ile de ayrıca ehemmiyet taşımaktadır.

Sinop'un Anadolu Türk tarihindeki önemi sadece ticari boyutu ile değil aynı zamanda askeri bir üs olma özelliği ile de ön plana çıkar. Ele alıp incelediğimiz İslam kaynaklarında şehir, inanmayanlara karşı bir cihad ve mükemmel bir sınır şehri olarak anlatılır. Doğrusu da budur. Çünkü Suğdak seferinde ve sonrasında Kırım ve Dopruca'ya yapılan seferlerde şehir, askeri üs olarak kullanılmıştır. Özellikle Pervaneoğullarının son hükümdarı olan Gazi Celebi ve sonrasında Candaroğulları döneminde Venedik ve Cenevizlilere karşı verilen mücadelelerde merkez yine Sinop'tur. Bu mücadeleler her ne kadar Karadeniz'de ticari üstünlüğü elde etme mücadelesi gibi görünse de, temelde cihad anlayışının varlığını ifade etmemek yanlış olur. Sinop'un meşhurlarından olan din alimi Sarı Saltuk'un bu minvalde ki mücadeleleri iddiamıza doğrular niteliktedir. Sinop askeri niteliğini sadece muhkem coğrafyasına ve korunaklı

limanlarına değil, aynı zamanda sahip olduğu tersanesine de borçludur. Dönemin şartları içerisinde Anadolu'da bulunan ve Türklere ait az sayıdaki tersanelerden biri de Sinop tersanesidir. Tersanenin gemi yapımı için ihtiyaç duyduğu keresteyi çok yakınında bulunan küre dağlarındaki iyi cins ağaçlardan kolaylıkla temin ediyor olması, şehrin hem ekonomik hem de askeri gücüne önemli oranda destek sağlamaktaydı.

Beylikler döneminde Sinop şehri, Karadeniz ticaretinde üstünlük mücadelesi veren Ceneviz, Venedik ve Pontus Rum Krallığına karşı Türk kimliğinin önemli direnç noktalarından birini oluşturmuştur. Savaş yolu ile kenti ele geçiremeyeceklerini anlayan mezkûr güçler, bahsi gecen yüzyıllar içerisinde kent yöneticileri ile iyi ilişkiler kurarak rakiplerine karşı üstünlük sağlamanın yollarını aramışlarsa da bunda pek başarılı oldukları söylenemez.

Anadolu Selçuklu Devletinin muktedir yöneticilerinden Müinuddin Pervanenin temliki olan Sinop Şehri, Pervaneoğulları döneminde Anadolu Selçuklu Devletine bağlı olarak varlığını devam ettirmiştir. Anadolu'daki Moğol hâkimiyeti döneminde, bağlı buldukları Selçuklular gibi Moğollara vergi vererek varlıklarını sürdürebilmişlerdir. 14. yüzyılın başlarında siyasi bir güç olarak ortaya çıkan Osmanlı Devleti ile ilişkiler karşılıklı menfaat üzerine tesis edilmiştir. Ancak bu durum zaman zaman inkıtaa uğramıştır. Özellikle Yıldırım Bayezid'in Anadolu'da ki siyasi birliği oluşturma sürecinde Beyliklerine son verilen Anadolu Beylerinin, Sinop'ta Candaroğullarına sığınmaları, Sinop hâkimlerinin gücünü göstermesi açısından önemlidir. Ankara Savaşı sonrasında Osmanlı'nın siyasi baskısından belli oranda kurtulmuş olan Candaroğulları, bu tarihten sonra denge politikası oluşturmaya daha fazla önem göstermiştir. Bu politikalarını hanedanlıkla kız alış veriş yapma sureti ile güçlendirmeye çalışan Candaroğulları Beyliği varlıklarını Fatih Sultan Mehmet dönemine kadar devam ettirmeyi başarmışlardır. Ancak Fatih'in Anadolu'daki siyasi birliği tesis etme ve Trabzon Rum Devletine son vererek Bizans'ın kalıntılarını ortadan kaldırma arzusu karşısında fazla direnememişlerdir. Böylece Sinop Şehri, kimliğini değiştirmeden üç kıtaya hâkimiyet tesis etmiş dünya devleti bir siyasi otoritenin

önemli bir merkezi olarak varlığını devam ettirmiştir. Şehir, Osmanlı hâkimiyeti döneminde de Karadeniz hâkimiyetinin tesisi sürecinde donanma merkezi olarak tarihi işlevini sürdürmüştür.

Sinop'un kültürel dokusu farklı millet ve kültürlerin oluşturduğu bir mozaik olarak tezahür etmiştir. Aslında şehir, batı kültürü ile doğu kültürünün iç içe geçtiği bir buluşma merkezi olmuştur. Bir taraftan Yunan kavimlerine ait izleri taşıırken, öte yandan bir dönem başkentliğini yaptığı Pers kökenli Pontus Krallığının izlerini de görmek mümkündür. Bu kültürel mozaik içinde Romalıları, İtalya'nın kolonici devletlerini ve bunların üzerinde yükselen Türk kültürünün baskın gücünü görebilirsiniz. Bu mozaik yapı şehrin kültürel dokusunda olduğu gibi demografik yapısında da kendisini göstermiştir. Uluslar arası ticarete açık merkezlerinin homojen yapısı ve buna bağlı kültürel zenginliği Sinop'ta da geçerliliğini korumuştur. Ancak bu durum hiçbir zaman Türk varlığının dominant yapısını değiştirememiştir. Şehirde yapılan ve çalışmamızda da yer verdiğimiz, 15. yüzyıla ait tahrir defterlerinden bu durum rahatlıkla gözlenebilmektedir.

Sinop, tarihi mimari açısından oldukça zengindir. Bu mimari zenginlik içerisinde günümüze ulaşabilen eserlerin önemli bir kısmı, sekiz yüz yıla yakın bir süre şehirde varlığını devam ettiren Türk varlığının ürünüdür. Bunun yanında Sinop kalesi gibi 4 bin yıllık bir geçmişin ispatı olan birçok eseri de içinde barındırmakta ve muhafaza etmektedir. Özellikle şehirde bulunan Arkeoloji müzesi bu değerlerin yaşatılması açısından önemli bir işlevi yerine getirmektedir. Sinop Şehri, bu yönü ile milletçe sahip olduğumuzengin hoş görünün ve kültürel değerlere duyduğumuz saygının bir ispatı olarak ortaya çıkmaktadır.

KAYNAKLAR

Akdağ, M., Türkiye'nin İktisadi ve İçtimai Tarihi I (1243-1453), Cem Yayınevi, İstanbul, 1995

Aka, İ., Timur ve Devleti, TTK. Yayınları, Ankara, 1991

Alderson, A. D., Osmanlı Hanedanının Yapısı, İz Yayınları, İstanbul, 1988

Anna Kommena, Aleksiad (Anadolu ve Balkan Yarımadası'nda İmparator Alexios Komnenos Devri) Malazgirt Sonrası, çev. Bilge Umar, İnkılâp Kitapevi, İstanbul, 1996

Aşan, M.B., " Bazı Anadolu Türk Beyliklerinin Trabzon İle Olan İlişkileri" *Trabzon Tarihi Sempozyumu Bildirileri* (6-8 Kasım 1998-Trabzon), Trabzon Belediyesi Kültür Yayınları, Trabzon, 2000

Aziz b. Erdeşir-i Esterabadî, Bezm ü Rezm, çev. Mürsel Öztürk, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1990

Akkan, E., Sinop Yarımadasının Jeomorfolojisi, Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara, 1975

Aşık Paşaoğlu Tarihi, haz. H. N. Atsız, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1992

Bakır, A., Ortaçağ İslam Dünyasında Madencilik ve Maden Sanayi, Bizim Büro Basımevi, Ankara, 2000

Bala, M., "Kadı Burhaneddin", *İA*, C.VI, MEB., Eskişehir, 1997

Bosworth, C. E., İslam Devletleri Tarihi, çeviren, Erdoğan Mercil - M. İpşirli, Oğuz Yayınları, İstanbul, 1980

Baydil, E., *Gökırmak Havzasının Coğrafyası (Beşeri ve İktisadi Bakımdan)*, (İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul, 1994

Baykara, T., Türkiye'nin Sosyal ve İktisadi Tarihi, (XI ve XIV. Yüzyıllar), TDV. Yayınları, Ankara, 2000

BOA,TD. 23 m, s. 355

BOA. TD. 438, s. 681, 682, 683, 684, 685, 686, 693

Başoğlu, B., Sinop İli Tarihi, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1978

Bayram, M., "Fatih Sultan Mehmed'in Trabzon'u Fethedişinin Gerekçeleri", *Trabzon Tarihi Sempozyumu Bildirileri* (6-8 Kasım 1998-Trabzon), Trabzon Belediyesi Kültür Yayınları, Trabzon, 2000

Behçed, M., "Sinop Kitabeleri", *Türk Tarih Encümeni Mecmuası*, Yeni seri, I/2, (1929), 35-45

Behçed, M., "Sinop Kitabeleri", *Türk Tarih Encümeni Mecmuası*, Yeni seri, I/4, (1930), 43-49

Behçed, M., "Sinop Kitabeleri", *Türk Tarih Encümeni Mecmuası*, Yeni seri, I/5, (1931), 56-63

Culade, C., Osmanlılardan Önce Anadolu'da Türkler, çev. Yıldız Moren, E.Yayınları, İstanbul, 1994

Claude C., Osmanlılardan Önce Anadolu'da Türkler, çev., Berna Moren, E Yayınları, İstanbul, 1979

Claude, C., Türklerin Anadolu'ya İlk Gelişi, çev. Yaşar Yücel - Behiç Yediyıldız, TTK. Yayınları, Ankara, 1992

Darkot, B., "Sinop", *İA*, C.X, MEB., İstanbul, 1966,

Dikmen, F., Sinop Tarihine Ait Derleme Bilgiler, Karınca Matbaası, İstanbul, 1955

Demir, N., Danişmend-name, Part Two, (Turkis Translation), Ppublished at The Department of Near Eastern Languages and Cvilizations Harvard University, Harvard, 2002

Dönmez, Ş., " Yeni Arkeolojik Bulgular Işığında İÖ 2. Bin Yılda Sinop" *Bellekten*, LXVIII, s. 251, (Nisan 2004), Ankara, 2005

Evliya Çelebi, Seyahatname, Sadeleştiren, Tevfik Temelkuran, Necati Aktaş, Mümin Çevik, Yeni Şafak, İstanbul, 2006

Eflaki, Ahmet, Ariflerin Menkıbeleri, II, çev. Tahsin Yazıcı, Ankara, 1954

Esmenli, D., "Sinop Alaadin Camii Ne Zaman Yapıldı ?", 9. Milletlerarası Türk Sanatları Kongresi, II, (23-27 Eylül 1991-Ankara), Ankara, 1995

Esemenli, D., Sinop İli Türk Dönemi Mimarisi, (İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul, 1990

Ebu'l Fida, Takvimü'l-Buldan, (Ed. Fuat Sezgin; yay. haz. Farid Benfeghoul, Carl Ehrig- Eggert, Eckhard Neubauer), Frangfurt, 1992

Gül, M., "XIII-XV.Yüz Yıllarda Anadolu Türkleri İle Trabzon İmparatorluğu Arasındaki İlişkiler", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilgiler Dergisi*, C.3, Say. 2, Elazığ, 2003

Güner, İ.- Ertürk, M., "Türkiye'de İl Merkezi Kent Adlarının Kaynakları Üzerine Bir Araştırma", *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 12 (Bahar 2004), Muğla, 2004

Gordlevski, V., Anadolu Selçuklu Devleti, çev., Azer Yaran, Onur Yayınları, Ankara, 1988

Gökoğlu, A., Paflagonya, Doğrusöz Matbaası, Kastamonu, 1952

Günaltay, Ş., Yakın Şark, C.4, TTK. Yayınları, Ankara, 1992

Keleş, H.-Yakupoğlu, C., "Ankara Savaşına Kadar Osmanlı-Candaroğulları Münasebetleri", *Kastamonu Eğitim Dergisi*, C.13, Sayı 1, (Mart 2005)

Heyd, W., *Historia du commerce de Levant au Moyen-Age*, II, Leibzig, 1936

Heyd, W., Yakın Doğu Ticaret Tarihi, çev. E.Ziya Karal, TTK. Yayınları, Ankara, 2000

Hoca Saadeddin Efendi, Tacüt-Tevârih, I, II, III, haz. İsmet Parmaksızoğlu, Ankara, 1999

Hüsameddin, H., Amasya Tarihi, II-III, İstanbul, 1928

Hüsameddin, H., Amasya Tarihi I, haz. Mehmet Akkuş, Ali Yılmaz, Amasya Belediyesi, Ankara, 1986

Hilmi, H., Sinop Kitabeleri, Sinop, (1339-1341)

İbn Batuta Seyahatnamesi, M. Şerif tercümesi, İstanbul, 1325

İbn Batuta, Büyük Dünya Seyahatnamesi, çev. Muhammet Şerif Paşa, Yenişafak Kültür Yayınları Serisi, İstanbul, 2006

İbn Bibi, El-Evamirü'l-Ala'iyeh Fi'l Umuri'l Ala'iyeh, Tıbbi Basım, TTK. Yayınları, Ankara, 1956

İbn Bibi, El-Evamirü'l-Ala'iyeh Fi'l Umuri'l Ala'iyeh (Selçukname)II, haz. Mürsel Öztürk, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1996

İbn'ül Esir, El Kamil Fi't-Tarih, çev. Ahmet Ağırakça - Abdülkerim Özaydın, İstanbul, 1987

İbn Kemal (Kemalpaşazâde), Tevârih-i Âl-i Osman, VII Defter, Haz. Şerafettin Turan, TTK. Yayınları, Ankara, 1991

İnan, A., "Müslüman Türklerde Şamanizm Kalıntıları", *Ankara Üniv.. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, IV, Ankara, 1952

Kaymaz, N., Pervane Mu'inüd-din Süleyman, *AÜDTCF* Yayınları, Ankara, 1970

Kesik, M., "Muinuddin Süleyman Pervane", *DİA*, C.31, İstanbul, 2006

Kerîmuddin Mahmud-i Aksarayî, Müsâmmeretü'l-Ahbar, çev. Mürsel Öztürk, TTK. Yayınları, Ankara, 2000

Kur'an-ı Kerim Ve Meali

Koçak, Ö., " Erken Sinop Yerleşmeleri", *Bellekten* , LXVII, Sayı 250, (Aralık 2003), Ankara, 2004 s. 697-719

Korkmaz, Z., Bartın Yöresi ve Ağızları, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara,1994

Laurent J, Rum (Anadolu) Sultanlığının Menşei ve Bizans, çev., Yaşar Yücel, *Bellekten*, L II, s.202, (Nisan 1988), Ankara, 1988

Makridi, "Milattan Evvel Sinop", *Dranaz*, Sayı 48, 1941

Merçil, E., " *Türkiye Selçukluları*", Türkler Ansiklopedisi, C. 6, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002

Mercil, E., "Pervaneoğulları", Türk Dünyası El Kitabı, C.I, Türk Kültürü Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, Sayı A-23, Ankara, 1992

Merçil, E., Türkiye Selçuklularında Meslekler, TTK.Yayınları, Ankara, 2000

- Miller, W., Son Trabzon İmparatorluğu, Heyemola Yayınları, İstanbul, 2007
- Müneccimbaşı, Sahaifü'l-Ahbâr Tercümesi, III, Matbaa-yı Amire, İstanbul, 1285
- Müneccimbaşı Ahmed b. Lütfullah, *Camiu.d-Düvel (Selçuklular Tarihi)*, Yay. Ali Öngü, Akademi Kitapevi, İzmir 2000
- Ostrogorsky, G., Bizans Devleti Tarihi, çev. Fikret İşıltan, TTK. Yayınları, Ankara, 1995
- Özalp, A.C., "Sinop Tarihi hakkında Bir Mütalaa", *Dıranaz*, Sayı 7, 1936
- Özcan, K, "Anadolu-Türk Kent Tarihinden Bir Kesit", *bilig*, sayı 38, (Yaz 2006)
- Özcan, K, "Anadolu'da Selçuklu Kentler Sistemi ve Mekânsal Kademelenme 1", Ortadoğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Dergisi, C.23 Sayı 2, ODTÜ, Ankara, 2006
- Özsait, M., "İlk Çağ Tarihinde Trabzon ve Çevresi" Trabzon Tarihi Sempozyumu Bildirileri (6-8 Kasım 1998-Trabzon), Trabzon Belediyesi Kültür Yayınları, Trabzon,1999
- Polat, M.Sait,"Moğol İstilasına Kadar Türkiye Selçukluları'nda İctimai ve İktisadi Hayat", (Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkiyat Araştırmaları Merkezi, Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul, 1997
- Peacock, Andrew, "*Sinop: Orta Çağ'da Müslüman bir sınır şehri*", Sinope; On beş Yıllık Araştırmanın Sonuçları, Özetler, (7-9 Mayıs 2009), Sinop, 2009
- Ramsey, W., " Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası(Devlet Yolu), *Dıranaz*, Sayı 17, 1937
- Rubruk, Wilhelm Von, Moğolların Büyük Hanına Seyahat, 1253-1255, Ayışığı Kitapları, İstanbul, 2001

Robinson D.M., "Eski Sinop (Üçüncü Bab- Sinop Ticareti)", çev. Nazlı Tengirşenk, *Dıranaz*, Sayı 15, 1937

Sağlam, O. F., "Şimdiye Kadar Bilinmeyen İslamî iki Madalya ve Birkaç Sikke", *V. Türk. Tarih Kongresi, (12-17 Nisan 1956-Ankara)*, TTK. Yayınları, Ankara, 1960

Savvidis, Alexis, *Bizantinoturkika Meletimata*, Atina, 1991

Saltuk-Name, Tıpkı basım, haz. Fahir İz, Harvard, 1984

Sevim, A., *Anadolu'nun Fethi (Selçuklular Dönemi)*, TTK. Yayınları, Ankara, 1993

Sevim, A.- Mercil, E., *Selçuklu Devletleri Tarihi; Siyaset, Teşkilat ve Kültür*, TTK. Yayınları, Ankara, 1995

Sevim, A., Yücel, Y., *Türkiye Tarihi (Fetih, Selçuklu ve Beylikler Dönemi)*, TTK. Yayınları, Ankara, 1989

"Sinop", *Yurt Ansiklopedisi*, C. 9, İstanbul, 1982

"Sinop", *Türkiye İller Ansiklopedisi*, C.2, İstanbul, 2005

Sinop Valiliği İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, "Sinop İli 2004 Yılı Çevre Durum Raporu", Sinop, 2005

Sinop Tarihi Eserleri, www.kenthaber.com/karadeniz/sinop/.../cami-ve-mescitler, 28 Haziran 2009 Pazar 14:28:14

Strabon, *Coğrafya (Anadolu)*, çev. A. Pekman, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, Antik Kaynaklar Dizisi, İstanbul, 1987

Sümer, F., *Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri- Boy Teşkilatı- Destanları*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 1992

Sümer, F., "Çepniler", *DİA.*, C. 8, İstanbul, 1993

Sümer, F., "Keykavus I", *DİA.*, C.25, İstanbul, 2002

Taneri, A., "Candar", *DİA.*, C. 7, İstanbul, 1993

Tanyeli, U., Anadolu Türk Kentlerinde Fiziksel Yapının Evrim Süreci, İstanbul Teknik Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1987

Köymen, M. A., "Türkiye Selçuklu Devletinde Ekonomik Hayat", *TDTD*, Sayı 65, Ankara, 1992

Öney, G., Beylikler Devri Sanatı XIV-XV. Yüzyıl (1300-1453), TTK Yayınları, Ankara, 1989

Tarkan, H., "Tarihte Sinop", *Dıranaz*, Sayı 49, Sinop, 1941

Tevhid, A., "Gazi Çelebi", *TOEM*, VII, (1329), 422-424

Tevhid, A., "Sinop'ta Pervane Zedeler", *TOEM*, 1/4 (1327), 253-257

Tevhid, A., "Kastamonu ve Sinop'ta İsfendiyar Oğulları Veyahut Kızıl Ahmediler", *TOEM*, 6, (1326)

Tevhid, A., *Meskûkat-ı Kadîme-i İslamiyye Kataloğu*, IV, İstanbul, 1321

Togan, Z.V., "Moğollar Döneminde Anadolu'nun İktisadi Vaziyeti", *THİTM*, I (İstanbul 1931),

Togan, Z.V., *Umumi Türk Tarihine Giriş*, Enderun Kitapevi, İstanbul, 1981

Turan, O., *Anadolu Selçukluları Hakkında Resmi Vesikalar*, TTK. Yayınları, Ankara, 1986

Turan, O., "Keykubat I", *İA*, C.6, İstanbul, 1988

Turan, O., Selçuklular Zamanında Türkiye, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1993

Turan, O., Selçuklular Tarihi ve Türk İslam Medeniyeti, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1996

Turan, Ş., Türkiye-İtalya İlişkileri I, Selçuklulardan Bizans'ın Sona Erişine, Metis Yayınları, İstanbul 1990,

Turan, Ş., "Karadeniz Ticaretinde Anadolu Şehirlerinin Yeri" I. Tarih Boyunca Karadeniz Kongresi Bildirileri, (13-17 Ekim 1986- Samsun), Samsun, 1988

Tursun Bey, Tarih-i Ebü'l-Feth, haz. Mertol Tulum, İstanbul, 1977

Umar, B., Paplagonia, İnkılap Kitapevi, İstanbul, 2007

Umar B., Karadeniz Kapadokiası (Pontus), İnkılap Kitapevi, İstanbul, 2000

Uzunçarşılı, İ. H., Osmanlı Tarihi I-II, TTK. Yayınları, Ankara, 1988

Uzunçarşılı İ.H., Osmanlı Devleti Teşkilatına Medhal, TTK. Yayınları, Ankara, 1988

Uzunçarşılı, İ.H. Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri, TTK. Yayınları, Ankara, 2003

Uzunçarşılı, İ.H., "Kastamonu ve Sinop'ta Pervane Zedeler", *Doğu Mecmuası*, V, İstanbul, 1922

Ünal, M. A., "XV ve XVI. Yüzyıllarda Sinop Kazası", *XII. Türk Tarih Kongresi Bildirileri*, (12-16 Eylül 1994-Ankara), Ankara, 1995

Ünal, M. Ali, "Tahrir Defterlerine Göre Sinop Şehri", *İkinci Tarih Boyunca Karadeniz Kongresi Bildirileri* (1-3 Haziran 1998-Samsun), Samsun, 1990

Ülkütaşır, M. Şakir, "Sinop Kitabelerinde Basılı Olmayan Birkaç Metin", *TTAED*, I, İstanbul, 1933

Ülkütaşır, M. Şakir, " Sinop Kitabelerinde Basılı Olmayan Birkaç Metin" *TTAED*, I, İstanbul,1933

Ülkütaşır, M. Şakir, "Sinop'ta Selçuklular Zamanına Ait Tarihi Eserler", *TTAED*, V, İstanbul, 1949

Ülkütaşır, M. Şakir, "Sinop'ta Candaroğulları Dönemine Ait Tarihi Eserler", *TTAED*, V, İstanbul, 1949

Ülkütaşır, M. Şakir, " Anadolu Selçukluları Tarafından Sinop'un Muhasara ve Zaptı", *Türk Kültürü*, Sayı 106, (Ağustos 1971), Ankara, 1971

Ülkütaşır, M. Şakir, "Anadolu Selçuklu Vezirlerinden Muinüddin Süleyman Pervane., *TTK.*, Yayınları, 9/103, Ankara, 1971.

Üstün, G., " Anadolu'dan Gecen Kadim Transit Yolları", *Dıranaz*, Say. 19, Sinop,1937

Varlık, M.C., "Pervaneoğulları Beyliği", *Doğuştan Günümüze İslam Ansiklopedisi*, C-8, Çağ Yayınları, İstanbul, 1994

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, nr. 582, s. 271

Yaman, T.M., *Kastamonu Tarihi, XV. Asrın Sonlarına Kadar, Kastamonu Halkevi Dil, Edebiyat ve Tarih Şubesi, Kastamonu, 1935*

Yınanç, M. H., *Türkiye Tarihi Selçuklular Devri, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1944*

Yuvalı, A., " XIII. Yüzyılda Ön Asya'daki Siyasi Bloklaşma", *Türk Kültürü Dergisi*, Sayı 262, Ankara, 1985

Yuvalı, A., "XIII. Yüzyılda Karadeniz Ticareti", İkinci Tarih Boyunca Karadeniz Kongresi Bildirileri, (1-3 Haziran 1988-Samsun), Samsun, 1990

Yücel, Y., "Kastamonu'nun İlk Fethine Kadar Osmanlı-Candar Münasebetleri (1362-1392)", *AÜDTCF. Tarih Araştırmaları Dergisi I*, (Ankara, 1963)

EKLER

- 1 – Sinop'ta Basılan Paraları Gösterir Tablo
- 2 – Ebu Said Bahadır Han adına Kesilmiş Olan Paralar
- 3 – Sinop Fotoğrafları ve Gravürleri
- 4 – 892 Tarihli Sinop Tahrir Defteri

Beylikler Döneminde Sinop'ta Basılan Paralar

Cinsi	Darp Yeri	Tarihi	Sahibi	Bastıranın Adı	Ağır gr.	Çap mm.	Kaynak
Gümüş	Sinop	655		IV.KılıçArslan	-----	-----	Erkiletlioğlu, s.186
Gümüş	Sinop	655		IV.KılıçArslan	2,96	22	Erkiletlioğlu, s.186
Gümüş	Sinop	665		III.Keyhüsrev	2,96	22	Erkiletlioğlu, s. 210
Gümüş	Sinop	666		III.Keyhüsrev	2,96	22	Erkiletlioğlu, s. 212
Gümüş	Sinop	667		III.Keyhüsrev	2,96	22	Erkiletlioğlu, s. 213
Gümüş	Sinop	671		III.Keyhüsrev	2,96	22	Erkiletlioğlu, s. 216
Gümüş	Sinop	672		III.Keyhüsrev	2,96	22	Erkiletlioğlu, s. 217
Gümüş	Sinop	673		III.Keyhüsrev	2,91	22	Hinrich, nr. 527
Gümüş	Sinop	674		III.Keyhüsrev	2,82	22	Hinrich, nr. 528
Gümüş	Sinop	675		III.Keyhüsrev	2,59	22	Hinrich, nr. 529
Gümüş	Sinop	675		III.Keyhüsrev	2,85	24	Tevhid, nr. 648
Gümüş	Sinop	676		III.Keyhüsrev	2,87	24	Hinrich, nr. 531
Gümüş	Sinop	676		III.Keyhüsrev	2,87	24	Hinrich, nr. 532
Gümüş	Sinop	676		III.Keyhüsrev	2,87	24	Hinrich, nr. 533
Gümüş	Sinop	676		IV.KılıçArslan	2,95	24	Hinrich, nr. 534
Gümüş	Sinop	678		III.Keyhüsrev	2,92	24	Hinrich, nr. 535
Gümüş	Sinop	679		III.Keyhüsrev	2,92	24	Hinrich, nr. 536
Gümüş	Sinop	680		III.Keyhüsrev	2,92	24	Erkiletlioğlu, s. 227
Gümüş	Sinop	???		III.Keyhüsrev	2,86	24	Hinrich, nr. 537
Gümüş	Sinop	???		III.Keyhüsrev	2,84	24	Hinrich, nr. 538
Gümüş	Sinop	682		II.Mesud	2,84	24	Erkiletlioğlu, s. 242
Gümüş	Sinop	683		II.Mesud	2,84	24	Erkiletlioğlu, s. 242
Gümüş	Sinop	687		II.Mesud	2,84	24	Erkiletlioğlu, s. 245
Gümüş	Sinop	688		II.Mesud	2,84	24	Erkiletlioğlu, s. 246
Gümüş	Sinop	689		II.Mesud	2,93	24	Hinrich, nr. 610
Gümüş	Sinop	690		II.Mesud	2,93	24	Erkiletlioğlu, s. 248
Gümüş	Sinop	691		II.Mesud	2,93	24	Erkiletlioğlu, s. 249
Gümüş	Sinop	692		II.Mesud	2,93	24	Erkiletlioğlu, s. 250
Gümüş	Sinop	693		II.Mesud	2,92	24	Hinrich, nr. 612
Gümüş	Sinop	694		II.Mesud	2,92	24	Erkiletlioğlu, s. 250
Gümüş	Sinop	695		II.Mesud	2,92	24	Erkiletlioğlu, s. 251
Gümüş	Sinop	696		II.Mesud	2,94	24	Hinrich, nr. 613
Gümüş	Sinop	698		II.Mesud	2,94	24	Erkiletlioğlu, s. 252
Gümüş	Sinop	???		II.Mesud	2,82	24	Tevhid, nr. 648
Gümüş	Sinop	???		II.Mesud	2,96	24	Hinrich, nr. 615
Gümüş	Sinop	???		II.Mesud	2,8	24	Hinrich, nr. 615
Gümüş	Sinop	699		Gazan Mahmud	2,12	23	YKPKI, s.239
Gümüş	Sinop	???		Gazan Mahmud	2,27	23	Mehmeteti.150m.com.UE.1989
Gümüş	Sinop	700		Gazan Mahmud	2,10	23	amnumsoc.com.1959.165.262
Gümüş	Sinop	706		Olcaytu Han	1,93	23	amnumsoc.com.1954.119.47
Gümüş	Sinop	707		Olcaytu Han	2,07	23	amnumsoc.com.
Gümüş	Sinop	712		Olcaytu Han	1,98	23	Ziya, nr.1372

Cinsi	Darp Yeri	Tarihi	Sahibi	Bastırının Adı	Ağır gr.	Çap mm.	Kaynak
Gümüş	Sinop	655		Adil Bey	5.3	14	Tevhid, nr. 49
Gümüş	Sinop	655		Adil Bey	1.0	12	YKPK III, s. 91 nr. 86
Gümüş	Sinop	665		Adil Bey	0,90	13	Artuk, s.449 nr.1367
Gümüş	Sinop	666		Adil Bey	0,98	13	amnumsoc.com. 1963.133.4
Gümüş	Sinop	667		Kötürüm Bayezid	0,85	9	Ziya, s.79, nr.1372
Gümüş	Sinop	671		İsfendiyar Bey	1,40	15	YKPK III, s. 91 nr. 90
Gümüş	Sinop	672		İsfendiyar Bey	----	-----	Yaman, s. 146
Gümüş	Sinop	673		İsfendiyar Bey	1,95	17	YKPK III, s. 93 nr. 91
Gümüş	Sinop	674		İsfendiyar Bey	2,75	15	Artuk, s. 451 Nr.1375 ⁴⁰⁵

⁴⁰⁵ Bu Tablo Fatih Güldal'ın Sinop Şehri Tarihi adlı çalışmadan yararlanılarak hazırlanmıştır

**Candaroğulları Döneminde Kesim Yeri Sinop Olan Ebu Said Bahadır Han
Adına Kesilmiş olan Paralar⁴⁰⁶**

1-Gümüş (AR), darp yeri yok, tarih?, 1.46 gr, 21.2/22.4 mm⁴⁰⁷

2- Gümüş (AR), darp yeri yok, 724, 1.46 gr, 20.4/22.5 mm⁴⁰⁸

3-Gümüş (AR), darp yeri yok, 725, 1.45 gr, 20.9/21.4 mm⁴⁰⁹

4-Gümüş (AR), darp yeri yok, 725?, 1.41 gr, 20.4/21.5 mm⁴¹⁰

⁴⁰⁶ Haluk Perk ve Hüsnu Öztürk'ün basım yeri belli olmadığı için Sinop basımı olarak göstermediği Ebu Said Bahadır Han adına kesilen sikkelerin Yılmaz İzmirli tarafından yapılan incelemesi neticesinde Sinop basımlı oldukları anlaşılmıştır.

⁴⁰⁷ Sikkelere ait görüntüler Haluk Perk koleksiyonundan alınmıştır.(Perk H., Öztürk, H., İlhanlı Hükümdarı Ebu Said Bahadır Han Adına Kesilmiş Olan Candaroğulları Beyliği Sikke Definesi, TND Yayınları, İstanbul, 2003)

⁴⁰⁸ Perk, H., nr. 26

⁴⁰⁹ Perk, H., nr. 27

⁴¹⁰ Perk, H., nr. 18

5-Gümüş (AR), darp yeri yok, 725?, 1.42 gr, 18.7/21.7 mm⁴¹¹

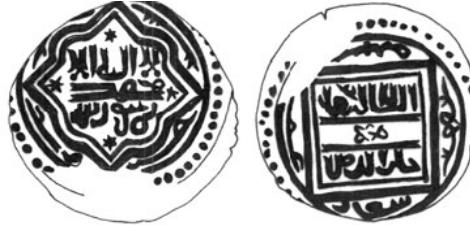
6-Gümüş (AR), darp yeri yok, 726, 1.56 gr, 19.4/20.5 mm⁴¹²

7-Gümüş (AR), darp yeri yok, tarih?, 1.39 gr, 18.6/19.8 mm⁴¹³

8-Gümüş (AR), darp yeri yok, tarih?, 1.35 gr, 21.2/22.4 mm⁴¹⁴

9-Gümüş (AR), darp yeri yok, 726?, 1.46 gr, 19/20.7 mm⁴¹⁵

⁴¹¹ Perk, H., nr. 18

⁴¹² Perk, H., nr. 19

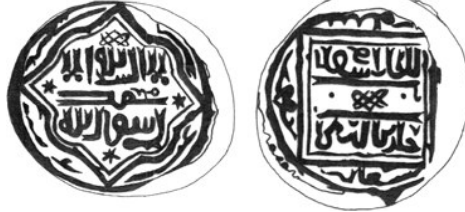
⁴¹³ Perk, H., nr. 22

⁴¹⁴ Perk, H., nr. 35

⁴¹⁵ Perk, H., nr. 27

10-Gümüş (AR), darp yeri yok, 726?, 1.41 gr, 20.6/23 mm⁴¹⁶

11-Gümüş (AR), darp yeri yok, 726?, 1.44 gr, 19.8/20.1 mm⁴¹⁷

12-Gümüş (AR), darp yeri yok, tarih?, 1.15 gr, 19.7/20.4 mm⁴¹⁸

13-Gümüş (AR), darp yeri yok, tarih?, 0.96 gr, 18.1/20.1 mm⁴¹⁹

⁴¹⁶ Perk, H., nr. 30

⁴¹⁷ Perk, H., nr. 34

⁴¹⁸ Perk, H., nr. 48

⁴¹⁹ Perk, H., nr. 49

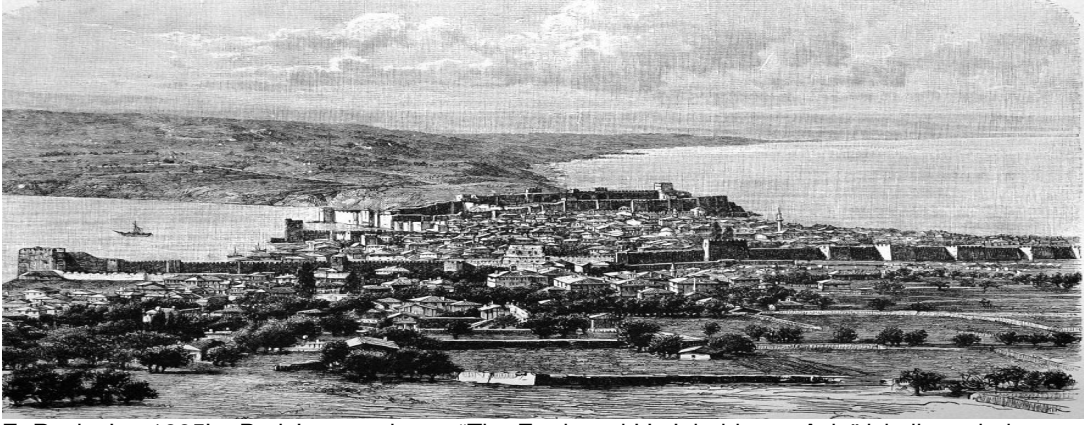

14-Gümüş (AR), darp yeri yok, tarih?, 0.98 gr, 18.2/19.2 mm⁴²⁰

Sinop Resimleri

⁴²⁰ Perk, H., nr. 52

E. Reclus'un 1885'te Paris'te yayınlanan "The Earth and It's Inhabitants:Asia" isimli eserinde yer alan, iç ve dış kale'nin birlikte resmedildiği, Sinop Kalesi gravürü

Boz tepe'den batıya doğru aynı bakış açısından bugünkü Sinop Şehri

İç ve dış limanın aynı hava koşullarındaki durumu⁴²¹

BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİNDE YER ALAN 892 TARİHLİ SİNOP TAHRİR DEFTERİ

⁴²¹ Bu sayfada yayınladığımız resim ve fotoğraflar Cevdet Yılmaz'ın Doğu Coğrafya Dergisinde yayınlanan "Tarihi Sinop Kalesi Cezaevi" adlı makalesinden alındı.

OSMANLI ARŞIVI DAIMİ EBAKLIĞI

...
 ...
 ...
 ...
 ...
 ...

...
...
...
...
...
...
...

...
...
...
...
...
...
...

...

...
...
...
...
...
...
...

...

...
...

...

...
...
...
...
...
...
...

...
...

ÖZGEÇMİŞ

5 Eylül 1974 yılında Trabzon'un Tonya ilçesinde dünyaya geldi. İlk okulu Tonya Şehit Ayhan Güner İlk okulunda, orta okul ve liseyi aynı ilçede bulunan Tonya İmam-Hatip Lisesinde tamamladı. 1993 yılında Fırat Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih bölümüne girdi. 1997 yılında mezun olduktan sonra aynı yıl içerisinde mezun olduğu Tonya İmam-Hatip Lisesine tarih öğretmeni olarak atandı. Bu okulda 8 yıl görev yaptıktan sonra 2005 yılında Tonya Anadolu Lisesine İdareci olarak atanandı. Evli ve bir çocuk babası olan Muhammet Berberoğlu halen bu görevini devam ettirmektedir.